

BOK OG BIBLIOTEK

– med medlemssider fra Norsk Bibliotekforening

Nr. 5–2019

Ny bibliotekstrategi

Studietur til Stockholm

Kaj Skagen
– Ut i striden igjen

QURIA®

– UTVIKLET FOR ET MODERNE BIBLIOTEK

Quria® er den første skybaserte digitale plattformen for bibliotekstjenester, utviklet for å ta folkebiblioteket inn i fremtiden. Quria® er enkel i bruk, gjør de daglige arbeidsrutinene mer effektive og reduserer antall systemer de ansatte må ha tilgang til. Med Quria® har man full oversikt over hva som skjer på biblioteket, noe som gir et bedre servicetilbud til de besøkende.

**Vi skaper
fremtidens
bibliotek-
system**

● ● ● Les mer på www.axiell.no

axiell

INNHOOLD

HOVEDSAKEN

Bibliotekene står i fremste rekke i kampen mot falske nyheter, dårlig forskning og dårlig journalistikk. Universitetsbibliotekar Karen Marie Øvern er glødende engasjert i saken, og deler her en rekke tanker om hvordan vi best kan jobbe mot denne typen «bulls**t» 8

BOK

Biblioteket i litteraturen 6
Grenser for ytringsfrihet 28
Portrettet: Kaj Skagen ut i striden igjen 55

BIBLIOTEK

Fokus på den nye bibliotekstrategien
- Leder: Vi trenger øremerkede penger 4
- Hus for både kunnskap og kulturelle opplevelser 16
- Strategi med store muligheter. Intervju med Mariann Schjeide 22
- Ønsker dialog og samarbeid. Intervju med Maria-Carme Torras Calvo 24
- Er dette virkelig en nasjonal bibliotekstrategi? 26
Deichman: Boksoringsautomat på seks etasjer 39
Biblioteket er et politisk virkemiddel. NBBS jubilerer 40
Bibliotekhistorie: Antikkens Roma 42
Flere eller færre biblioteksjefer som oppfyller kompetansekravet? 46
Det lønner seg å søke arenamidler 48
Integreringsarena og folkehelseaktør også for unge 52
Besøkstallene har skutt i været 62
Skolebibliotek: Vi gjør det for elevene 64
Bibliotekhistorie: Et ungdomsbibliotek i etterkrigstida 66
Minneord: Odd Heide Hald 72

MENINGER

Treghet i innkjøpsordningen 5

MEDLEMSSIDER FRA NORSK BIBLIOTEKFORENING

- et bilag til Bok og Bibliotek 31-38

KONKURRANSE

Kryssord 73

Øremerkede penger til bibliotek

Bibliotekutvikling skjer først og fremst på lokalt plan hvor ildsjeler og pådrivere av biblioteksjefer og bibliotekansatte tester ut nye ideer og går på tvers av etablert praksis. Ofte hører vi aldri om dem, av og til ser vi et oppslag i lokal- eller regionalpressen, eller i innværende blad, eller kanskje er de så heldige at de blir nominert av Norsk Bibliotekforening til Årets bibliotek eller Pådriverprisen. Men på det lokale planet er det mange som ønsker en skjerv av kommunekassa, og biblioteket konkurrer om penger med skole, helseinstitusjoner, barnehager, brannvesen og liknende. Den lokale sjølråderetten er hellig, den som tar til orde for statlige inngrep i den, er visstnok helt i utakt med rådende politikk. Ildsjelene og pådriverne gjør jobben av idealisme på tross av trange budsjetter, og lokalpolitikkerne jubler.

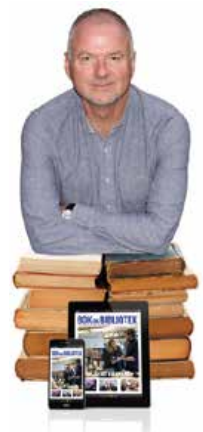
Samtidig har vi en mektig statlig aktør på bibliotekområdet, Nasjonalbiblioteket, som nylig mottok en ny nasjonal bibliotekstrategi – Rom for demokrati og dannelse. Den rommer hele biblioteksektoren, og ble lansert med brask og bram på Furuset bibliotek og aktivitetshus 2. september. Det er fristende å spørre: Er det en nasjonal strategi som kan påvirke hva kommunene gjør med sine folke- og skolebibliotek? Er det en strategi for de offentlige universitets- og høyskolebibliotekene?

Det vi alle fall kan si er at strategien er regjeringens ønskeliste, eller skulle vi si krav til Nasjonalbiblioteket – siden alle ønskene er holdt i et slags militært språk av typen «Nasjonalbiblioteket skal»- eller «Nasjonalbiblioteket vil». Det ble også fleipet med dette da de tre ministrene – Trine Skei Grande, Iselin Nybø og Jan Tore Sanner – la fram strategien: Regjeringen pålegger Nasjonalbiblioteket store oppgaver, om fire år kommer evalueringens time.

Jeg tillater meg å stille meg undrende til om denne strategien kan gi biblioteksektoren det løftet den fortjener. Til det trenger vi øremerkede midler. Engerutvalget viste i

sin tid at bibliotekene hadde blitt hengende etter i kulturløftet, og pekte på friske statlige midler som én vei å gå. På bakgrunn av det foreslo Norsk Bibliotekforening for noen år siden en egen bibliotekmilliard for å styrke bibliotekene. I dag er ballen lagt død, bortsett fra i SV.

Vi står igjen med prosjektmidlene til Nasjonalbiblioteket og Utdanningsdirektoratet. Det er selvsagt bra at pengene finnes. Men et prosjekt er et prosjekt, det betyr en aktivitet med en begynnelse og en slutt. Det vi trenger er varige verdier og aktiviteter. Mange bibliotek roper på oppgradering av lokalene, mange kommuner trenger helt nye bibliotek, vi trenger flere bokbusser og ikke at de blir lagt ned, vi trenger organiserte og solide opplegg for kompetanseheving, vi trenger rektorer som ser verdien av å integrere et godt bibliotek i undervisningen, vi trenger bibliotekledere i UH-bibliotekene som ser verdien av samarbeid med folke- og skolebibliotek. Det er foreløpig et åpent spørsmål om en strategi vil kunne utløse alt dette, til tross for gode intensjoner, så lenge det ikke følger friske penger med.

Odd Letnes

odd.letnes@bokogbibliotek.no

Hvorfor må denne boka bli «kald» før vi får den?

Hvorfor får jeg ikke formidla og lånt ut Kjersti Bjørkmos «Hadde du bodd her ville du vært hjemme nå»?

AV STIAN JOHANSEN
BIBLIOTEKAR, SKIEN BIBLIOTEK

I dag er det mandag 14. oktober. Det er to måneder og fire dager siden Bjørkmos diktbok kom i salg i bokhandel. Boka har fått usedvanlig mye oppmerksomhet, og fikk senest for noen dager siden betydelig plass i en større sak om kommunesammenslåing og kommunenes slagord på NRK.no. Dette er en bok det er lett å formidle, og som vi på Skien bibliotek kunne ha lånt ut kulturfond-eksemplarene av både tre og fire ganger siden 9. august.

Hvorfor har vi ennå ikke mottatt kulturfond-eksemplarene?

Dette er et eksempel på en bok som trenger å bli formidla og være tilgjengelig i perioden boka er fersk og aktuell, og som kan være kald når den når biblioteket.

2. oktober mottok vi en forsendelse av bøker påmeldt innkjøpsordninga til Norsk kulturråd, altså kulturfond-eksemplarer. Der var blant annet Linn Strømsborgs roman *Aldri, aldri, aldri*, en bok som kom i salg 23. juli, og Helga Feirings debutroman *Delt omsorg*, en bok som kom i salg 27. juli, og Aasne Linnestås Johannas åpenbaringer som var tilgjengelig i bokhandel 5. august. Lenge etter at de første anmeldelsene og intervjuene og omtalene, som er så viktig for forfattere som ikke nødvendigvis lånes eller blir lest uavhengig hva som skjer av formidling blant oss som jobber med det.

Jeg kunne nevnt mange andre titler. Faktisk alle titlene som er en del av kfond-ordninga.

Vi trenger å få en kulturfond-tittel samtidig som bokhandelen mottar sine førsteeksemplarer.

Et ullent svar i bransjen er treghet i systemet. Skal fellesskapet og folkebiblioteka akseptere den tregheten? Hvordan er kulturfond-ordninga rigga? Hva må gjøres

LANGT ETTER: Hvorfor tar det så lang tid før nye bøker når bibliotekene? spør bibliotekar Stian Johansen.

annerledes for at folkebibliotek skal være et moderne og aktuelt og reelt godt sted også for formidling av ny norsk og oversatt litteratur?

Er det rettferdig at bøker kjøpt inn av fellesskapet kommer sist frem til leser,

mens de som kan kjøpe den selv får den først? Risikerer vi at både låner, forfatter, bøkene og bibliotekene taper på en ordning som fremstilles som om alle vinner? ■

Det grensesprengende biblioteket

Biblioteket er flittig omtalt i skjønnlitteratur og film. Men hva slags bilde av institusjonen formidles? Nå har elleve fagpersoner, hvorav de fleste er tilknyttet bibliotekarutdanningen ved OsloMet, utgitt en bok som ser nærmere på «Biblioteket i litteraturen» (Pax Forlag, 2019).

AV ODD LETNES
REDAKTØR

«Vi spør hvordan biblioteket og arkivet, som det er så nært beslektet med, brukes, og hva det aktualiserer, og hvilken plass det har i litterære tekster,» forteller redaktørene, Kjell Ivar Skjerdingsstad og Åse Kristine Tveit, i forordet. Hvordan har biblioteket som idé, som sted, som metafor, mulighet, mareritt eller mangel nedfelt seg i litterære verk? Hva representerer biblioteket i de litterære sammenhengene det er skrevet inn i?

Det er også et mål for redaktørene å bidra til økt samtidig forståelse av hva et bibliotek er. Hva kan litteraturens representasjoner av bibliotek og arkiv tilføre tenkningen om hva slags sted og institusjon bibliotek så vel som arkivet er eller kan være, spør de. Og videre: Ut over å supplere forståelsen for verdien av biblioteket så vel som arkivet, er intensjonen med denne boka å sette i gang ytterligere refleksjoner i offentligheten, i profesjonsfeltet og i utdanningen.

– Det ligger store ambisjoner bak boka «Biblioteket i litteraturen». Hva opplevde du som de største utfordringene underveis i arbeidet med den? Vi spør Åse Kristine Tveit, som for øvrig også er med i Bok og Biblioteks redaksjonsråd.

– Først og fremst var det jo et veldig morsomt arbeid! Og det er jo forbausende at bibliotek, som forekommer i så ofte og på så mangfoldige måter i litteraturen, knapt er undersøkt, verken i litteraturvitenskapen eller i bibliotek- og informasjonsvitenskapen. Det var rett og slett på høy tid at ei slik boka ble laget. Nettopp det at bibliotekmotivet opptrer så ofte, og i hele litteraturhistorien, var en utfordring, fordi vi måtte begrense boka til å ta for seg ganske få tekster blant alle de mulige. Boka spenner over bibliotek i antikkens diktning til folkebibliotek i norske samtidsromaner. Dermed blir det en slags bibliotekhistoriens litteraturhistorie,

som viser noe av hvilken rolle bibliotek og arkiv har spilt både for forfatternes arbeid og som litterære bilder. Med så ulike tekster og historiske utgangspunkt, har det vært krevende å sammenføre de forskjellige bidragene til en helhet med en logisk sammenheng.

Systemundergravende verdi

– Dere redaktører sier i kapittel 1, «Bibliotek og arkiv som metafor, institusjon og sted: «Litteraturens bibliotek viser sin verdi i å være motsigelsesfylt, ved å overskride rasjonelle prinsipper for kassasjon og orden. Denne systemundergravende verdien er et av litteraturens bidrag til en utvidet bibliotekforståelse.» Hva mener dere med «systemundergravende verdi»? Og er det noe vi kan dra nytte av når vi i dag diskuterer verdien av bibliotek?

– Det viser seg jo i litteraturen, at det ikke er de perfekte og effektive bibliotekene eller de korrekte bibliotekarene som får betydningsfulle ting til å skje i de diktete menneskenes liv. Ny og livsendrende innsikt kan komme fra tilfeldig blanding i en kassabel, gammel skoleårbok, som i John Irvings *I en og samme person*. Det kan utvirkes av en pågående og politisk agiterende bibliotekar som Olav H. Hauge forteller om i

Kjell Ivar Skjerdingsstad og Åse Kristine Tveit (red.)

Biblioteket i litteraturen

”

Det var rett og slett på høy tid at ei slik boka ble laget.

sine dagbøker. Eller av det overveldende og uendelige biblioteket i Jorge Luis Borges' fiksjon, der alt finnes, men ingenting kan gjenfinnes. I de tekstene vi har undersøkt i boka, er det i grunnen ingen bibliotek som er sånn som dagens idealer – enten er det sensur, kaos, sammenbrudd eller støv og stille forråtnelse. Men også slike bibliotek kan forandre liv og selvforståelse, eller frambringe diktning. Selv et dårlig bibliotek kan virke. Det trenger vi kanskje å huske på i samtidas store fokus på nybygg og ytre rammer.

Litteraturens kraft

I et kapittel om Roald Dahls roman

«Matilda» forteller Åse Kristine Tveit om hvordan hun «leser Matilda som en på alle vis fantastisk fortelling om litteraturens kraft til å forandre menneskers liv.» Hun skriver også at «Slik kan bibliotekets frirom og lesing av litteratur være en metode til myndiggjøring og til mestring av eget liv».

– *Hva er det med Roald Dahls fortellinger om barn generelt og den fem og et halvt år gamle Matilda spesielt, som er så fascinerende?*

– Dahl greier å skrive fram barn som er sammensatte og tankefulle personer, mens han ofte lar de voksne skikkelsene være ensidig onde eller dumme og utsettes for herlig groteske hevnaksjoner. Det er nok en grunn til at mange barn elsker disse fortellingene. Matilda er ei superintelligent lita jente, uten noen stimulans fra foreldrene. Det er via lesingen av engelske klassikere som bibliotekaren finner fram til henne at hun vinner evnen til å gjøre noe med sitt eget liv. Bibliotekaren er en klok dame, som velger bøker som speiler Matildas situasjon. Både Charles Dickens' Store forventninger og Charlotte Brontës Jane Eyre, blant mange andre bøker, viser henne at vanskelige livssituasjoner kan en gjøre noe med, livet kan bli bedre. Og så er jo Roald Dahl nådeløs mot dem som undertrykker barn, slik han er tilsvarende omsorgsfull mot dem som behandler barn som jevnbyrdige.

– *I de siste årene har vi sett en utvikling hvor bibliotekene i økende grad utvikler seg mot å bli møteplasser og arena for ulike arrangementer, eller utlån-*

Åse Kristine Tveit.

Kjell Ivar Skjerdingsstad.

stasjoner for alt fra ski og skøyter til verktøy og frø. Hvordan vil dette kunne påvirke bibliotekets frigjørende potensial slik du beskriver det i Matilda-kapittelet?

– Alt som bidrar til myndiggjøring i eget liv er vel positivt? Møteplass og arena for samtale og debatt er en lovpålagt oppgave for folkebibliotekene, og at dette er gratis må jo være et stort poeng. Jeg ser at universitetsbibliotekene og skolebibliotekene også vektlegger disse tingene mer enn før. Utveksling av tanker og meninger i biblioteket har jo vært der allerede i antikken, så det er en sterk tradisjon. Når det gjelder folkebiblioteket som sentral for utlån av diverse annet, er jeg mer usikker. Folkebibliotekene må ikke bli utydelige steder, eller miste sin profil som steder for litteratur- og informasjonsformidling. Andre miljø og profesjoner har kunnskaper om verktøy og ski og symaskiner. Som utdanner av bibliotekarer mener jeg det er viktig at bibliotekarer kan noe om det de driver med. Bibliotekaren i Matilda kan noe om litteratur og hun forstår sin brukers behov. Det er et godt og viktig utgangspunkt for god formidling.

Dickens og Lindgren

– *Du forteller om den blandede mottakelsen Roald Dahls barnebøker fikk i engelske bibliotek mens han levde, blant annet at flere bibliotekarer avviste «Charlie og sjokoladefabrikken» (1964) da de mente at den var for rå og for enkel. Hva tenker du om det i dag, over 50 år senere?*

– Det sier vel mest om at engelsk barnelitteraturtradisjon har vært noe mindre saftig enn den nordiske. De hadde Dickens, men han var for voksne. Dahl har jo

tydelig gitt til kjenne at han står i Dickens-tradisjonen, med sine overdrevne og groteske karakterer. På 60-tallet var barnelitteraturen mer oppdragende enn i våre dager, og det engelske skolesystemet var kjønnsdelt og mer konservativt enn hos oss. I Skandinavia betydde nok også Astrid Lindgrens bøker at grensene for hvor djerv barnelitteraturen kunne være, ble flyttet tidligere hos oss.

– *Hvordan håper du at boka «Biblioteket i litteraturen» skal bli brukt?*

– Jeg håper at boka gir noen nye tanker om hva bibliotek er eller kan være, og hva et bibliotek kan bety for et menneskes liv. Dessuten ville det jo være fint om litteraturlade vil lese boka, kanskje ikke i ett jafs, men at de plukker ut kapitler om den litteraturen som interesserer mest, enten det dreier seg om Camilla Collett eller Vigdis Hjorth. For å nevne to av mange. Og så håper jeg at boka gir lyst til å lese mer, til å gå og hente ut klassikere av hylla. Den som ikke har lest Dickens har for eksempel mye å glede seg til. ■

FAGFORBUNDET | Yrkesseksjon kirke, kultur og oppvekst

Fagforbundet for deg som jobber i bibliotek

• **Fagforbundet kjemper for lønna di** og for å forbedre og forsvare medlemmenes lønns- og arbeidsvilkår. Skal vi få gjennomslag, er det viktig at vi er mange.

• **Vi forsvarer rettighetene dine.** Med rundt 17 000 godt skolerte og dyktige tillitsvalgte kan du få hjelp når du trenger det.

• **Norges beste innboforsikring.** Når du melder deg inn i Fagforbundet får du LO-favør Innboforsikring som er landets beste innboforsikring.

• **Stipend til videreutdanning.** Fagforbundet har gode stipendordninger for medlemmene. Som medlem kan du få stipend til grunn-, etter- og videreutdanning og kortere yrkesfaglige kurs.

• **Juridisk bistand.** Som medlem i Fagforbundet får du juridisk hjelp til saker knyttet til arbeidsforholdet ditt.

Velkommen som medlem!
Send SMS **Fagforbundet medlem** til 1980.

Illustrasjoner: Niels Poulsen

Kritiske informasjonsferdigheter: motstandskraft mot bulls**t

Artikkelen bygger på et innlegg forfatteren holdt under Forskningsdagene 26. september, 2019.

Da jeg gikk i andre eller tredje klasse kom det en ny type godteri i butikken. Det var disse lakriskrittene som ser ut som runde tavlekritt. En jente i klassen min kjøpte inn noen få og på 1. april byttet vi ut de virkelige tavlekrittene med godteriet. Vi ventet i spenning på at læreren skulle begynne å skrive, og da læreren endelig tok opp krittet og ingenting kom på tavlen, spratt jenta opp og spiste ett av krittene til lærerens store bestyrtelse. Det var også sist jeg syntes at en aprilspøk var morsom.

Det er ikke det at jeg har en total mangel på humor, eller at jeg tar meg selv så høytidelig at jeg ikke kan tåle å bli lurt, men snarere at det ikke er så vanskelig å lure meg på slike ting, så det burde ikke bli feiret som en stor ting – OG mest av alt er det at jeg allerede er sliten av å passe meg for å bli lurt. Det er 1. april hver dag nå.

En av de tingene jeg driver med her i høyere utdanning, og som vi burde bruke enda mer (bevisst) tid på, er å forsøke å gi våre studenter en vaksinedose mot bullshit. Det er en vaksine som har en grunndose, men det må gis påfyllingsdoser hele livet med jevne mellomrom. Men hvis jeg skal snakke om motstandskraft mot bullshit, så må jeg kanskje først si hva jeg mener at bullshit i denne sammenhengen er.

Bullshit er:

Falske nyheter: altså historier som ikke har rot i virkeligheten, men som i genre likner på ekte nyhetshistorier.

Dårlig forskning: altså artikler og andre dokumenter som presenterer resultater som enten er forfalskede eller som har så dårlig metode at det enten sterkt påvirker hvilke mulige resultater som kan komme eller som gjør det umulig å tolke resultatene.

Dårlig journalistikk: altså (bevisst) feiltolkning av forskningsresultater eller at det trekkes mye sterkere konklusjoner, gjerne med sensasjonsoverskrifter eller klikkagnoverskrifter, enn det bakgrunnsstoffet gir grunn for.

For å skjønne bedre hva dette er, skal vi se litt nærmere på alle kategoriene. Jeg starter med falske nyheter. Først må jeg jo påpeke at falske nyheter for så vidt ikke er noe nytt. Propaganda, feilinformasjon, desinformasjon, konspirasjonsteorier, løgn og rykter har eksistert i alle år. Det som er nytt er måten falske nyheter produseres, distribueres og konsumeres gjennom mediene (Andersen, 2017; Kalsnes, 2019), og dermed den gjennomslagskraften de har.

Bente Kalsnes (2019) bruker følgende eksempel i boken «Falske

nyheter»: La oss tenke oss en skala mellom sannhet og løgn. Mellom disse to motpolene finnes en skala hvor ting er mer eller mindre sanne eller løgnaktige. Det vi kaller bullshit, eller kanskje heller vås eller vrøvl, faller egentlig helt utenfor denne skalaen. Selv folk som vet at de farer med løgn anerkjenner sannhetens autoritet, sier Kalsnes, mens noen som farer med bullshit ikke engang gjør det. Faktasjekkere, som de som jobber for Faktisk.no, holder som regel til på skalaen mellom sannhet og løgn. Var det Erna Solberg eller Jonas Gahr Støre sa sant eller ei? Slik sett har jeg her brukt begrepet bullshit om både ting som er i løgnenden av skalaen og ting som faller helt utenfor skalaen.

Falsk informasjon og dårlig vitenskap (som jeg kommer til snart) er et demokratisk problem. Vi vet at mange totalitære regimer kontrollerer informasjonsflyten og har utstrakt bruk av desinformasjon og propaganda (Kalsnes, 2019). I et demokrati går ikke det. Vi må ha opplyste borgere som kan ta informerte valg (Giroux, 2018). Det kan de ikke i et land der man ikke engang er enige om de mest grunnleggende fakta. Ikke minst er det en utfordring at når det blir umulig å skille fakta fra bullshit, så mister fakta sin gjennomslagskraft.

Det er mange typer falske nyheter. De har til felles at de ofte etterlikner nyhetsgenrens konvensjoner. Nyhetsreportasjen er ofte en tørr, saklig genre som virker selvsikker og overbevisende. Hovedpunktene summeres opp i overskriften og ingressen. Deretter kommer de viktigste kjensgjerningene, en bakgrunnsdel, en videre rapport om hendelsesforløp, samtaler med vitner eller liknende før det som regel er en kommentar og/eller fortolkning (Amle, 2019). Når de falske nyhetene etterlikner disse konvensjonene blir det vanskelig for oss å skille dem fra de ekte nyhetene. Når vi leser ekte nyhetsartikler inngår vi, for det meste ubevisst, en leserkontrakt (Amle, 2019). Så lenge leseren har tillit til forfatteren eller mediets hensikt, så aksepteres ofte

denne leserkontrakten raskt.

Dersom leseren ikke har tillit til forfatteren eller mediet (f.eks. avisen) vil en annen type leserkontrakt inngås: en kritisk leser (hvis det blir lest i det hele tatt). Her kommer veldig menneskelige faktorer inn. Vi er forhåndsprogrammert til å akseptere informasjon vi får fra stammen vår. Hjernen tar lynraske beslutninger, som f.eks. når vi møter nye mennesker, og dette har hjulpet oss med å overleve, men det er et hinder for oss når vi skal ta i mot informasjon (Lack & Rousseau, 2016). Det er en grunn til at løgnen sprer seg seks ganger raskere enn sannheten (Vosoughi, Roy, & Aral, 2018). De falske nyhetene spiller ofte på emosjonelle og fryktbaserte reaksjoner. For eksempel om urettferdighet, grusomhet, kjendiser eller andre ting som vekker nysgjerrigheten. Hvem som går på dette? Det er de som allerede har dette verdensbildet.

Men hvorfor vil noen produsere

falske nyheter? Det er et forsøk på bedrageri, og motivasjonen er noe ulik. Noen produsenter gjør det for økonomisk vinning, enten ved reklamen som dukker opp på den aktuelle siden eller betaling for hver gang det klikkes på saken eller deles i sosiale medier (Amle, 2019). Et eksempel her er en av de mest delte sakene fra i fjor om at det nå lanseres en Smirnoff-is, altså en krone-is med vodka i. En annen faktor kan være politisk vinning, for eksempel ved å fremme eller sverte en politisk kandidat eller en sak (Egeland, 2017). Sistnevnte er kanskje de sakene som har fått mest oppmerksomhet i mediene, for eksempel i det amerikanske presidentvalget i 2016 og nå sist i skolevalget her i Norge i september, hvor NRK hadde manipulert elever ved en videregående skole til fordel for Senterpartiet. Jeg skal ikke bruke tid på å kommentere disse handlingene, men jeg ville bruke dem som eksempler på at det virker.

Så – hvorfor lykkes disse produsentene så godt? En grunn til at de lykkes så godt er at mennesker er grunnleggende vitebegjærlige og nysgjerrige. Vi har også ►

grunnleggende, innebygde fordommer (eller bias, som de sier på engelsk) som understøtter dette. For eksempel har vi alle erfaringer og personlige historier som er koblet til det stedet vi er fra, foreldrene våre, vennene våre og miljøet vi vanket i. Vi har også alle en utdanningsbakgrunn og eksterne innflytelser, som gjennom media, som påvirker måten vi ser verden på (Goldacre, 2008; Lack & Rousseau, 2016). Biologisk sett har vi også en slags «intuisjon» eller evnen til å ta raske avgjørelser på dem vi møter – noe som selvsagt var veldig viktig under evolusjonen, men som også kan hindre oss i å forstå dem vi møter. Vi mennesker er flokkdyr. Flokken vår kan være familien, venner, politiske forbundsfeller, eller folk vi har andre fellesskap med, f.eks. gjennom geografi, idrett, musikk, eller helse. Når vi møter noen vi er uenige med, f.eks. i politisk sammenheng, begynner den indre alarmen å kime og vi skaper straks en beskyttende hinne rundt oss for å kunne stå i mot (Cequea, 2017).

Årets tema for Forskningsdagene var «Miljøklemma». Faktisk er det lett å finne eksempler på det jeg snakker om innen klimadiskusjonene. Lurer dere også på hvordan det er mulig å være klimafornekter i dag? Ja, la oss kalle det fornektere, ikke skeptikere. En skeptiker er en som tar en nøye runde med bevismateriale før en bestemmer seg. En fornekter er en som har et verdenssyn som ikke lar seg rokke av bevis (Cook, 2018). Det er ikke bare de dumme eller utdannede som ikke tror på at klimakrisen vi opplever er menneskeskapt. Og det nytter ikke å pøse på med vitenskapelige artikler og statistikk som viser at

vi har en klimakrise. Jo mer vi presser på dem, jo flere artikler vi viser dem, jo mer vi sender klimaforskerne etter dem i debatter, jo hardere blir skallet som omgir dem.

De som ikke vil tro på klimakrisen er i et slags fellesskap, og de vil gå langt for å beskytte flokken sin. Når de blir konfrontert med en kvalitetsartikkel fra et anerkjent organ, vil de straks lete etter feil med metoden eller stemple det hele som falske nyheter. Jeg kom over en tweet som forklarte dette så godt: «Fake news» has never really meant «This is a lie.» It is tribal signalling. It means, «I give you permission to ignore this fact that's not good for our team.» (James Poniewozik, Twitter 22.12.17) Eller ta team Greta Thunberg. Thunberg forsøker å skape oppmerksomhet om klimakrisen ved å snakke med verdens ledere og få dem til å handle mens det fremdeles kan være tid. «Ikke hør på meg,» sa hun tidligere i høst. «Hør på forskerne.» Motstanderne, derimot, går til personangrep. De kan ikke motbevise argumentene hennes, eller vitenskapen som ligger bak utsagnene. Dermed bruker de alle midler for å få plukket av henne troverdigheten, og det er ingen grenser for hva de vil bruke. Hennes alder, hennes Asperger, og hennes levesett, og til og med hennes utseende. Her har både Carl I. Hagen og Kari Jacquesson vært på banen i Norge. Dette gjør ikke motstanderne dumme, uvitende eller utdannede (selv om det ikke akkurat kvalifiserer til Mensa-medlemskap), men de beskytter flokken sin. Vi ser det samme igjen og igjen også andre steder og i andre forbindelser. Religiøse sekter, sportfans (og noen vil kanskje si at de to er en og samme ting),

groupies, og kunnskapsfornektere, f.eks. vaksinemotstandere.

Journalister har idealet om at det de rapporterer skal være faktabasert, objektivt og nøytralt. Det uttrykkes gjennom veletablerte retningslinjer som Vær Varsom-plakaten og Redaktørplakaten. Selv om også etablerte mediehus i varierende grad lykkes med disse idealene, så er det slike idealer leserne forventer at ligger i bunn. Derfor blir det også så vanskelig når falske nyheter blander nyhetsformler med feilinformasjon, sensasjoner og klikkagn (Amle, 2019).

Journalister er under press for å lage mange saker. I USA har det vært en reduksjon på 25 prosent heltidsansatte i redaksjoner fra 2008 til 2018 (Grieco, 2019). Feil vil bli begått når alle løper fortere og skal poste på mange ulike medier. Alle disse tingene er viktige å ha i bakhodet når vi går videre.

Elton John mente at «Sorry seems to be the hardest word», men de vanskeligste ordene er nok heller: «Jeg tok feil». Så – la oss snakke litt om forskning.

*Med Fals og Fusk er Verdi full,
og mangt eit Korn læst vera Gull;
men naar ein ser det nærre,
so var det verdt eit mindre Rop:
d'er berre Graastein alt i Hop,
og stundom nokot verre*

Ivar Aasen

Forskere og journalister deler en del av de samme idealene. Artikkene vi skriver skal være så objektive som mulig, dataene våre skal stå i høysetet (dataene er nærmest hellige), vi bruker tid på å designe metoder som skal gjøre funnene våre gjennomtsiktige og forhindre mest

Vil du gje ei motstraums avis i julegåve?

dagogtid.no/jul

DAG OG TID

Junkfood. Å kjøpe en konklusjon uten kritisk blikk, hjelper ingen.

mulig at vår egen forutinntatthet leder oss på feil vei. Vi gjør feil, vi sender inn til fagfeller, vi retter opp så godt vi kan. Kort sagt strever vi etter perfektjon. En del av dette er ren utopi. Vi er mennesker vi også, og feil vil forekomme, men vi forsøker å befinne oss på skalaen over løgn og sannhet, og selvfølgelig strever vi etter å havne helt på sannhetsenden av skalaen.

Noen ganger går det galt. Når det går galt i forskning er det som regel én av to ting som skjer:

- Konklusjonene er riktige, men premissene man legger til grunn for konklusjonene kan være falske.
- Premissene er riktige, men konklusjonen er feil.

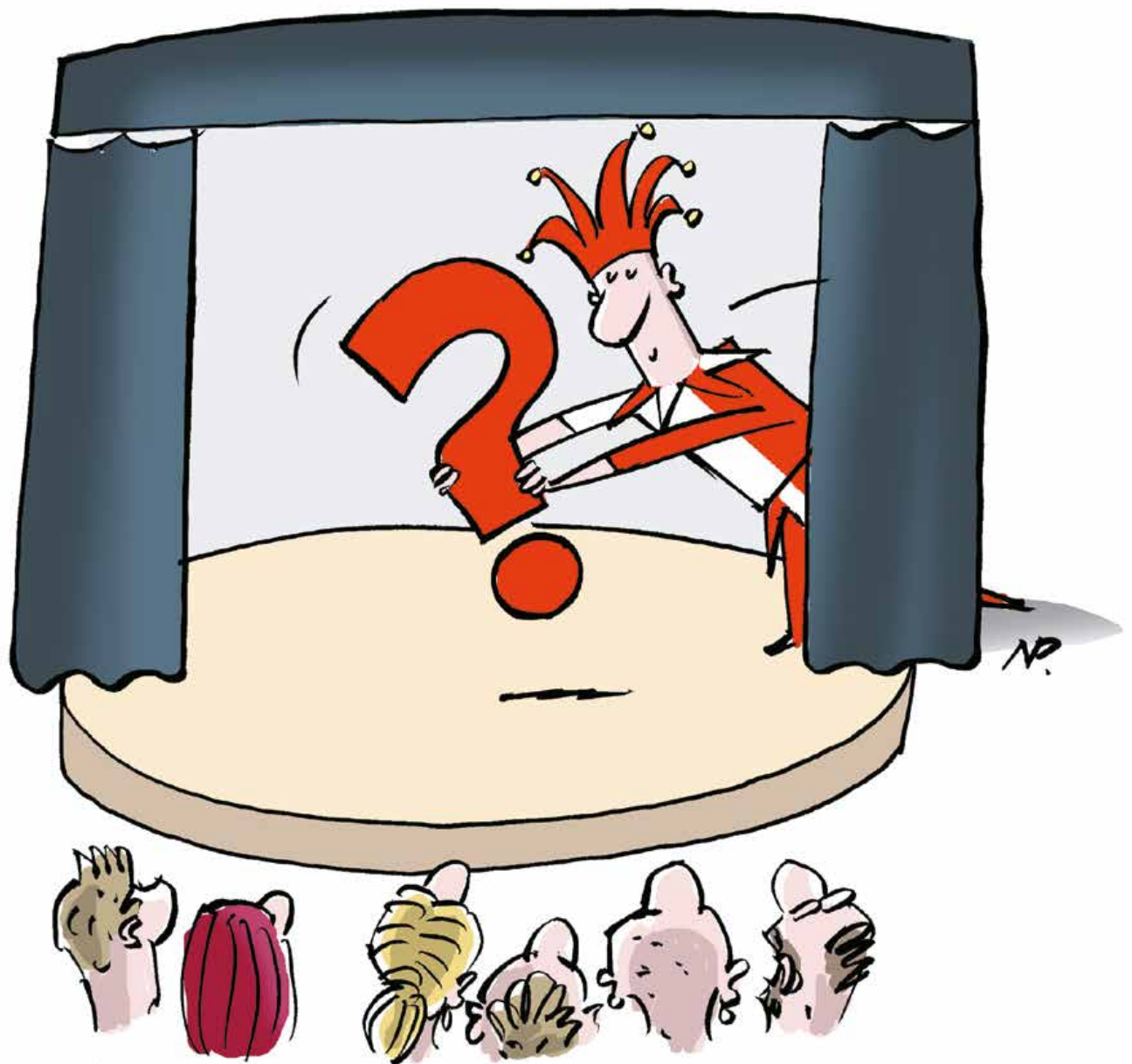
Noen ganger er dette basert på misforståelser og noen ganger er det direkte juks – som når Jon Sudbø fant opp 500 pasienter med tilhørende data.

«Forskning viser at»... Har noen hørt den frasen før? Det er sjelden at

forskningen faktisk viser det journalisten hevder. Mange nyhetsartikler om forskningens fremskritt er faktisk ikke basert på forskning i det hele tatt. Mange nyhetsartikler er overforenklet, og ofte hoppes det rett til konklusjonen uten å ta med hvor mange som deltok i forsøkene eller hvordan de ble valgt ut (Goldacre, 2008). Å kjøpe konklusjonen uten kritisk blikk hjelper ingen, og minst av alle de som leser det. Dette er også en grunn til at det er så viktig at artiklene vi skriver og publiserer har en eller annen versjon som er åpen og tilgjengelig, for da kan i det minste de leserne som er interessert, få tak i originalen og så dømme selv. Det er mye viktigere enn allverdens fagfelleevaluering (Goldacre, 2008).

La oss ta eksempelet Andrew Wakefield. Han er mest kjent for å være forskeren som fant en ikke-eksisterende link mellom MMR-vaksinen og autisme. Han fikk i 1998 ut en artikkel i et av verdens mest prestisjefylte,

medisinske tidsskrifter, The Lancet. I artikkelen forklarer han hvordan han undersøkte 12 barn med autisme og som hadde fått MMR-vaksinen. Det han unnlot å fortelle var at av disse 12 barna, hadde foreldrene til 11 av dem anlagt sak mot produsentene av vaksinen og at Wakefield fikk betalt store summer for å finne link mellom vaksinen og diagnosen. Han utsatte barna for helt uetiske tester. Han unnlot også å gjøre oppmerksom på at han selv holdt på å utvikle en vaksine. Mediene er også delvis ansvarlige, for de har holdt liv i denne saken i 20 år. Men dette er ikke første gang en vaksine kobles til en sykdom. På 90-tallet var det en stor sak i Frankrike der de trodde de hadde funnet link mellom Hepatitt B-vaksinen og multipel sklerose (MS), og i Nigeria kom en av imamene ut og hevdet at poliovaksinen var et amerikansk komplott for å infisere muslimske afrikanere med HIV-viruset. I alle disse sakene fikk disse såkalte sakene stor

Ikke teknologi. Det er viktig å huske på at falske nyheter og dårlig forskning ikke først og fremst er et teknologiproblem, men et informasjonsferdighetsproblem.

innvirkning på vaksinasjonsraten og deretter på sykdomsutbrudd (Goldacre, 2008).

Går vi inn på ernæringsfeltet blir det skikkelig morsomt – og tragisk (Myklebust-Hansen & Norum, 2019). Det er nye sensasjonsoverskrifter hver dag. «Kaffe gir deg kreft!», «Kaffe forebygger kreft!», «Kaffe gjør deg slankere!» (Vi er veldig opptatt av kaffe. Og sjokolade.) Saken er at de fleste fremskritt innen forskning går sakte. De sier frem, som regel gjennom stadig utvikling der flere og flere teorier og empiriske data kommer sammen. Dette passer dårlig sammen med sensasjonsoverskrifter (Goldacre, 2008). Den

russisk-amerikanske forskeren og forfatteren Isaac Asimov er blitt tilskrevet sitatet: «Den mest spennende frasen du kan høre innen forskning, det som lover mest oppdagelser, er ikke «Eureka!», men «Det var rart...».

Ben Goldacre, som blant annet bidro under «Big challenge»-festivalen i Trondheim i vår, er kjent for blant annet å plukke fra hverandre nyhetsartikler med skrikende overskrifter om forskning. «Folk som spiser mer frukt, grønnsaker og olivenolje har færre rynker!» – Ok, tenk litt på det, sier Goldacre. Du kan ikke ta bilder av alle født på en barselavdeling i 30-årene, og dele dem inn i dem som spiser frukt, grønnsaker og olivenolje og sammenlik-

ne med dem som får McDonalds-mat, og så hente dem inn igjen 60 år senere for å sammenlikne antall rynker. Heller er det slik at de som spiser mye frukt, grønnsaker og olivenolje har oftere høyere utdanning, ikke utendørsjobber og er statistisk sett sunnere over hele linjen. At de har færre rynker er ikke nødvendigvis koblet til at de spiser frukt, grønnsaker og olivenolje (Goldacre, 2011).

Dette eksempelet er typisk for et trekk som er veldig menneskelig – vi ser etter sammenhenger. Vi finner mønstre i skyene, vi finner skjulte beskjeder i plater vi spiller baklengs og vi setter automatisk to og to sammen. Men noen ganger blir vi litt for «trigger happy»,

sier Goldacre, og vi finner mønstre uten grunnlag (2008). Jeg føler at jeg holder på å bli litt forkjølet, jeg spiser en appelsin, neste morgen kjenner jeg meg bedre – ergo var det noe i appelsinen som virket mot forkjølelse – eller hva? Vi er dessuten forhåndsprogrammert til å gripe fatt i positive funn. Når vi forsker har vi lett for å stille ledende spørsmål som får folk til å bekrefte hypotesen vår, og når noen bekrefter hypotesen vår legger vi også mye større vekt på det enn funn som ikke bekrefter hypotesen (Lack & Rousseau, 2016).

Dette er noen av de organismene som er i sving med klimadebatten. 97 prosent av verdens klimaforskere er enige om at den globale oppvarmingen er menneskeskapt. Og det rare er at inntil 1980-årene var det også politisk konsensus om dette. George HW Bush førte valgkamp med klimasaken. I følge John Cook ved Center for Climate Change Communication ved George Mason University (Cook, 2018) startet det hele å endres ved at tre velkjente fysikere i USA begynte å markere avstand til forskning som viste at røyking hadde innvirkning på forekomsten av lungekreft. De avviste også at industrien generelt hadde negativ innvirkning på klima og helse. De gjorde det fordi de var svært opptatt av markedsøkonomien. De trodde at dersom staten innførte noen regulativer

eller den aller minste skatt på industrien, så ville det ende opp med at staten tok over alt til et slags totalitært regime. Og skyttergravene er blitt dypere og dypere etterpå. Dermed blir det også lettere for klimafornekterne å bruke konspirasjonsteorier og «cherry-picking», altså å velge ut enkeltstudier som understøtter deres teorier, til å undergrave de 97 prosentene av klimaforskere som mener at klimakrisen er menneskeskapt. Det er viktig at vi som forskere og akademikere forstår disse strukturene slik at vi kan kjempe tilbake, for når både god forskning og falske nyheter om det samme temaet bombarderer markedet, vil publikum ta avstand fra begge.

Og nå kommer vi til vår lille sfære her på NTNU. Hva skal vi gjøre? Det første vi må gjøre er å anerkjenne at dette er et problem. Det er viktig å huske på at falske nyheter og dårlig forskning ikke først og fremst er et teknologiproblem, men et informasjonsferdighetsproblem (Leetaru, 2019). Det er ikke bare å lage en teknologiløsning for å fjerne falsk informasjon eller å ha en horde faktasjekkere til å motbevise utsagn. Det blir bare å behandle symptomene. Vi må få tak i den underliggende årsaken. Det er mye mer arbeidskrevende, men har også en mye bedre langsiktig effekt.

I 2011 kom Richard Arum og Josipa Roksa med sin glimrende bok «Academically adrift», en bok som skapte temmelig store bølger over hele den akademiske verden. Forfatterne hadde undersøkt tusenvis av studenter og sett på data fra mange forskjellige undersøkelser. De fant blant annet at studentene ikke har målbare forbedringer i kritisk tenking etter det første året i høyere utdanning enda 99 prosent av lærerne oppgav at kritisk tenking var «veldig viktig» eller «essensielt» (Arum & Roksa, 2011). Hvorfor det? Alison Head som har ledet Project Information Literacy i USA, også det et kjempestort prosjekt, fant at studentene lærer sine informasjonsferdigheter i løpet av første studieår. Etter det første året har de like ferdigheter som avgangsstudentene (Head, 2013).

Det er flere årsaker. For det første skriver studentene for lite. I undersøkelsene til Arum og Roksa fant de at halvparten av studentene ikke hadde tatt et emne foregående semester som krevde at de skrev mer enn 20 sider til sammen. De leser også for lite. En tredjedel av studentene i samme undersøkelse sa at de ikke hadde tatt et eneste emne som krevde at de leste minst 40 siders pensum i uken. Å lese faglige og vitenskapelige tekster og å skrive om dem, er en av de beste vaksinene mot bullshit. Ikke bare blir man bedre

Vaksine. Å lese faglige og vitenskapelige tekster og å skrive om dem, er en av de beste vaksinene mot bullshit.

informert og får utviklet fagspråket i profesjonen eller fagfeltet man tilhører, men man må også bruke kunnskapen til å skape noe. Det at så mange studenter og andre i befolkningen kun er konsumenter av innhold, er en utfordring. Selvfølgelig er det grunner til at de skriver og leser for lite. Delvis er det at de fleste lærere har fått mange flere studenter å ta seg av, altså at lærertettheten er lavere, og delvis er det at studentene jobber mindre med studiene sine. I følge Arum og Roksa jobbet en gjennomsnittlig student på 60-tallet 40 timer i uken med studiene sine. Tallet for i dag er 27 timer i uken. Interessant nok har det ikke gått ut over karakterene deres. Men jeg sier ikke dette for å delegere skyld. Vi må alle bli flinkere til å inkludere kritisk tenking over hele linja. Vi må også bli flinkere til å bruke tid på diskusjon og debatt. Det er klart at dette er vanskelig i store kull, men vi må se på muligheter også der.

Jeg forsker stort sett på hvordan

studenter bruker informasjon og hvordan bibliotekarer og lærere kan samarbeide for at studenter skal utvikle sine informasjonsferdigheter. Jeg har blant annet funnet at studenter innen helsefagene lener seg tungt på pensumlitteraturen, forelesningsnotatene sine og på Google-søk når de skal skrive en oppgave (Øvern, 2018). De har en tendens til å overvurdere sine egne ferdigheter (og det gjelder ikke bare studenter, forresten.) Artig med disse studiene som sier at 75 prosent tror de er bedre enn gjennomsnittet til å kjøre bil, for eksempel, og at mange opplever at de klarer seg godt med pensum og Google for informasjonen de trenger til skrivingen. Studentene bruker mye plass i oppgaven med å forklare hvordan de gikk frem og så ender de opp med et direkte sitat fra første side i artikkelen. Det er for overfladisk, og dermed kommer vi heller ikke ned til substansen.

I USA har organisasjonen Association of College and Research Libraries, eller ACRL, laget et rammeverk for undervisningen i informasjonskompetanse (Association of College & Research Libraries, 2015). Jeg har oversatt deler av dette rammeverket til norsk og laget læringsmål og læringsaktiviteter tilknyttet hvert fokus i dette rammeverket. Jeg har også sammenliknet dette med læringsutbytter som er beskrevet i

Kvalifikasjonsrammeverket, som er det som bestemmer hva studenter på ulike nivåer i utdanning i Norge skal ha av kunnskaper, ferdigheter og generell kompetanse. Denne artikkelen er til vurdering nå. Fokusene som ligger i rammeverket er:

- Autoritet er konstruert og kontekstavhengig: som handler om at informasjon ikke oppstår i et vakuum, men er avhengig av øynene som ser.
- Informasjonsskaping som prosess: som tar for seg hvordan forskning blir produsert og formidlet.
- Informasjon har verdi: som handler om hvordan informasjonen kan påvirkes av makt og interesser, og hvilket ansvar vi har for at alle stemmer blir hørt.
- Forskning som undersøkelsesprosess: som tar for seg forskningsmetoder og viktigheten av å stille gode spørsmål.
- Kunnskapssamtaler: som handler om å bidra til en god diskurs.
- Søking som strategisk utforsking: som tar for seg det å finne god informasjon.

Håpet er at dette rammeverket kan brukes i høyere utdanning i Norge, av bibliotekarer og lærere, som en vaksinedose mot falske nyheter, dårlig forskning og annen bullshit. Kunnskap for en bedre verden!

Hvis dere nå føler dere litt oppgitte og at håpløsheten her tar litt overhånd – tenk på Hans Rosling: Verden blir generelt sett bedre! Flere går på skole, flere barn blir vaksinert, barnedødeligheten går ned og de fleste har rent vann (Rosling, Rönnlund, Rosling, & Jahr, 2019).

John Adams, USAs andre president sa: «Facts are stubborn things. They cannot be altered by our wishes, our inclinations, or the dictates of our passions.» Eller som Ronald Reagan kom i skade for å si da han skulle bruke dette sitatet: «Facts are stupid things». ■

Referanseliste

- Amle, V. (2019). *Falske nyheter som sjanger*. In FFI rapport. Retrieved from <http://rapporter.ffi.no/rapporter/19/00660.pdf>
- Andersen, J. (2017). Fake news, det postfaktuelle og den algoritmiske kultur. *Bok og bibliotek*, 83(1), 19-19.
- Arum, R., & Roksa, J. (2011). *Academically adrift: limited learning on college campuses*. Chicago, Ill.: University of Chicago Press.
- Association of College & Research Libraries.

(2015). Framework for Information Literacy for Higher Education. Retrieved from <http://www.ala.org/acrl/standards/ilframework>

Cequea, A. (2017). Why facts don't convince people (and what you can do about it). Retrieved from <https://www.youtube.com/watch?v=S74C-XF9kYY>

Cook, J. (2018). Taking on fake news about climate change. Retrieved from <https://centerforinquiry.org/video/taking-on-fake-news-about-climate-change-john-cook/>

Egeland, L. (2017). Kildekritikk og falske nyheter. *Bok og bibliotek*, 83(1), 20-21.

Giroux, H. A. (2018). *What is the role of higher education in the age of fake news?*

Goldacre, B. (2008). *Bad science*. London: Fourth Estate.

Goldacre, B. (2011). Battling bad science. Retrieved from https://www.ted.com/talks/ben_goldacre_battling_bad_science

Grieco, E. (2019). U.S. newsroom employment has dropped by a quarter since 2008, with greatest decline at newspapers. Retrieved from <https://www.pewresearch.org/fact-tank/2019/07/09/u-s-newsroom-employment-has-dropped-by-a-quarter-since-2008/>

Head, A. J. (2013). Learning the ropes: How freshmen conduct course research once they enter college. Retrieved from <https://ssrn.com/abstract=2364080>

Kalsnes, B. (2019). *Falske nyheter : løgn, desinformasjon og propaganda i den digitale offentligheten* (1. utgave. ed.). Oslo: Cappelen Damm akademisk.

Lack, C. W., & Rousseau, J. (2016). *Critical Thinking, Science, and Pseudoscience : Why We Can't Trust Our Brains*. New York, NY: Springer Publishing Company.

Leetaru, K. (2019). A Reminder That 'Fake News' Is An Information Literacy Problem – Not A Technology Problem. *Forbes*. Retrieved from <https://www.forbes.com/sites/kalevleetaru/2019/07/07/a-reminder-that-fake-news-is-an-information-literacy-problem-not-a-technology-problem/#473b-621d6a6f>

Myklebust-Hansen, T., & Norum, M. (2019). Alternative fakta i ernæringskommunikasjon. *Norsk tidsskrift for ernæring*. Retrieved from <http://www.ntfe.no/i/2019/1/tfe-2019-01b-3340>

Rosling, H., Rönnlund, A. R., Rosling, O., & Jahr, M.-C. (2019). *Factfulness : ti knep som hjelper deg å forstå verden* (1. utgave. ed.). Oslo: Cappelen Damm.

Vosoughi, S., Roy, D., & Aral, S. (2018). The spread of true and false news online. *Science*, 359(6380), 1146. doi:10.1126/science.aap9559

Øvern, K. M. (2018). Information use among first-year students in health sciences: Is an intervention needed? *LIBER Quarterly*, 28(1), 1-28.

Bibliotek-rock

Musikk er noe man kan ta med seg overalt som et lydspor til pendling, arbeid og trening. Men det gir en ekstra dimensjon å kunne sette seg ned og lytte til et helt album igjennom. Det er ideen i foredragsrekken som Viby Bibliotek i Aarhus har kjørt de siste månedene. Hver måned tar man fram et klassisk rockealbum, som presenteres av plateekspert Søren Genefke før LP-en settes på Hi-Fi-anlegget. Musikken får lov til å stå helt alene, kun med en kort kaffepause mellom de to platesidene. Antallet deltakere har økt fra gang til gang, og arrangementet har vokst ut av møtelokalet det begynte i, og tar nå opp en hel sal i bibliotekets kjeller. ■

Ville trenge seg inn på biblioteket

Dramatikk i Sarpsborg. «En mann forsøkte å trenge seg inn på biblioteket mens en ansatt og hennes mann var på stedet for å gjøre en jobb. De forsøkte å få ham ut, noe som resulterte i håndgemeng», opplyser operasjonsleder i politiet Terje Marstad til Sarpsborg Arbeiderblad (sa.no). Det hele resulterte i at mannen til den ansatte måtte sette seg på inntrengeren for å få kontroll på ham, og der ble han sittende til politiet var på plass. Ingen personer skal ha kommet til skade som følge av hendelsen. ■

Er du bibliotekar,

hører du til hos oss

– uansett hvor du jobber

Byrå: OktanOslo

Hvorfor Bibliotekarforbundet?

- Ivaretar deg i lokale lønnsforhandlinger.
- Tilbyr gratis kurs for medlemmer og tillitsvalgte.
- Inviterer til medlemsmøter med faglig påfyll.
- Inkluderer gratis abonnement på tidsskriftet «Bibliotekaren».
- Tilbyr gode forsikringsvilkår.
- Har stipendordninger du kan søke på.
- Gir råd og veiledning, og advokatbistand om nødvendig.
- Gir deg innflytelse på BFs arbeid med bibliotekpolitikk og arbeidslivsspørsmål.

Meld deg inn nå!

Innmeldingsskjema finner du på
<http://bibforb.no/medlemskap/bli-medlem/>

Alle nyinnmeldte er med i trekning av en iPad hvert kvartal.

Lanseringsglede. Fra lanseringen av strategien på Furuset bibliotek og aktivitetshus 2. september: (f.v) Nasjonalbibliotekar Aslak Sira Myhre, forsknings- og høyere utdanningsminister Iselin Nybø, kultur- og likestillingsminister Trine Skei Grande, og kunnskaps- og integreringsminister Jan Tore Sanner. (Foto: Regjeringen)

Bibliotekstrategien *Rom for demokrati og dannelses; nasjonal bibliotekstrategi 2020-2023* bygger videre på den forrige strategien som gjaldt for årene 2015-2018. Den forrige strategien ble evaluert i forkant av denne nye. Sentralt i den forrige strategien var å styrke folkebibliotekene som uavhengig møteplass og digital arena.

Strategien for 2020-2023 omfatter både folkebibliotek, bibliotek i universitetene og høyskolene og skolebibliotekene i grunnskole og videregående skole. Bibliotekene ses i sammenheng med hensyn til formidling, samarbeid og infrastruktur. Ved lanseringen av strategien i begynnelsen av september deltok tre ministre; kultur- og likestillingsminister Trine Skei Grande, forsknings- og høyere utdanningsminister Iselin Nybø, kunnskaps- og integreringsminister Jan Tore Sanner. Det er noe nytt at tre ministre står sammen om

en bibliotekstrategi og at den omfatter de tre bibliotektypene samt forskning. De bibliotektypene som ikke er inkludert i strategien er offentlige (utenom utdanningsbibliotekene) og private fagbibliotek.

«Det er en strategi for statens ansvar og oppgaver for utvikling av en fremtidsrettet biblioteksektor, der folkebibliotek, skolebibliotek og universitets- og høyskolebibliotek skal sees i sammenheng» (s. 71).

Det som er nytt i denne strategien er at det ikke bare er gjennom Nasjonalbiblioteket denne strategien skal realiseres, men at også Utdanningsdirektoratet, utdanningsinstitusjonene og Unit (Direktoratet for IKT og fellestjenester i høyere utdanning og forskning) skal bidra til innovasjon, kompetanseheving og utvikling i hele biblioteksektoren.

Virkemidlene for dette er utvikling og drift av fellestjenester og ved tildeling av prosjekt – og utviklingsmidler, hovedsakelig Nasjonalbibliotekets. Det kan stilles spørsmål ved om virkemidlene er tilstrekkelige for at målene skal oppfylles. Nasjonalbiblioteket forvalter 48,5 millioner kroner i spillemidler til kulturformål, mens Utdanningsdirektoratet forvalter 18 mil. kroner til skolebibliotek over statsbudsjettet.

Folkeopplysning, dannelses, kunnskap og kultur

Strategien slår fast at bibliotekene er demokratihus som skal gi innbyggerne tilgang til litteratur og annen kunnskap, og til rekreasjon, debatt og opplysning. Lesing og tilgang til kunnskap er en forutsetning for å delta i samfunnslivet, og det motvirker ulikheter i befolkningen (s. 4).

«Gjennom denne strategien vil regjeringen bidra til å utvikle bibliotek-

1 Alle sidehenvisninger i artikkelen er til Nasjonal bibliotekstrategi 2020-2023

Hus for både kunnskap og kulturopplevelser. Åpent for alle

Nytt i strategien er at det ikke bare er gjennom Nasjonalbiblioteket denne strategien skal realiseres, men at også Utdanningsdirektoratet, utdanningsinstitusjonene og Unit (Direktoratet for IKT og fellestjenester i høyere utdanning og forskning) skal bidra til innovasjon, kompetanseheving og utvikling i hele biblioteksektoren.

AV. GRETE BERGH
DAGLIG LEDER OG KONSULENT
I GRETE BERGH AS

ne som synlige institusjoner i kommuner, skoler og læringsinstitusjoner. Det er et mål at bibliotekene skal nå nye brukere med litteratur og lesing, legge til rette for kunnskapsformidling og at bibliotekenes digitale samlinger skal økes. Regjeringen vil gjennom strategiske grep bidra til at bibliotekene og bibliotekarene skal nå frem til flere, også de som ikke selv oppsøker biblioteket» (s. 4).

Strategien peker på konkurransen som lesing har fått fra tilbud på nettet. Regjeringen vil at bibliotekene skal være en motkraft til falske nyheter, rykter og propaganda (s. 5).

Staten skal legge til rette for godt samarbeid i et nasjonalt biblioteksystem, gode rammevilkår og rom for utprøving av nye tjenester og modeller for drift. Strategien angir hvilke grep staten vil ta som kan bidra til å stimulere til denne utviklingen (s. 7).

Strategien snakker om bibliotekenes oppgaver i folkeopplysning, dannelse,

kunnskap og kultur. På denne måten forankrer strategien både kunnskaps- og kulturoppgavene for folkebibliotekene. Strategien er også opptatt av at bibliotekene skal bidra til befolkningens digitale kompetanse og at bibliotekene ved sine kvalitetssikrede kilder, både trykte og digitale, og personalets kompetanse skal være en motvekt mot falske nyheter. Med satsing på åpen publisering og Plan S vil man åpne forskningen (i Norge) også for dem som ikke er tilknyttet de akademiske institusjonene.

Samtidig slås det fast det ansvaret som bibliotekenes eiere har for sine bibliotek, men uten at det fremmes noen krav til bibliotekenes eiere. Det er vel kanskje slik at bibliotekenes eiere også skal føle seg forpliktet av strategien, uten at det sies eksplisitt. Men strategien forblir likevel en statlig strategi som vil ha betydning for utvikling av bibliotekene. Det er 10 år siden forrige Stortingsmelding (St. meld. nr. 23 (2008-2009) Bibliotek –

Kunnskapsallmenning, møtestad og kulturarena i ei digital tid), så det er behov for en ny.

I strategien vises det til *Meld. St. 8 (2018-2019) Kulturens kraft – Kulturpolitikk for framtida* (Kulturmeldingen) der den overordnede politiske retningen for kulturpolitikken fremover ble lagt. Bibliotekene ses her som en del av den bærende infrastrukturen i samfunnet. Bibliotekstrategien skal også ses i sammenheng med regjeringens satsinger på andre områder.

Tiltak

Det fremmes konkrete tiltak i strategiperioden langs tre hovedlinjer som skal utvikle bibliotekene i tråd med strategien.

1. Formidling
2. Samarbeid og utvikling
3. Infrastruktur

Virkemidlene for å oppnå de to første er Nasjonalbibliotekets prosjekt- og ►

utviklingsmidler. Nasjonalbibliotekets ansvar for fellestjenester som del av den nasjonale infrastrukturen, skal styrkes ytterligere: Det gjelder bl.a. metadata-brønn, nasjonalt autoritetsregister, videreutvikling av Biblioteksøk og nasjonalt lånekort. Nasjonalbiblioteket skal øke tilgangen til digitalt innhold i folkebibliotekene.

Bok og Bibliotek har snakket med **Svein Arne Tinnesand** (bildet) i Nasjonalbiblioteket (NB) og noen biblioteksjefer og fylkesbiblioteksjefer (omtales som biblioteksjefer og inkluderer også Jannicke Røgler i Bibliotekarforbundet) for å få deres synspunkter på strategien. Her er det trukket fram synspunkter på noen sider i strategien.

Generelle synspunkter på strategien

Jeg spør Tinnesand om hva han synes er det viktigste ved strategien. Han sier at det viktigste er at selv om det er 54% av befolkningen som bruker biblioteket, så er det fortsatt nesten halvparten av befolkningen som ikke bruker det. Formidling er det viktigste, aktiv formidling omfatter også det digitale materialet. Folkeopplysning og dannelses er tatt inn igjen som begrep. Formidling og samarbeid er knyttet til prosjektmidler. Det er formidlingen som befolkningen kommer til å merke.

Tinnesand sier at i denne strategien vender man seg til kunnskapen igjen, med folkeopplysning, kunnskap og dannelses. Folkebibliotekene skal oppmuntre til kritisk tenkning, være en motvekt mot falske nyheter, gi tilgang til forskning, være demokratihus, med tilgang til kritiske kilder.

Jeg spør om det er det tilstrekkelig med 48,5 mill til det NB skal støtte opp under, og videre om det burde vært stilt noen krav til kommunene som bibliote-

kenes eiere. Tinnesand sier at det handler om å bruke disse midlene på en fornuftig måte. Den største andelen i de neste fire årene vil gå til formidling, men det blir også midler til samarbeid og til infrastrukturentak. Dette er et politisk dokument som sier hva regjeringen vil. Det stiller ikke krav til kommunene, til bibliotekenes eiere.

Alle jeg har snakket med er godt fornøyd med at det er tre ministre som står bak strategien og at den gjelder for både folkebibliotek, universitets- og høyskolebibliotek og skolebibliotek. Det sies også at den forrige har betydd mye og at det er fint at vi har fått en ny strategi som en fortsettelse av den forrige. Den nye oppfattes som bedre enn den forrige.

Tone Moseid, biblioteksjef i Tønsberg og Færder bibliotek sier at hun synes å se et fornyet samfunnsoppdrag i den nye bibliotekstrategien gjennom at bibliotekene skal bidra til kritisk tenkning og dømmekraft i samfunnet. Strategien understreker demokratibiblioteket.

Berit Skillingsaas Nygaard, biblioteksjef i Trondheim, sier at hun er veldig fornøyd med strategien og at både denne og den forrige er konkrete og setter mål.

Heidi Hovemoen, fylkesbiblioteksjef for Viken fra 2020 sier at den forrige strategien la vekt på bibliotekrommet, nå er det mest vekt på innholdet og formidling, og hvordan man skal få det ut på nye måter, bl.a. med aktiv formidling utenfor bibliotekene. Ambisjonen er klar, strategien skal bidra til økt utlån og nye og flere brukere. Det er en styrke at strategien omfatter både kultur og kunnskap, fra tilsvarende departementer. Den største svakheten er at det ikke følger med noen nye økonomiske virkemidler.

Birgit Larsen, fylkesbiblioteksjef i Troms, sier at hun synes forordet er det beste med hele strategien. Hun fremhever innledningen (s.4) om folkeopplysning der biblioteket ses som en kunnskapsarena og bibliotekets rolle som dannelsesinstitusjon trekkes fram. Hun synes likevel ikke tiltakene følger godt nok opp det som blir sagt innledningsvis. Hun hadde ønsket det klarere, mer som en marsordre til bibliotektypene.

Birgit Larsen fremhever et sitat av Ragnar Audunson om hva et bibliotek grunnleggende er:

Bibliotek er en institusjon som, med utgangspunkt i organiserte samlinger av

informasjon og litteratur, initierer sosiale prosesser knyttet til læring, kunnskapsdeling og litterære opplevelser
<https://bokogbibliotek.no/news-page/news-meninger/mellom-forandring-og-forankring>.

Formidling

Formidling er en av bibliotekenes hovedoppgaver, og det mottas positivt av dem jeg har snakket med, at dette er en av strategiene. Det ses også som positivt at formidlingen skal ut av biblioteket for å nå nye brukere. Ambisjonen er nye lånere og økt bruk.

Jeg spør Tinnesand om NB er fornøyd med hva som er oppnådd på arenaområdet i forrige strategiperiode og om bibliotekene er godt nok rustet til å fortsette på egen hånd?

Tinnesand svarer ja på begge spørsmålene. Evalueringen viste at bruken av biblioteket i befolkningen var økende og stor. Det har vært stor vekst i antall arrangement. I 2018 var det 60 000 arrangement i folkebibliotekene.

Tone Moseid sier at hun tar til orientering at midlene skal dreies til formidling og samarbeid og utvikling. Satsingen i forrige periode på arenamidler har gitt bidrag til mange arrangement. Det har ført til at man i Tønsberg og Færder bibliotek har bygd opp egen arrangørkompetanse og økt egen profesjonalitet på dette området, noe som er positivt. Nå må biblioteket se om det er mulig å finne andre som kan bidra med finansiering til arrangement. Når det gjelder formidling sier hun at biblioteket får strekke seg i den retning midlene peker på.

På spørsmål om barn og unge vil være en prioritert gruppe for å styrke lesingen og øke utlånet av fysisk og digitalt materiale fra samlingene, svarer Tinnesand at det er vanskelig å forestille seg satsing på formidling i folkebibliotekene uten tilbud til barn og unge. NB skal stimulere til prosjekter med formidling også i skolen for å nå nye lesere og brukergrupper. Det skal følge midler med.

Berit Skillingsaas Nygaard, biblioteksjef i Trondheim, sier det slik at arena-midlene handlet om å lage scenen, Bokåret ga innhold til scenen, og nå skal bibliotekene fortsette formidlingen også utenfor egen arena for å få tak i nye brukere og lånere til bibliotekene. Hun viser til et samarbeidsprosjekt i Trondheim mellom bydelbibliotek og

skolebibliotek som de har fått støtte til fra Utdanningsdirektoratet.

Birgit Larsen sier også at strategien peker på formidling utenfor biblioteket – at biblioteket kommer dit folk er – er særlig viktig for barn og ungdom.

Digital formidling

Tinnesand sier at Evalueringen er interessant når det gjelder digital formidling. Folk bruker bibliotekene i liten grad for å få tilgang til digitalt materiale. Vi må se på hva som skal være bibliotekenes rolle som formidler av digitalt materiale. Det digitale tilbudet må synliggjøres og markedsføres både på bibliotekenes nettsider og i lokalene. Bibliotekene må kunne bygge egne lokale, relevante innganger til det digitale materialet, som f.eks. historisk base av lokalavisene.

Jannicke Røgler trekker fram at når kommunene digitaliserer må de se hvem som kan hjelpe dem med å få folk til å bruke ressursene. Det er bibliotekene. Samarbeidet med universitets- og høyskolebibliotekene i strategien er veldig positivt. Man må se på hva man kan samarbeide om. Gjennom Plan S skal forskningen i Norge komme alle til gode. Kunnskapsspredningen av forskning angår hele samfunnet. Mye handler om læring og formidling og det angår alle bibliotektyper.

Strategien nevner at det nå foreligger en anbefalt modell fra Nasjonalbiblioteket og Forleggerforeningen om digitale lydbøker (s. 35). I løpet av høsten 2019 er tilbudet fra forlagene om mulig innkjøp av digitale lydbøker økt da flere forlag vil gi tilbud til bibliotekene. I hvilken grad bibliotekene vil gi innbyggerne tilbud om lån av digitale lydbøker gjenstår å se, da kommentarene til avtalen fra bibliotekhold er at denne blir dyr for bibliotekene. Digitale lydbøker

er ikke inkludert i Kulturrådets innkjøpsordninger for litteratur. Nasjonalbiblioteket vil i løpet av strategiperioden foreta en evaluering av nåværende modell for e-bøker (s. 34).

NB som arrangør

I strategien står det under formidlings-tiltak at «Nasjonalbiblioteket skal formidle egne arrangementer gjennom en strømmetjeneste, og åpne for arrangementer fra andre bibliotek etter en redaksjonell vurdering».

Jeg spør Tinnesand om dette innebærer at NB tar på seg en nasjonal redaktørrolle.

Ja, svarer han, NB skal ta en redaksjonell vurdering av dette stoffet. Litteraturarrangementer i bibliotekene skal man finne på NBs sider og vi vil legge ut det som man produserer i NB. Nå er det kun strømming, men opptak vil komme etter hvert. Det har vært et ønske fra bibliotekene om å ha en bibliotekkanal. Nå blir det en kanal for kompetanse og en for arrangement.

Samarbeid og utvikling

De jeg har snakket med er særlig opptatt av samarbeidet mellom folkebibliotekene og universitets- og høyskolebibliotekene. Dette ses som positivt. Strategien er opptatt av å åpne forskningen for folk flest og dette mottas positivt. Dette skal skje gjennom åpen publisering og Plan S, når den blir realisert. I tiltaksdelen er det formulert som «Økt samarbeid mellom folkebibliotek og bibliotek i høyere utdanning om formidling» (s. 10).

Tinnesand nevner at kildene i åpen publisering bør synliggjøres gjennom katalogene og Biblioteksøk for at de skal bli tilgjengelige for befolkningen, men at det trengs noen grep for at det skal skje.

Birgit Larsen hadde ønsket at strategien hadde sagt noe om de økonomiske utfordringene og de juridiske sperringene som man møter i samarbeidet mellom folkebibliotek og universitets- og høyskolebibliotek. Hun sier at det mangler en politikk for å gi samfunnet for øvrig tilgang til de samme kunnskapskildene som er tilgjengelig i forskning og høyere utdanning. I Troms har det over tid blitt formalisert samarbeid mellom Universitetet i Tromsø (UiT) og henholdsvis Lenvik bibliotek/Studiesenteret Midt-Troms og Biblioteksamarbeidet i Nord-Troms/Nord-Troms studiesenter. Nå gjennomføres det utviklingsprosjekt

i samarbeid med UIT og alle kommuner i Troms i regi av fylkesbiblioteket. Universitetsbiblioteket i Tromsø har hatt opplæring av de ansatte i folkebibliotekene for søking for å kunne finne fram i kildene, men det kan likevel være krevende. Man møter etter hvert en låst dør. Troms har fått midler fra NB til prosjektet «Biblioteket som kunnskapsaktør (2018-2021)», (se s. 29).

Skolebibliotek

Skolebibliotek i grunnskole og videregående skole er inkludert i strategien. Jeg spør Tinnesand om hva det betyr. Han sier at det er viktig at skolebibliotek er nevnt i en nasjonal bibliotekstrategi og at den politiske ledelsen i Kunnskapsdepartementet nå er klar over skolebibliotekenes betydning. Det er oppløftende at Utdanningsdirektoratet utvider perioden med tilskudd til skolebibliotek fra 2021 til 2023. Skolebibliotekstatistikken kan brukes til styring av dette området. NB og Utdanningsdirektoratet skal møtes og snakke om utviklingsmidlene. Det er første gang på mange år at det skjer et slikt møte.

Fra bibliotek- og fylkesbiblioteksjefenes side oppfattes det som positivt at skolebibliotekstatistikken skal overføres til Utdanningsdirektoratet.

De små fagbibliotekene

De små fagbibliotekene er ikke inkludert i strategien. **Ingeborg Gihle**, bibliotekar ved IMDIs bibliotek, deltar i Forum for bibliotekarer i små fagbibliotek (Småbibgruppen). Hun sier i en samtale med meg at de hadde ønsket at de små fagbibliotekene var nevnt i strategien. De gir et bidrag i sine institusjoner og til biblioteknorge. Men de er en sammensatt gruppe og har ulike departementstilknytning gjennom sine institusjoner. Småbibgruppen sitter på unike kunnskapsressurser og kompetan-

se som bibliotekene ellers burde kjenne til og bruke mer, særlig folkebibliotekene, mener hun. Mange, kanskje de fleste Småbib-bibliotekene er offentlige og inngår i biblioteksamarbeidet. Noen er Bibsys-bibliotek, men ikke alle.

Infrastruktur

Tiltakene innenfor infrastruktur dreier seg mest om hva Nasjonalbiblioteket skal bidra med. Dette er et område som biblioteksjefene mener har stor betydning for bibliotekenes utvikling og de ser fram til realisering av disse tiltakene. De ser det som positivt og nødvendig at nasjonalt lånekort og Biblioteksøk skal utvikles videre, at metadatabrønn og felles autoritetsregister blir realisert, og det uttrykkes at dette helst bør skje raskt. Tinnesand kan informere om at forhandlingene med Kopinor om en utvidelse av avtalen om Bokhylla er i gang. Jannicke Røgler tar opp at det ville være fint om bibliotekutvikling.no kunne gi bibliotekansatte tilgang til databaser som EBSCO, LISA o.l. Det ville gi bibliotekansatte mulighet til å arbeide forskningsbasert.

Prosjektbasen

Det ligger mye kunnskap i erfaringsoverføring fra prosjekter. I evalueringen av forrige strategi blir det pekt på at det er et savn fra bibliotekene at prosjektbasen ikke er fullført (Rapport evaluering av nasjonal bibliotekstrategi, s. 3). SAT sier at prosjektbasen kommer snart, det er satt en dato for dette. Jeg spør om det er tilstrekkelig med en prosjektbase for å få til kunnskapsdeling og erfaringsoverføring fra prosjektene. Må ikke NB selv følge opp og se hva som er interessante funn fra prosjektene/rapportene og dele disse funnene på en mer systematisk måte, gjennom analyser eller en skriftserie e.l.? Skriftserien Bibliotheca Nova er nedlagt. SAT sier at det er ansatt en redaksjonell medarbeider som skal løfte fram og synliggjøre prosjekter som man mener er spesielt relevant i strategiperioden på nettsidene. Dessuten ser NB at man bør koble data fra prosjektbasen sammen med statistikken. Eksempelvis så ser man at arenamidlene har økt antall arrangementer, men man har ikke gått inn på en nærmere analyse, kun sett på de store tallene.

Jannicke Røgler minner om at statistikk, analyse og metodeutvikling er nødvendig for at bibliotekene skal ha et godt kunnskapsgrunnlag for utviklings-

oppgavene. Det trengs et analyseverktøy for statistikken, som f.eks. den svenske løsningen som KB bruker.

Kompetanseutvikling

I oversikten over tiltak er dette det siste: «Nasjonalbiblioteket vil styrke bibliotekutvikling.no som en faglig ressurs for bibliotekansatte» (s11). «Som en del av nasjonal infrastruktur vil Nasjonalbiblioteket tilby kompetanse som bibliotekene trenger (s. 33)».

Dette skal skje ved at bibliotekutvikling.no blir et sted for deling av kompetanse. SAT sier at NB bygger opp bibliotekutvikling.no med nettkurs, også i samarbeid med fylkesbibliotekene. Bibliotekutvikling.no er nå også en e-læringsplattform. «Dette blir et verktøy der fylkesbibliotek og andre relevante aktører kan lage e-læringskurs for bibliotekansatte i norske bibliotek» (s. 45). NB vil også selv arrangere flere bibliotekfaglige arrangementer. Han viser her til den årlige biblioteklederkonferansen og Haakon Nyhus-seminaret og at flere arrangementer vil komme.

Strategien peker på samarbeid mellom NB og fylkesbibliotekene som viktig for faglig utvikling og kompetansedeling i bibliotekene. Også storbybibliotekene har fått en rolle her, sammen med fylkesbibliotekene. «Fylkesbibliotekene og storbybibliotekene vil ha en sentral rolle i å utvikle metoder for deling av ressurser, formidlere og formidlingsopplegg, for å heve kvaliteten på tilbudet» (s. 22).

Kompetanseutvikling oppfattes som helt vesentlig av dem jeg har snakket med. Det som står i strategien oppfattes positivt av biblioteksjefene jeg har snakket med. Men de fleste sier at de hadde ønsket noe mer på dette området, med flere virkemidler, gjerne et samarbeid med OsloMet.

Jannicke Røgler sier at BF har spilt inn behovet for et kompetanseløft for bibliotekarer, og viser til lærerløftet som en modell. Det trengs videre- og etterutdanning med studiepoeng for å bli mer profesjonelle yrkesutøvere. Da må det følge midler med. Arbeidsgiver har et ansvar for kompetanseutvikling. Mange får ikke dekket kursavgifter, heller ikke vikar og reise- og oppholdsutgifter. Bibliotekene har ofte ikke midler nok til å dekke slike utgifter.

Jeg spør Svein Arne Tinnesand om NB i forbindelse med satsingen på kompetanse til bibliotekansatte også vil

kunne kjøpe kurs av bibliotekutdanningen ved OsloMet.

Det sier han nei til. NB skal ikke bestemme hva slags kompetanse bibliotekene trenger. Men NB har gitt støtte til fylkesbibliotek som har samarbeidet med OsloMet om nettkurs. NB synes det er viktig å støtte opp om slike tiltak.

OsloMet sine bidrag

Tor Arne Dahl, instituttleder ved Institutt for arkiv-, bibliotek- og informasjonsfag (ABI) ved OsloMet, sier at instituttet gjerne vil bidra til mer systematisk etter- og videreutdanning, men har ikke noen finansiering for dette. Slike tilbud må derfor utvikles ved ekstern finansiering, slik det f.eks. skjedde da fylkesbiblioteksjeffkollegiet tok kontakt med OsloMet om et

kurstilbud, og det resulterte i *BMB6000 Barn, medier og bibliotek* <https://student.oslomet.no/studier/-/studieinfo/emne/BMB6000/2018/H%C3%98ST>. Dette var et emne som det allerede ble undervist i, og det ble utviklet til et nettkurs. Dette er en modell som kan brukes for flere kurs. Dahl sier at det fra fylkesbiblioteksjefenes side var et ønske om å gi et tilbud på bachelornivå, med studiepoeng. Fylkesbibliotekene betalte for utvikling av kurset. Til dette fikk de midler fra NB. For dette kurset er det en studieavgift som den enkelte student forhåpentligvis får dekket av arbeidsgiver. Alle masteremner kan tas som enkeltemner. Det krever en bachelorgrad med karakter C eller høyere. Det er relativt mange bibliotekarer som tar enkeltemner for å formalisere sin kunnskap. Bibliotekutdanningen sender ut informasjon om mastertilbudet på e-postlisten biblioteknorge ved hvert opptak. Utdanningen er gratis, men det kommer til utgifter til deltakelse på samlinger.

Dahl trekker fram emnet *BIB2500 Brukere og systeminteraksjon* <https://student.oslomet.no/studier/-/studieinfo/emne/BIB2500/2019/H%C3%98ST> (om informasjonssøking, referansearbeid og informasjonsbehov hos brukerne) som et emne som kan tilbys som videreutdanning.

Bibliotekutdanningen ved OsloMet

har utviklet modulen *VBIS6000 Biblioteket i samfunnet* <https://student.oslomet.no/studier/-/studieinfo/emne/VBIS6000/2019/H%C3%98ST> for Fylkesbiblioteket i Troms som ledd i en lederopplæring av biblioteksjefer i fylket. Her er det også deltakere fra Finnmark (s. 44). Handelshøyskolen ved OsloMet tilbyr de tre andre modulene i lederopplæringen.

OsloMet er åpen for samtaler om hva som kan tilbys av nettkurs som etter- og videreutdanning, sier Tor Arne Dahl. Svein Arne Tinnesand sier NB er åpen for å støtte kompetansehevede tiltak, også fra OsloMet, når behovet kommer fra bibliotekene. Her synes grunnlaget å være til stede i et samarbeid mellom bibliotek, OsloMet og NB. ■

Referanser:

Kulturmeldingen. Meld. St. 8 (2018–2019) *Kulturens kraft – Kulturpolitikk for framtida*. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-8-20182019/id2620206/>

Nasjonal bibliotekstrategi 2020–2023 – Rom for demokrati og dannelse. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nasjonal-bibliotekstrategi-2020-2023---rom-for-demokrati-og-dannelse/id2667015/>

Rapport evaluering av nasjonal bibliotekstrategi. https://bibliotekutvikling.no/content/uploads/2018/09/Rapport-evaluering-nasjonal-bibliotekstrategi-07.02.19_-006.pdf

Pengekrangel om Frankfurt-satsing

Norge ble plukket ut til å være hovedland på årets bokmesse i Frankfurt. 55 millioner kroner ble brukt til å selge inn norsk kultur og litteratur til Tyskland, Europa og verden. Det har ført til at mer enn 500 bøker er oversatt til tysk, i håp om å få solgt norske forfatterskap ut i verden. Det har også ført til en heftig debatt om pengebruken. «Økonomisk vil ikke dette bære seg i det hele tatt. Det er flott for noen få forfattere, men for det store litterære Norge og de norske leserne, er dette penger man ikke får noe igjen for», sier forlegger Arve Juritzen til NRK Kultur. Kulturminister Trine Skei Grande er uenig. «500 bøker er ganske mange forfattere og ganske mange titler, så det er et litt urimelig angrep fra Juritzen».

Oppland fylkeskommune har tatt på seg en slags hovedrolle blant fylkene i Frankfurt-satsingen. Målet er å selge inn Innlandet som reisemål for leselystne tyskere. Ned til Frankfurt sendte Oppland fylke 17 byråkrater, sju politikere og null forfattere. «Dette synes jeg er helt hårreisende pengebruk! Å bruke så mye penger på ei bokmesse for byråkrater og politikere synes jeg ikke noe om. Det er råflott», sier fylkespolitiker fra Frp, Wenche Haug Almestrand, til NRK Innlandet. ■

Mandag 2. september ble ny nasjonal bibliotekstrategi for 2020-2023 *Rom for demokrati og dannelse* lansert på Furuset bibliotek og aktivitetshus. Det er Kulturdepartementet, Kunnskapsdepartementet og Forskningsdepartementet som står bak strategien.

I strategien er det blant annet en rekke tiltak for å styrke samarbeidet mellom folke- og skolebibliotek, og bibliotek i høyere utdanning. Kultur- og likestillingsminister Trine Skei Grande, forsknings- og høyere utdanningsminister Iselin Nybø og kunnskaps- og integreringsminister Jan Tore Sanner var alle sammen tilstede for å lansere strategien.

Strategi med store muligheter

Vi etterlyste en felles strategi sist, og nå har vi fått den. Det er jeg fornøyd med, sier Mariann Schjeide, leder i Norsk Bibliotekforening.

AV ODD LETNES
REDAKTØR

Hun er glad for at vi har fått en strategi hvor tre departementer har vært med i utviklingen av den.

– For mange har det hittil vært en selvfølge at bibliotek skal ligge under Kulturdepartementet. Men jeg har også tenkt at bibliotek hører hjemme under Kunnskapsdepartementet. Bibliotek handler om mer enn kultur, og det er viktig å løfte biblioteket fram også som en kunnskapsinstitusjon, sier hun og legger til at hun liker tittelen på strategien godt.

– Den understreker biblioteket som en demokratisk aktør og en aktør i et dannelsesperspektiv.

Gode samarbeidsmuligheter

Selv om den nye strategien rommer hele biblioteksektoren, er det visse forskjeller på bibliotekene. Fagbibliotekene ligger under moderinstitusjonene sine og har dermed et spesielt formål å tjene. Folkebibliotekene eies av kommunene og er til for hele folket.

– Jeg har selv sett utfordringene på nært hold da jeg var biblioteksjef i Ålesund. Det var tre-fire kilometer mellom folkebiblioteket og Høgskolen i Ålesund, men vi hadde lite, eller ingenting, med hverandre å gjøre. Men det er likevel flere likheter enn trekk

som skiller, så jeg ser fram til at man nå skal forsøke å få til et tettere samarbeid.

– *Ja, hvordan få til samarbeid som kan løfte hele sektoren?*

– Egentlig tror jeg vi har ubegrensa muligheter. Det burde være like sannsynlig å få til et samarbeid mellom folke- og fagbibliotek som det er å få til et samarbeid mellom folkebibliotek og idrettslag eller husflidslag. Det siste ser vi jo flere eksempler på. Hvis vi ser på arenaaktivitetene, burde bibliotekene kunne samarbeide om debatter og for eksempel honorar til deltakere.

– Ved hjelp av det nasjonale lånekortet kan brukerne bruke både folke- og fagbibliotekene omkring i landet. Her tror jeg det kan mangle informasjon, da mange ikke vet at fagbibliotekene også er offentlig institusjoner til allmenn bruk, sier Schjeide og fortsetter:

– Jeg tror fagbibliotekene må jobbe litt med proteksjonismen sin. De har sitt mandat fra moderinstitusjonen, ja, men de sitter ofte på store mengder forskning som burde komme fellesskapet til gode. Her ligger det en formidlingsutfordring som jeg tror fagbibliotekene må ta.

– Man kan jo starte på en enkel måte ved at biblioteksjefene ved folke- og fagbibliotekene innenfor et område tar en prat en gang iblant og drøfter

muligheter for samarbeid, mener hun. Kanskje den største utfordringen er å komme på at det faktisk er mulig å samarbeide?

Ingen penger

– *Er du skuffet over at det ikke følger noen penger med strategien?*

– Det hadde i så fall vært veldig overraskende, for det gjør det jo aldri. Samtidig er det frustrerende. For selv om Nasjonalbiblioteket deler ut 48 millioner kroner i året til prosjekter, så har et prosjekt en begynnelse og en slutt. Det er et mål at et prosjekt setter i gang en varig forandring, men svært ofte dabbler aktiviteten av etter prosjektperioden. Det varierer også veldig hvor mye tid et bibliotek har til å skrive prosjektsøknader i en travel hverdag. Det blir ofte til at det er de store, som er vant til å skrive gode søknader, som får mest og de små minst, sier Schjeide.

Det er på lokalt nivå mesteparten av bibliotekutviklingen skjer, mener NBF-lederen. – Det beste vi kan gjøre er å påvirke kommunens ledelse til å bevilge nok penger til bibliotek. Med den nye strategien i hånd kan vi nå si til kommunepolitikerne at dette er den nasjonale planen for bibliotekutvikling, hva gjør dere for å følge den opp lokalt?

Mariann Schjeide.

– *Skolebibliotek løftes fram som et viktig satsingsområde i strategien, hva tenker du om det?*

– Det er jeg helt enig i, og det er virkelig på tide. Vi møter også her den kommunale selvråderetten, da skolene eies av kommunene. Politikere har kalt selvråderetten for den store kommunale friheten. Jeg tror det er vanskelig å få statlige øremerkede midler da det kommunale selvstyret står veldig sterkt. Men hva om vi setter biblioteket inn i en kunnskapsramme, det tror jeg vil gjøre biblioteket mer attraktivt for skoleledelsen. Jeg tror også det hadde hjulpet om vi fikk et sett med minstekrav når det gjelder skolebibliotek.

– Det er veldig bra at ansvaret for å innhente statistikk nå overføres fra Nasjonalbiblioteket til Utdanningsdirektoratet. Det er også gledelig at utdanningsdirektoratet nå utlyser tilskudd til skolebibliotek. Nå er det jo slik at skolene alltid har kunnet søkt på slike midler, forskjellen nå er vel at det blir presisert, og at NB kan hake av at de har sagt at skolebibliotekene også er velkomne til å søke.

Etabler nettverk

Samtidig er det viktig å være klar over at å være fagutdannet bibliotekar i skolebibliotek, kan være en ensom jobb, mener Schjeide.

– Man har ikke noe bibliotekfaglig miljø rundt seg. Det kan derfor være lurt å danne et nettverk av skolebibliotekar og bibliotekar i folkebibliotekene i kommunen, og arrangere felles møter for faglig påfyll og sosiale aktiviteter. Dette kan gi den enkelte skolebibliotekar inspirasjon og selvtilitt til å gå til rektor og be om flere penger.

– Vi må også bli flinkere til å bruke faktabasert kunnskap og forskning som viser at undervisning og gode skolebibliotek henger sammen. Skolebiblioteket må ikke ses på som et supplement, men som noe som er integrert i undervisningen og gir et løft for hele skolen. Dette passer godt med opplysnings- og demokratiperspektivene i den nye strategien.

Biblioteksjefene har et særskilt ansvar, mener Schjeide. – Vi trenger tydelige biblioteksjefer som tør å fronte saken høyt og klart. Et synlig bibliotek, har en synlig biblioteksjef, og omvendt. Vi må innse at personlige egenskaper betyr mye i slike utviklingsprosesser, og vi trenger sterke biblioteksjefer som tør å ta en diskusjon.

– *Hva med å satse på kombinasjonsbibliotek?*

– Jo, jeg tror det kan være en god løsning flere steder. Da har biblioteksjefen en god mulighet til å komme i nær dialog med skoleledelsen. Det er dessverre mange som tenker at skolen kanskje ligger så nærme folkebiblioteket at den trenger ikke et eget bibliotek. Men snakker vi om ti minutter avstand, er det nok til at mange vil kvie seg for å gå dit.

Kompetanse

– *Kompetanse er også et viktig stikkord i strategien.*

– Det er et viktig område. Se på lærerne. Tenk for noen kompetanseløft de har fått de siste årene, med samlinger for etterutdanning og tilbud om kurs osv. Nasjonalbiblioteket snakker om at nettsiden Bibliotekutvikling.no skal

brukes til kompetanseutvikling og -heving. Det er et bra tiltak, men det er ikke bra nok. En nettside kan ikke erstatte møter mellom folk, og undervisning.

– Bibliotekene er i en omveltningstid, og det er viktig med faglig påfyll og fornyelse. Jeg savner veldig et strukturert opplegg for kompetanseløft blant bibliotekarere. Vi kunne trenge flere tilbud av typen «23 ting», som ble utviklet for ca 10 år siden ved Buskerud fylkesbibliotek og som mange omkring i landet hadde stor nytte av. Kompetanseheving koster penger, men det må bli mer forpliktende, og vi må se på det som noe vi gjør for brukernes del, for å tilby bedre bibliotekstjenester.

– Mens vi snakker om kompetanse, i dag ser vi at et økende antall jobber i bibliotekene går til personer med en annen bakgrunn enn bibliotekarutdanning. Det er naturlig at vi trenger en variert kompetanse, særlig i de store bibliotekene, men det er synd hvis denne trenden vokser, det kan fort føre til en utvanning av bibliotekarprofesjonen.

– Jeg har hele tiden spurt om utdanningen er relevant nok. Men nå har OsloMet tatt det på alvor og laget en ny plan for utdanninga som vil tre i kraft fra høsten 2020. Jeg håper den planen kan være med på å trekke til seg og utdanne de riktige personene. Framtidens bibliotekarere kan ikke lenger hjemme seg bort på bakrommet og katalogisere, for å si det litt skarpt. Vi trenger synlige bibliotekarere som tør å stå fram og gjøre biblioteket synlig, avslutter Mariann Schjeide. ■

Vart dynka i Cola på biblioteket

Nora Såghus (21) sat på biblioteket for humaniora i Bergen. Ein mann sett seg ovanfor henne. Han lukta litt vondt. Etter ein liten time reiste mannen seg. «Plutselig kjenner eg at det renn Cola nedover heile meg, over sakene mine, over Macen min, sekken, boka, det var Cola over alt. Eg vart veldig sjokkert og redd, og dei rundt meg vart også sjokkert og redde. Det var ein som sprang og henta bibliotekaren, og eg trur ho også vart veldig redd», fortel Såghus til Studvest.no. Dagen etter gjekk Såghus til politiet og anmeldte hendinga. ■

Ønsker dialog og samarbeid

Mye bra i strategien, men den har også noen mangler, mener Maria-Carme Torras Calvo, leder av UHR-Bibliotek.

AV ODD LETNES
REDAKTØR

Hva ser dere som de største fordelene med å ha en felles strategi?

Universitets- og høyskolerådet (UHR) har gjennom UHR-Bibliotek (UHR-B) deltatt i referansegruppen for utvikling av Nasjonal bibliotekstrategi. Nåværende organisering av biblioteksektorene er hensiktsmessig. UHR ønsket at strategien skulle anerkjenne UH-sektorens egenart, samtidig som den åpnet for styrket samarbeid på tvers gjennom relevante prosjekter.

Og omvendt – de vanskeligste utfordringene?

Fag- og forskningsbibliotekene, som også omfatter UH-bibliotekene, har i motsetning til folkebibliotekene en mangfoldig eierstruktur. Fagbibliotekene gis mandat via egne institusjoner og skal støtte opp under respektives mangfoldige virksomhet, som strekker seg fra for eksempel små institutt som Nobelinstituttet til Norges største universitet NTNU.

I strategien fremheves det at «fag- og forskningsbibliotekene skal være «kunnskapshus» for hele befolkningen»

s. 24. Institusjonene i UH-sektoren er tradisjonelt definert som «kunnskapshus», og biblioteket er en integrert del av egen eierinstitusjon.

UHR-Bibliotek leverte et fylldig innspill til Nasjonal bibliotekstrategi. Har dere blitt hørt, finner du igjen noe av det i strategidokumentet? Dersom ikke, hvor er de største manglene, sett fra UHR-Biblioteks ståsted.

Vi finner hovedsakelig våre innspill igjen under kapittel 3.4 Fag- og forskningsbibliotek

Det er imidlertid en del momenter som ble spilt inn i prosessen som ikke reflekteres i strategien. For eksempel digital Humaniora, som er en samlebetegnelse på humanistisk forskning som nyttiggjør seg digitalt materiale (tekster og annet) eller databaserte verktøy, metoder og teorier i forskningen. I denne sammenheng burde også permanent åpen tilgang til de norske Humsam tidsskriftene blitt tematisert.

Økt samarbeid mellom bibliotek i videregående opplæring og høyere utdanning er heller ikke nevnt, noe

UHR-B har presisert viktigheten av i flere sammenhenger gjennom referansegruppen. I den danske rapporten «Fremtidens fag- og forskningsbiblioteker» fra 2019 fremheves nettopp dette punktet:

«Det anbefales, at der laves brobygningsstrategier for ungdomsuddannelserne, hvor både folkebiblioteket, biblioteket på ungdomsuddannelsen (i det omfang det eksisterer) og FFU-biblioteket spiller ind.» (S. 32)

Det følger ingen penger med strategien.

Hva tenker dere om det?

Nei, det er ingen regel som sier at nye strategier følges av friske midler, i UH-sektoren er heller regelen omfordeling innenfor budsjettet. Når det er sagt er det positivt at det satses på kultur i regjeringens budsjettframlegg for 2019-2020. Kanskje kan det vurderes om ressurser kan omdisponeres til utlysninger av for eksempel Nasjonalbibliotekets utviklings- og samarbeidsprosjekter?

Bibliotekarforbundet etterlyser mer om kompetanseutvikling for bibliotekansatte. Gjelder dette også UoH-bibliotekene, og i så fall på hvilken måte?

UH-bibliotek ønsker en tett dialog med bibliotekutdanningene ved OsloMet og UiT for å sikre at utdanningene fanger opp praksisfeltets utviklingsbehov.

I UH-bibliotekene må man søke å rekruttere ansatte med generisk bibliotekfaglig kompetanse både på bachelor- og masternivå. Bibliotekene er avhengig av ansatte med ulik faglig bakgrunn også på doktorgradsnivå.

Nasjonalbibliotekets prosjektmidler kan bidra positivt i «etterutdanning» av bibliotekarer, et aktuelt eksempel er «Open Science Toolbox».

Den viktigste fagutviklingen bør imidlertid knyttes til egen arbeidsplass og kontinuerlig tjenesteutvikling der.

Maria-Carme Torras Calvo, avdelingsdirektør Universitetsbiblioteket i Bergen og leder for UHR-Bibliotek.

Under «Formidling» heter det blant annet at «Nasjonalbiblioteket vil legge til rette for en felles plattform for strømming av ulike arrangementer etter en redaksjonell vurdering». Hva tenker dere om at NB med dette påtar seg en nasjonal redaktørrolle?

Etter UHRs vurdering er det positivt å samle ressurser på en plattform. Gitt at NBs redaksjonelle rolle blir minimal og knyttes til helt eksplisitte vurderinger, som er kjent for aktørene, ser vi ikke det problematisk at NB har et redaksjonelt ansvar.

Som en tilleggsopplysning arbeider Unit, i dialog med flere UH-bibliotek, med en nasjonal løsning for tilgang til læringsressurser på tvers av utdanningsinstitusjoner.

Strategien har tre hovedlinjer – Formidling, Samarbeid og utvikling, Infrastruktur – og regjeringen stiller en rekke krav til Nasjonalbiblioteket. Hva mener dere er de viktigste tiltakene NB bør prioritere i de neste årene?

Videreutvikle tilgang til pliktavlevert materiale. Enklere tilgang for høyere utdanning til Nasjonalbibliotekets materiale og digitale tjenester, fjerntilgang til alt materiale i Nasjonalbibliotekets samlinger i alle bibliotek i Norge, via sikker autentiseringsløsning/terminalløsning.

Digitalisering og infrastruktur. Utnytte og ta i bruk AI-teknologi/kunstig intelligens

Nasjonalt vitenarkiv, tilrettelagt infrastruktur vesentlig for utvikling av åpen forskning

Nasjonalbiblioteket tar et større ansvar for åpen tilgang til alle norsk forskning i et nasjonalt arkiv som erstatter institusjonenes registreringer, samt metadata og autoritetsregister

Vurdere økt samarbeid i ABM-sektoren særlig når det gjelder digitalisering, kuratering og formidling. ■

Er bøker oppskrytt?

Bøker kan forsinke aldringsprosesser i hjernen, forhindre stress og utvikle språket vårt. Men filmer og TV-serier kan gi samme nytten, mener Per Henning Uppstad, professor i spesialpedagogikk. Han mener boken har fått en ufortjent høy status. «Hovedgrunnen til at bøker har fått denne statusen, er fordi det er bøker det er forsket mest på. Jeg tror ikke unge i dag har blitt gode i engelsk fordi de leser mye bøker på engelsk. Det har de fått gjennom andre medier og plattformer, som for eksempel filmer», sier Uppstad til NRK.no. ■

OSLOMET

Bibliotek arkiv og museer som demokratiske rom i en digital tid – ALMPUBs sluttkonferanse

I tre år har ALMPUB – et prosjekt finansiert av Forskningsrådets KULMEDIA-program – utforsket bibliotekenes, arkivenes og museenes rolle som demokratiske offentlige rom i en digital tid. 20. januar 2020 arrangeres prosjektets sluttkonferanse. Konferansen finner sted i Nasjonalbibliotekets lokaler med start 0930 og avslutning 1600. På konferansen vil hovedfunn fra forskningen i prosjektet bli presentert og diskutert.

Nøkkeltaler på konferansen blir professor R. David Lankes. Tittelen på hans forelesning er *Rebuilding the Town Square in a Digital Age*.

Konferansen er gratis og lunsj er inkludert. Du kan melde deg på via denne lenken:

<https://nettskjema.uio.no/a/128885>

OSLO METROPOLITAN UNIVERSITY
STORBYUNIVERSITETET

Er dette virkelig en nasjonal bibliotekstrategi?

Fortjener det nye strategidokumentet for bibliotek et slikt ambisiøst navn som Nasjonal Bibliotekstrategi? Er det ikke egentlig bare en plan for hva Nasjonalbiblioteket skal gjøre de neste årene? Er det en plan som kan påvirke hva kommunene gjør med sine folkebibliotek? Vil skoleeierne i kommuner og de fylkeskommuner bry seg med Nasjonal bibliotekstrategi? Vil planen ha noen betydning for hva de autonome utdanningsinstitusjonene gjør med sine bibliotek?

AV LARS EGELAND
NESTLEDER I NBF, DIREKTØR VED
UNIVERSITETSBIBLIOTEKET VED OSLOMET

Det var nytt at den nasjonale bibliotekstrategien ble lagt fram av tre ministre. Det er ingen tvil om at hovedforankringen for planen er i Kulturdepartementet, men kulturminister Trine Skei Grande hadde også fått med seg høyere utdanningsminister Iselin Nybø og utdannings- og integreringsminister Jan Tore Sanner. Det kan skyldes at planen ble lagt fram midt i valgkampen. Men det kan også skyldes at bibliotek i Norge seiler i medvind. Aldri har så mange mennesker brukt bibliotek i Norge som i dag.

Men det kan også skyldes at statsrådene er enige i – og opptatt av – den nye retningen som strategien peker ut: Bibliotekets betydning for kunnskap, danning og kritisk tekning.

Gjennom den forrige strategien har man i stor grad greid å plassere biblioteket som et viktig møtested i lokalsamfunnet. Som en kulturarena og et sted for debatt og demokratisk deltakelse. Nå skal fokuset også være på bibliotekets betydning som kunnskapsleverandør i et samfunn der kunnskap er en stadig viktigere produksjonsfaktor og der falsk kunnskap er en økende trussel mot demokratiet.

Godt mottatt å se bibliotek som en sektor. Mitt inntrykk er at den nye bibliotekstrategien er blitt godt mottatt i biblioteksektoren. Skyldes det at forventningene var skrudd ned? Er bibliotekarene fornøyd med å få et dokument som skildrer bibliotekets betydning i vakre ordelag? For det følger

jo ikke mer penger med den nye strategien. Det store grepet for å oppnå målsettingene er fortsatt bare Nasjonalbibliotekets strategimidler som i forrige strategiperiode ble brukt til å fremme arrangementer, men som nå skal innrettes på samarbeid om formidling mellom folkebibliotek, skolebibliotek og fagbibliotek.

Den forrige bibliotekstrategien dreide seg om folkebibliotekene. Nå snakker man om bibliotekene som en sektor som omfatter både folke- skole og fagbibliotek. I stedet for å skille mellom typer bibliotek, reiser strategien kravet om at bibliotekene skal være relevante for sine brukere og gjennom samarbeid nå nye brukergrupper.

Å se bibliotek som en felles sektor er et grep som har vært spilt inn bl.a. fra Norsk Bibliotekforening. Fagbiblioteksektoren har tradisjonelt vært litt tilbakeholdene overfor skole og folkebibliotek. Det er i ferd med å endre seg. Universitetsbibliotekdirektøren i Stavanger, Gitte Kolstrup, hilste dette velkommen da hun snakket på Nasjonalbibliotekets lederkonferanse. Dette er en begynnelse, men vi må gå enda lengre i å bryte ned barrierer mellom ulike fag- og folkebibliotek. Universitets og høyskolesektoren har vært redde for at ansvaret for fagbibliotekene skal fjernes fra Kunnskapsdepartementet til Kulturdepartementet, noe som vil gjøre at ansvaret for fagbibliotekene vil ligge i et annet departement enn ansvaret for institusjonene som eier bibliotekene. Men også arbeidsutvalget i Universitets

og høyskolerådets bibliotekutvalg ønsker tettere samarbeid mellom fag- og folkebibliotek velkommen.

Katarina Einarsen Enne som er leder av Norsk Bibliotekforening avdeling Vestfold viser i et innlegg i Tønsbergs Blad, til at fylket har skolebibliotek, folkebibliotek, universitetsbibliotek og fagbibliotek knyttet til aldring og helse og til hørselshemming og døvblindhet. I tillegg kommer digitale ressurser fra Nasjonalbiblioteket, men også fra Helsebiblioteket. Sammen utgjør det et mangfoldig bibliotektilbud!

Kan Bibliotekstrategien få noen betydning i kommunene? Folkebibliotekene finansieres av kommunene. Bibliotekloven krever at det skal være bibliotektilbud i alle kommuner, men sier ikke noe om nivået. Norsk bibliotekforening lanserte forslaget om en bibliotekmilliard for noen år siden. Bakgrunnen var at Enger-utvalgets rapport som var en evaluering av det rød-grønne kulturløftet viste at bibliotekene – kulturens grunnmur – var blitt hengende etter. Da forslaget ble lansert var Trine Skei Grande og Venstre tilhengere av en øremerket opptrapping. Nå er det SV som sloss for det på Stortinget, mens flertallsregjeringa ikke vil røre ved det kommunale sjølstyret som innebærer friheten til å bevilge mye eller lite til biblioteket. Når man har avskrevet øremerking som et virkemiddel, står man igjen med de 48,5 millionene i strategimidler som kan brukes for å fremme nasjonale bibliotekmål.

Om den nasjonale bibliotekstrategien ikke har makt til å påvirke kommunenes prioriteringer, kan det likevel ha betydning å vise til regjeringas uttrykte bibliotekpolitikk, altså til strategien. Det gjør Gerti Mändla i NBF Nord i et innlegg i Lofotposten der hun peker på at rådmannens forslag om å bygge ny skole uten bibliotek og ikke å lyse ut den ledige biblioteksjefstillingen, er i strid med bl.a. den nasjonale bibliotekstrategien.

Offensive mål fra regjeringa. Bibliotekstrategien kan brukes for å argumentere mot nedskjæringer, men også til å utvikle videre historien om bibliotekene som den mest populære offentlige tjenesten som det bør satses mer på. Selv om en strategi ikke innebærer nye penger eller redskaper til bruk i de enkelte bibliotekene, gir den uttrykk for offensive tanker om bibliotek fra regjeringa. Nyansatt biblioteksjef i Melhus, Sølvi Lind, er inspirert til å ta fatt på jobben. I følge Trønderavisa er det to ting som har inspirert henne: Et studiebesøk til Helsinki og den nye bibliotekstrategien! Vi kan vise til strategien som et offisielt dokument fra regjeringa. Når vi på OsloMet har arbeidet med en Tjenestekatalog der de ulike tjenestene skal begrunnes i om de følger av lov, forskrift eller strategiske planer – har jeg henvist til bibliotekstrategien når det gjelder bibliotekets formidlingsarbeid utenfor egen institusjon.

Skolebibliotek. Som en følge av regjeringsplattformen ble det i 2018 innført en tilskuddsordning for skolebibliotek på Utdanningsdirektoratets budsjett. Ordningen ble videreført i 2019 der 14 millioner deles på 27 kommuner.

Dette tilskuddet skal utvides til å gjelde i to år til. Det er positivt. Men

hvorfor bare i to år, hvorfor ikke i hele planperioden?

Høyere utdanning og bibliotek. De høyere utdanningsinstitusjonene har stor autonomi, altså sjølstyre. Det er sikkert i mange tilfeller en fordel, men kan også oppleves som en ulempe. Det gjør blant annet at UH-institusjonenes fellesorganisasjon – Universitets og høyskolerådet – får en svak rolle fordi de bare kan handle der alle institusjonene er enige. Kunnskapsdepartementet har også vært ganske tilbakeholdene med å styre institusjonene, f.eks. gjennom øremerking av midler. Det er typisk at det ikke finnes strategiske midler innenfor denne sektoren for å styrke bibliotekene.

Når kunnskapsministeren er med på å lansere en felles strategi for bibliotekene, som altså også skal omfatte fagbibliotekene, burde hun være mer på banen enn bare med vakre ord om bibliotekenes betydning. Da jeg på vegne av NBF var på høring i Stortingets utdanningskomite i forbindelse med Statsbudsjettet, utfordret jeg komiteen på dette. Utdanningssektorens store bidrag til et nasjonalt biblioteksystem bør være å sørge for at alle i landet får åpen tilgang til forskningsinformasjon. Jeg tenker på open access og Plan S. Vi vil sammen med andre EU-land gjerne bli verdensmestre på åpen tilgang til internasjonal forskning. Da må vi også sørge for å gjøre jobben hjemme.

Til nå er det en forsøksordning med tilskudd til å gjøre 25 tidsskrifter innen humaniora åpent tilgjengelig. Det er finansiert gjennom betaling fra bibliotekene, et lite tilskudd fra departementet og omdisponering av tidsskriftstøtten til Forskningsrådet. Denne omdisponeringen har gjort at mange åpne tidsskrift som tidligere fikk støtte, ikke lenger får det. Skal vi sørge for at norsk fagtidsskrifter blir åpne, må denne ordningen

utvides til å omfatte langt flere tidsskrifter enn dagens. Det vil være et bidrag fra undervisningssektoren til folkebiblioteksektoren som får gratis tilgang til tidsskrifter man før måtte betale for.

Omfattende digitalisering i NB.

Nasjonalbiblioteket har fått en nøkkelrolle innen digitalisering. Deres ambisjon er å digitalisere alt norskprodusert materiale – både tekst, musikk, lyd, levende bilder. Deres ambisjon er at allmennheten skal få tilgang til mest mulig av dette. Det er bare avtalene med opphavsrettshaverne som vil begrense eller vanskeliggjøre slik tilgang. Tilgangen til pliktavlevert materiale er et eksempel på det. Der gis det tilgang til brukere både i fagbibliotek og folkebibliotek, men brukerne må henvende seg for å få tilgangen som er begrenset i tid. I teorien er alt lett tilgjengelig, men det er lagt inn vanskeligheter for likevel å begrense tilgangen for å tilfredsstille krav fra opphavspersonene.

Nasjonalbiblioteket sitter med en enorm digital samling som vil øke. Strategien legger opp til økt formidling av dette materialet i bibliotekene. Skal bruken øke vesentlig må nok Nasjonalbiblioteket også vurdere grensesnittene materialet presenteres på. De fleste tekniske plattformer som tilbyr ebøker og annet digitalt materiale slår Bokhylla ned i støvlene i brukervennlighet.

Selv om NB vil digitalisere alt norsk materiale er det nødvendig å være oppmerksom på at det også vil være andre som tilbyr digitalt materiale. Det kan være utenlandsk materiale, og norske forleggere. Det vil ikke være nok for norske bibliotek å få sitt digitale materiale fra NB. ■

Lars Egeland skriver i Bok og Bibliotek på egne vegne.

Meråpent bare et tastetrykk unna

Tidligere har Deichmans lånerne måttet møte opp i et bibliotek og skrive under på en kontrakt for å oppgradere kortet sitt til nøkkelkort. Nå holder det å logge seg inn på deichman.no, hvor man kan skru på nøkkelfunksjonen med ett enkelt klikk. Dermed kan de selv låse seg inn på 11 av Oslos bibliotek fra 07 til 23 hver eneste dag. Etter at Deichman i 2015 begynte å tilby meråpne bibliotek, har 75 000 av totalt 360 000 registrerte lånerne aktivert nøkkelfunksjonen. (Pressemelding). ■

Utfordringer. For å bli flink, må en utsette seg for dyktige motstandere, slik at en utvikler en god argumentasjon.

Grenser for ytringsfrihet

Temaet ytringsfrihet har vært debattert i århundrer, og det fortsetter. I høst gav forfatter Bjørn Stærk ut en revidert utgave av sin bok *Ytringsfrihet*, og sitt nye syn presenterte han på Bergen offentlige bibliotek under «Mangfoldsbyen», som er en uke der mangfoldet feires. Human-Etisk forbund var arrangør.

– Filosofen John Stuart Mill mente at fordelene med en fri og åpen debatt er at du lærer motparten din å kjenne, lærer noe om virkeligheten og om deg selv, innleder han. Nå tenker han at idealet om den åpne, saklige debatt der alle slipper til, ikke lenger er brukbar. Antallet «nynazister», «fascister», «nasjonalister», «jødehatere», «rasister» og «islamhatere» har økt, og ideene deres øker i utbredelse og legitimitet. Stærk sin visjon er et fritt og mangfoldig samfunn med mange levesteder, og der det er naturlig å være muslim. Samtidig er ytringsfrihet i vesten i hovedsak et sosialt og ikke et juridisk fenomen, og dermed handler det ikke så mye om hva

du får lov til å si, men hvordan andre reagerer på det.

– Det er lov å si at innvandring truer norsk kultur, men skal dette møtes med saklige motargumenter, eller er det smartere og kanskje viktigere å fordømme de som mener det? spør han, og forteller videre at ekstremister i praksis vinner på å delta, for da fremstår de som det ene legitime ytterpunkt i debatten. Dette kan igjen få dramatiske konsekvenser, dersom de som er usikre tenker at sannheten ligger et sted i midten.

Feil ideer vinner

John Stuart Mill mente det var nyttig å ha debatter med folk som tar feil. En

blir tvunget til å tenke gjennom det en selv mener og må begrunne. Argumentene blir bedre, og gjennom kollisjoner mellom ideer nærmer vi oss sannheten.

– Men jeg har også ofte sett at det er løgnene som vinner debatten. Vaksine-motstandere har mange steder vunnet store seiere og gjort skade på barns helse, selv om påstandene mye bygger på ren svindel, sier han, og sammenlikner en god debatt med en boksekamp. Delta-kerne slår hardt, men i en setting med klare og rettferdige regler. Det er brudd på spillereglene å utelukke deltakere, som en ikke ønsker skal vinne. For å bli flink, må en utsette seg for dyktige motstandere, slik at en utvikler en god

argumentasjon. Så må vi stole på at den som har de beste ideene, vinner.

– Men hvor vanlige er egentlig slike debatter? Mange av de viktigste debatterne er kanskje mer som gateslagsmål. Det er ikke alltid at de som har rett, vinner, sier Stærk.

Velge ut deltakere

Stærk påpeker at deltakerne i debatter ofte er privilegerte personer som ikke har noe særlig på spill. Vi må heller betrakte ytringer ut fra ståstedet til de som risikerer noe. I små diskusjonsforum han tidligere deltok i på nettet, manglet viktige perspektiv:

– Det var ingen jøder i Holocaust-debatten. Det var ingen svarte med i debatten om IQ-forskjeller mellom rasene. Hva ville skjedd om de dukket opp? spør han, og hevder videre at offentligheten har begrenset plass. Da må vi velge hvilke temaer som er viktigst

å snakke om, og velge ut hvem som skal delta. Alle kan ikke delta.

– Skal vi gi den begrensede plassen til de som hater en minoritet, eller minoriteten de hater. Ønsker vi å høre mer fra radikale innvandringsmotstandere og islamhatere, eller ønsker vi å høre mer fra unge nordmenn med innvandrerbakgrunn? spør han. Stærk undrer seg over at de som snakker om ytringsfrihet og åpen debatt bruker akkurat de samme ordene som de brukte for 15-20 år siden, som om de ikke har lært noe nytt på den tiden.

– Det går mye i floskler og fine ord, og gjerne de samme flosklene og fine ordene som de alltid har brukt. «Demokratiet bygger på ytringsfrihet». «Vi må våge å høre ytringer vi ikke liker». Dette er floskler, sier han.

Mangfoldig samfunn

Stærk understreker at vi må se på

hvilken visjon vi har for det samfunn vi ønsker. Han ønsker et fritt og mangfoldig samfunn, og at vi må lære å snakke om normer igjen.

– Vi kan som samfunn bli enige om at islamhat er et normbrudd. Vi vil ikke gi dem plass. Vi vil ikke ha dem som en legitim stemme i offentlige debatter, sier han, og forteller videre at dette ikke handler om å fjerne mangfoldet. Offentligheten har begrenset plass, vi må prioritere, og vi kan ikke sette av så mye plass til de som hater mangfoldet.

– Det må trekkes en grense for det uakseptable, for å beskytte de gode debatter i det mangfoldige samfunnet, avslutter Stærk. ■

Deichmann Bjørvika tar form

Bilder fra pressevisning 30. oktober 2019.

Foto: Odd Letnes

Bibliofil

Nytt grensesnitt for publikum og bibliotekansatte

Våre regionale og lokale kurs
er meget populære!

Er du med?

Gjennom ord blir verda stor

Tenker vi over at biblioteka vaktar språket?

At biblioteka, både folke- og fagbibliotek, har ein viktig rolle når det kjem til å promotere, «selje inn» og skape blest om språket? Og verne det? Ser bibliotektilsette seg som vaktarar av språket? Det bør dei!

Innhold

s. 1	Leder
s. 2–3	Mobilis på studietur til Stockholm
s. 4–5	Heia tillitsvalgte – Glimt fra Organisasjonsmøtet 2019
s. 6	Småstoff
s. 7	NBFs Spillutvalg
s. 8	Medlemsintervju

Ansvarlig for bilaget:

Mariann Schjeide

Kontaktperson for bilaget:

Cecilia Elsen
ce@norskbiibliotekforening.no
tlf : 23 24 34 38

Grafisk design:

Freiland Oslo
oslo@roommeetsfreiland.com

Generelle henvendelser til

Norsk Bibliotekforening:
nbf@norskbiibliotekforening.no

Du finner oss her:

Twitter:

@forbibliotek

Instagram:

@norskbiibliotekforening

Facebook:

@norskbiibliotekforening

Nettsider:

www.norskbiibliotekforening.no

SPRÅKET VÅRT ER UNDER sterkt press utanfrå, det slår også Kulturdepartementet fast i sitt forslag til ny språklav. Seinast i dag spurde eg dottera mi kvifor ho brukte eit engelsk ord når vi hadde eit godt norsk ord for det same. Ho blei nok litt stuss når mora sa ho måtte gjere sitt til for å ta vare på språket. Men eg ser det også sjølv, kor fort gjort det er å ty til engelske ord. Få av oss et føremiddagsmat, vi et alle lunsj. Eg brukar ikkje lenger augesverte, men maskara. Det skjer så umerkeleg.

Språk er ein av mine store interesser og eg sit også i styret i Noregs Mållag. Men målfolk er vane med å kjempe for språket sitt, vi har det i ryggrad. Bokmålsfolk er ikkje vane med å ta dei same kampane. For den største trusselen mot det norske språket er som dei fleste veit engelsk. I akademia blir brøken for å skifte til engelsk mindre og mindre. Vi har døme på at det kan vere seksti-sytti studentar i den same forelesningssalen, men er det to studentar som ikkje har norsk som førstespråk, så blir det skifta til engelsk.

Språkvern er eit viktig demokratisk og kulturelt verneområde som angår oss alle. Mine utanlandske kollegaer blir overraska når eg fortel at eg går i møte på Stortinget utan å legge om på dialekta mi. Folk som legg om dialekta si ler vi gjerne av, men i mange andre land er dette blodig alvor. Dialektbruk blir sett på som noko simpelt, med utdanning og avansement blir det forventat at ein legg det av seg. Det at dialektane har ein så sterk posisjon her i landet, kan ein i stor grad takke nynorsken og Ivar Aasen for. På grunn av nynorsken har også bokmålet fått betre kår i å gjenspegle det språket som folk faktisk snakkar.

Bibliotektilsette har eit ansvar for å løfte fram, formidle og framsnakke litteraturen. Og særleg nynorske barnebøker blir særskilt merka, får eigne hyller, kanskje står det «nynorsk» på ryggen. Lett å finne att, ja visst, men på den måten også lett å styre unna.

Edvard Hoem, Frode Grytten, Maria Parr og Agnes Ravatn treng kanskje ikkje så mykje hjelp og snakk for å kome seg ut av bokhyllene. Men det er andre mindre kjente forfattarar som treng ekstra drahjelp fordi dei er på nynorsk. Bibliotektilsette er det norske språket sine fotsoldatar.

Mariann Schjeide

Leiar av Norsk Bibliotekforening

Mobilis på studietur til Stockholm

Svensk bibliotekforening har nylig opprettet et ekspertnettverk for mobil bibliotekvirksomhet, som er den svenske versjonen av Mobilis, Norsk Bibliotekforenings spesialgruppe for mobil bibliotekvirksomhet. Anne Gerd Lehn og Tove Nilssen, styremedlemmer i Mobilis, dro på studietur til Stockholm for å møte sine svenske kollegaer og lære mer om mobil bibliotekvirksomhet i Sverige.

TEKST: Anne Gerd Lehn, Bok- og kulturbussen i Sør-Troms og Tove Nilssen, Bokbussen i Tromsø.

Svensk bibliotekforenings ekspertnettverk for mobil bibliotekvirksomhet

Britt-Marie Ingdén-Ringselle er initiativtaker til Svensk biblioteksforenings Expertnätverk för mobil biblioteksverksamhet og som hun nå leder. Hun har nylig tatt bibliotekutdannelse, men har jobbet i bibliotek i over 20 år og i alle år savnet et nettverk. Det nye nettverket har allerede 50 medlemmer. Det svenske ekspertnettverkets oppbygging er ganske lik vårt. Styret består av 4 personer fra ulike deler av landet. De møtes to ganger i året og har i tillegg Skypemøter.

Svensk biblioteksforenings Expertnätverk för mobil biblioteksverksamhet hadde oppstartmøte mens vi var på besøk

Velkommen inn! Her sitter Anne Gerd inne på bokbussen.

i august. På møtet diskuterte de om mobile virksomheter kan benyttes i andre sammenhenger. Erfaring- og idéutveksling stod også på programmet. På dagsorden var også tre inspirerende foredrag:

- Vad kan man göra på en bokbuss? Elina Garp og Catharina Edén fra Västerås stadsbibliotek fortalte om deres aktiviteter og framtidstanker videre for virksomheten.
- Vinåkers landsbygdsbibliotekarie ble presentert av Malin Enghardt. Hun fortalte om deres lesefremmende tiltak og spredning av det digitale biblioteket og digitale tjenester.
- Anders Gistorp, ordfører i juryen for Årets mobile bibliotek i Sverige, redegjorde for hvordan juryen jobbet og deres kriterier for utmerkelsen.

Deltakere var enige om at det finnes felles nasjonale utfordringer og behov for en egen ekspertgruppe. Dermed ble et ekspertnettverk med et styre nedsatt.

Bibliambule – hengekøyebiblioteket

I Stockholm var det kulturfestival hele uken og Stockholms mobile enheter deltok. Bibliambulen, innkjøpt på prosjektmidler av Stadsbiblioteket, var plassert i Kungsträdgården. Bibliambulen, omtalt som «hängmattebiblioteket» eller «hengekøyebiblioteket», er av fransk opprinnelse. Den kan slås sammen og blir som en kasse bakpå el-sykkelen. Stadsbiblioteket hadde også kjøpt inn flere

el-sykler til bruk i oppsøkende virksomhet. I Sverige er bibliotekarene i toppform! De fartet rundt – noen syklet, men bibliambulen veier 130 kg så den fraktes med budbil. Sykling i bakker, på grusveier og strandlinjer er noe annet enn langs flate franske asfaltveier. Bibliambulen var mye brukt, for eksempel på badestrender, festivaler og andre happenings.

Barnas bokbuss

På Norrbrö myldret det av aktiviteter tilpasset den yngre barnegruppen. Ved siden av teltet til Stockholms Stadsbibliotek var Barnens bokbuss, lokalt kalt Bettan, parkert.

Bettan var bemannet av to stykker under festivalen. Stadsbiblioteket har åpent alle dager i uka, så ingen ekstra lønn for lørdager. Biblioteket er åpent til kl. 21:00, med arbeidstid til kl. 21:30 og turnus er inkludert i lønnen. Bibliotekbussens ansatte har en annen arbeidsavtale enn de øvrige, siden de må arbeide mandag-fredag på grunn av rutekjøringen, ellers er det ingen forskjeller.

Kungliga biblioteket – Sveriges nasjonalbibliotek

Kungliga biblioteket (KB) er Sveriges nasjonalbibliotek. Siden 1661 har biblioteket samlet inn og forvaltet alt trykket materiale jf. den svenske pliktavleveringsloven. Fra 2009 omfatter det også audiovisuelle medier. De ansatte fortalte at de sendte mange kopier av materiell til Norge. Samlingen er åpen for alle over 18 år, men er ikke til utlån.

I et eget rom i magasinet er Djevelens leksikon («Djävulsbibeln eller Codex Gigas») på 310 pergamentblad, oppbevart. Den er opprinnelig fra et kloster i Böhmen, og er minst 800 år gammel. Boka var en del av krigsutbyttet til Sverige i 1649. Hele boka er digitalisert og kan blas i på skjerm.

Bokbordet

Bokbordet er et gigantisk marked som i år ble arrangert for 29. gang. Aldri før har vi sett ett så langt bord med bøker! Vi gikk og gikk og enda var vi ikke ved enden av Bokbordet.

Bettan besøker barnehager, skoler, asylmottak, krisesenter, samt festivaler og lignende. Bussen har ca. 100 stoppesteder.

Jonas Naddebo fra Kulturborgarrådet, som tilsvarende statsråd for KD i Norge, åpnet Bokbordet. I sin tale berømmet han bibliotekene og fremhevet bokas viktighet og lesing. Det ble også en anledning for oss å hilse på Naddebo. Han smilte bredt da han hørte vi arbeidet innen mobil virksomhet i Norge. Han hadde absolutt hørt om bokbuser og bibliambulen.

Stadsbiblioteket og «Det rörliga biblioteket»

Før åpningen var det spenning i luften. Stockholms Stadsbibliotek har blitt pålagt å spare mellom 30 og 40 millioner de nærmeste tre årene, men alt forløp rolig. Vedtaket medfører en kraftig reduksjon av dagens driftsbudsjett, og 40 heltidsansatte har måttet slutte. Dette utgjør nesten 10 % av personalet som totalt var 430 ansatte. Oppsigelsene har vært gjennomført ved frivillig avgang, tidlig pensjonering, nye arbeidsgivere, men noen også ufrivillige gjennom ikke forlengede vikariat. Stadsbiblioteket har en egen avdeling kalt «det rörliga biblioteket», som er en oppsøkende virksomhet som driver med PR og markedsføring. Avdelingen har over 30 ansatte og de jobber med alle de 40 bibliotekene i Stockholm. Målet er å utvikle biblioteket med tanke på nye og annerledes måter å drive mobil biblioteks- virksomhet på. Her er noen eksempler:

- Flere bibliotek har kjøpt in el-sykler som benyttes ved ulike anledninger.
- Mange bibliotek har en Boken kommer-avdeling. Da har de gjerne også en Boken kommer-bil.
- I Norrtälje administreres Bokbåten som er et samarbeid med tre andre kommuner. Bokbåten framtidig utredes nå.
- En landsbygd bibliotekar er ansatt i en kommune med ansvar for at distriktskommunene skal få gode bibliotekstjenester.

«Stärkta Biblioteken»

Lenge har vi vært nysgjerrige på hvorfor det stadig bygges nye bibliotekbuser i Sverige, mens mobil biblioteksvirksomhet reduseres i Norge. Svaret er, som vi oppfattet det, at den svenske stat har satsset stort på bibliotek i noen år. Prosjektet heter Stärkta Biblioteken. Målsettingen er at bibliotekene skal løftes, styrkes og synliggjøres. Staten har satt av 225 millioner SEK hvert år i tre år. Bibliotekene kan søke om prosjektmidler 2 ganger per år. I likhet med Norge opplever de i Sverige at staten har penger til prosjekter, mens kommuneøkonomien blir stram og det kuttes i bibliotekdrift. Det er en del frustrasjon blant bibliotekansatte og befolkningen. For de ansatte var det vanskelig

å forklare hvordan en bibliotekbuss eller en bibliambule kunne innkjøpes, mens det samtidig ble reduksjon i innkjøp og bemanning.

Det var en opplevelsesrik og inspirerende tur! Vi fikk god kontakt med våre svenske kollegaer. Det var tosidig enighet om videre samarbeid, erfaringsutvikling og mulig arrangement av felles (nordiske) konferanser og møter.

Alle var rett og slett bare nødt til å prøve hengekøylene, også Tove Nilssen og Anne Gerd Lehn fra Mobilis.

Heia tillitsvalgte! - Glimt fra Organisasjonsmøtet 2019

Hvert år i oktober arrangerer vi Organisasjonsmøtet vårt over to dager. For oss i sekretariatet og for hovedstyret er det viktig å få møte tillitsvalgte fra våre regionslag og spesialgrupper. Organisasjonsmøtet gir oss anledning til å snakke med kjente, men også møte de nye i organisasjonen. Vi får faglig påfyll og har det sosialt og hyggelig. Vi håper at dette årlige møtet er med på å skape tilhørighet i NBF. Vi trenger våre tillitsvalgte og setter veldig stor pris for å ha så mange dedikerte, engasjerte og flinke folk i organisasjonen.

TEKST: Cecilia Elsen, rådgiver, Norsk Bibliotekforening.

DU SOM IKKE VAR med på Organisasjonsmøtet lurer kanskje på hva du har gått glipp av? Mye spennende egentlig!

På Organisasjonsmøtet orienterer vi om noen av de viktige sakene som sekretariatet og hovedstyret jobber med. Denne gangen tok vi opp NBFs synspunkter på ny nasjonal bibliotekstrategi, statsbudsjettet, kommunesammenslåing, Aksjon skolebibliotek og plan S, for å nevne noen.

Vi vil også bli bedre kjent med våre medlemmer og utveksle erfaringer. Våre regionslag NBF Nord og NBF Hordaland fortalte om hvordan de jobber i styret og om sine lokale arrangementer. SMH, vår spesialgruppe for medisin og helsefag, fortalte om de kursene de arrangerer for helsefagbibliotekarer og SMH-dagene, den store konferansen de arrangerer annethvert år. Det er alltid fint å høre om

hva som skjer i organisasjonen og slik inspirere hverandre.

Organisasjonsmøtet er også en utmerket arena for å formidle informasjon til våre tillitsvalgte og få deres tilbakemelding om ting de synes er vanskelig eller ønsker mer hjelp til. Styrearbeid kan være utfordrende for dem som ikke har mye erfaring med dette fra før og som gjør dette på fritiden sin. Derfor har vi i sekretariatet lagd et forslag til arbeidsfordeling i styret og mønstervedtekter som vi håper våre tillitsvalgte kan få nytte av. Regnskap og økonomi? Ja, dette snakker vi også om. Kjedelig for noen, men nyttig for andre.

Er ditt bibliotek tilgjengelig for alle?

Vi inviterer eksterne foredragsholdere til å snakke om ulike temaer som rører bibliotekmiljøet. Første ute var førsteamanuensis Gerd Berget fra OsloMet. Gerd fortalte om universell utforming og hvorfor det er relevant for bibliotekarer. Universell utforming handler om å utforme tjenester på en slik måte at de kan brukes av alle, uavhengig av alder, kjønn, legning, kulturell bakgrunn eller funksjonsnivå. Prinsippene rundt universell utforming kan brukes for å gjøre alle typer bibliotek mer tilgjengelige for alle. Hun har tidligere skrevet doktoravhandlingen *Search and find? An accessibility study of dyslexia and information retrieval*, altså om dyslektikeres møte med søkesystemer. Gerd er en flink og engasjert foredragsholder, og hun snakket om viktige prinsipper som alle som jobber i biblioteket burde være oppmerksomme på.

Bibliotek som emosjonell og sosial arena

Hege Kristin Ringnes jobber som fagreferent i psykologi på HumSam-biblioteket på UiO og er også PhD-student i religionspsykologi. Hege holdt foredrag om biblioteket som sosial og emosjonell arena, og hun er særlig opptatt av emosjonsregulering på biblioteket. Hun mener at bibliotekarer er emosjonellarbeider i mye større grad enn de er bevisst på. Hege skriver på en doktoravhandling og bruker mye tid på folkebiblioteket der hun bor. Det er ikke alltid gøy å være PhD-student. Hun fortalte hvordan hun en dag jobbet på biblioteket med avhandlingen sin, ensom og med dårlig samvittighet for å være forsinket i skrivingen. På slutten av dagen kom en bibliotekar og sa til henne at hun hadde vært så flink i dag. Den lille kommentaren gjorde henne glad og hun

Fra venstre: leder Mariann Schjeide, generalsekretær Ann Berit Hulthin, rådgiver Cecilia Elsen og nestleder Lars Egeland er fornøyde etter et vellykket møte med tillitsvalgte. Foto: Norsk Bibliotekforening.

Leder av NBF Hordaland Manuela Werler fortalte om arrangementer som regionlaget har gjennomført og andre de har planlagt. Foto: Norsk Bibliotekforening.

Lars Schwed Nygård forteller hvordan Deichman jobber med sosiale medier. Foto: Norsk Bibliotekforening.

Hege Kristin Ringnes er universitetsbibliotekar på Universitetet i Oslo. Hun er også PhD-student og sitter mye på folkebiblioteket for å skrive egen doktoravhandling. Foto: Norsk Bibliotekforening.

følte seg sett. Hun nevnte også en brukerundersøkelse hun har gjort sammen med Inga Lena Grønlund og har skrevet om denne studien i «*Biblioteket er fett*»: om fagbiblioteket som sosial og emosjonell arena. Her belyser de hvordan et fagbibliotek kan forstås som en arena for emosjonsregulering.

«Library anxiety»

I forkant av Hege sitt foredrag ga vår rådgiver Cecilia Elsen en introduksjon til begrepet «library anxiety». Cecilia begynte med å poengtere at «library anxiety» ikke henger sammen med psykiske lidelser, men er situasjonsbetinget. Cecilia definerte begrepet som en opplevelse av forvirring, frykt og frustrasjon, spesielt av noen som mangler erfaring, når en er

nødt til å finne informasjon i biblioteket. Hun fokuserte på «library anxiety» hos høyskole- og universitetsstudenter, og hvordan det kan påvirke deres tilgang til informasjon negativt. Hun fortalte at det finnes personlige faktorer, f.eks. at studenter ikke vet hvordan man søker i bibliotekskatalogen, og institusjonelle faktorer, som bibliotekets og samlingens størrelse, som kan være årsaker til at «library anxiety» oppstår. Konsekvensene kan rett og slett være at studentene ikke klarer å levere inn en god oppgave. Man kan heldigvis forebygge «library anxiety», og Cecilia understrekte at måten brukerne blir møtt på, er viktig for en god bibliotekopplevelse.

Bibliotek og sosiale medier

Kommunikasjonsrådgiver på Deichman, Lars Schwed Nygård, presenterte hvordan Deichman tenker og arbeider med sosiale medier. Lars mener at å være på SoMe ikke er et mål i seg selv. Organisasjoner må ha noe å fortelle og skape engasjement. Man må tenke strategisk og ha en produksjonsplan, men allikevel være spontan når noe engasjerende dukker opp. Det er også viktig å ha noen kommunikasjonsmål, som å vise hvem man er og skape nysgjerrighet for organisasjonen på sosiale medier. Facebook er fremdeles den mest brukte kanalen og brukes av 69% av befolkningen daglig! Er det én kanal du skal satse på, bør det være Facebook. Lars fortalte også hvordan Facebooks algoritmer fungerer og at de egentlig prioriterer innhold fra personer fremfor innhold fra organisasjoner/bedrif-

ter. Kort oppsummert: 1. lag en publiseringsplan, 2. vær fleksibel, 3. vit hvorfor du poster noe.

Det er mye folkehelsearbeid i et bibliotek

Til slutt fortalte Jan-Egil Holther-Wilhelmsen oss hvordan Horten bibliotek har jobbet med folkehelse, både på fylkesnivå og på kommunalt nivå. Samarbeid og medvirkning har resultert i spennende prosjekter som Spillrommet. Spillprosjektet er et samarbeid mellom flere etater og utforsker hvordan vi kan bruke gaming som helsefremmende verktøy for unge. Horten bibliotek har skjønnet én viktig ting: Tilbud for ungdommer må lages av ungdommer, uansett hvor ungdommelig vi voksne tror at vi er. Horten bibliotek har derfor sluppet inn ungdommer for å jobbe med prosjektet og lage et tilbud som er relevant for målgruppa. Det ble et supert resultat. Vi gleder oss til å følge med på Horten bibliotek sine prosjekter! Jan-Egil ble tildelt Bibliotekprisen i Vestfold 2018 for sitt pågangsmot og samarbeid med nye aktører for å nå stadig flere mål. Han har gjennom mange år lagt ned mye tid og sjel i arbeidsplassen sin, og vært banebrytende når det gjelder å skape et tilbud for spillere i Vestfold-regionen.

Det var et inspirerende møte med mange flinke folk fra hele Norge som brenner for det samme: bibliotek!

Takk for denne gang og vi ses neste år!

NBF Tidsskriftformidlingen Anbefaler

Natur & Miljø

Natur & Miljø er et fagblad i tiden, med nyheter og reportasjer om natur- og miljøvern.

Natur & miljø dekker aktuelle saker fra inn- og utland. Hvert nummer har en aktuell miljøsak som hovedfokus. I tillegg får du temaartikler, kommentarer, bakgrunnsstoff og reportasjer om de viktigste sakene.

Alle miljø saker har en plass i bladet, men hovedfokuset vil ligge på verdens to største miljøutfordringer: Kampen mot klimaendringene og kampen for biologisk mangfold.

Natur & miljø er medlem av Den Norske Fagpresses Forening. Det er kun mulig å abonnere på papirutgaven. *Natur & miljø* er medlemsmagasinet til Naturvernforbundet og leveres to ganger i året. Man trenger ikke være medlem av Norges Naturvernforbund for å abonnere på bladet.

Synes du dette virket interessant? Alle er velkomne til å tegne abonnement, enten via NBTF Interaktiv eller ved å sende oss en e-post.

Jobber du i bibliotek og er biblioteket ditt av en eller annen grunn ikke kunde hos oss? Det kan du enkelt gjøre noe med. Send oss en e-post, eller ring oss, så forteller vi hvordan vi kan gi dere en enklere tidsskriftsverdag!

Telefon: **23 24 34 30**

E-post: **tidsskrift@norskbiotekforening.no**

Småsaker

Norsk Musikkbibliotekforening melder seg ut

Norsk Musikkbibliotekforening vedtok på sitt årsmøte å melde seg ut av Norsk Bibliotekforening. Utmeldingen gjelder fra 1. januar 2020 og Musikkbibliotekforeningen vil fra nyttår ikke lengre være en spesialgruppe under Norsk Bibliotekforening.

Bibliotek og helseinformasjon=sant

Katarina Enne fra Aldring og helse, Britt Ellingsdalen fra Rogaland fylkesbibliotek og Sigrun Aasen fra Helsebiblioteket.no møtte stortingspolitiker Geir-Jørgen Bekkevold for å informere om hvordan bibliotek og biblioteknettverk kan være et effektivt virkemiddel for å øke helsekompetansen i befolkningen. I etterkant har vi sammen med SMH, vår spesialgruppe for medisin og helsefag, og Bibliotekarforbundet bedt om møte med Helse- og omsorgsdepartementet.

Geir Jørgen Bekkevold. Foto: Gunnhild Sørås

Endelig - kulturfondbøker til skolebibliotek

Kulturrådet har utarbeidet et pilotprosjekt for å distribuere kulturfondbøker direkte til skolebibliotek. Det er et 3-årig prosjekt hvor skolene kan søke om å få bokpakker som inneholder ny norsk skjønnlitteratur, sakprosa og tegneserier for barn og unge. Skoler som ønsker å delta må ha et skolebibliotek, ha personalressurser og må formidle bøkene til elevene. Søknadsfrist i desember og oppstart 2020. Se Kulturrådets nettsider.

Noen som fortjener Norsk Bibliotekforenings pris?

Prisen deles ut til en person som har gjort betydelig innsats for norsk bibliotekvesen. Send inn forslag med begrunnelse til foreningen på nbf@norskbiotekforening.no innen 19. januar 2020.

Ses vi på Bibliotekmøtet i Haugesund i mars 2020?

Det blir mye spennende i Haugesund! Debatter og foredrag, åpen bibliotekmikrofon og nye kjente. Informasjon legges i løpet av høsten ut på www.bibliotekmote.no.

Norsk Bibliotekforenings Spillutvalg er etablert!

Stortinget lanserte nylig sin dataspillstrategi for 2020-2022. Nasjonalbiblioteket og Norsk filminstitutt (NFI) har fått hovedrollene, og NBF har nå etablert et spillutvalg som kan representere bibliotekene i ulike samarbeid med disse aktørene. Utvalget skal ta selvstendige initiativ og fungere som rådgivende organ for hovedstyret i NBF, men også jobbe for økt kunnskap om spill som tilbud og aktivitet i alle typer bibliotek. Vi ønsker å bryte trenden med at ansvaret faller på den enkelte, og åpne kanalene for konstruktive samarbeid.

TEKST: Anders Grønning og Oda Rosenkilde på vegne av Utvalg for spill

I 2008 ERKLÆRTE Stortinget spill som kultur i den første «spillmeldingen». Rundt den tid kom også en endring i *Lov om folkebibliotek*, som la til «andre medier» i bibliotekenes formidlingsmandat. I årene som fulgte kom mange gode spillformidlingstiltak, men tid og kompetanse har hele tiden vært kjente utfordringer.

Noe av det som gjør kompetanse til en spesiell utfordring for spill, er endringstempoet. Den teknologiske utviklingen kombinert med enkel tilgang på skaperverktøy, bidrar til at mediet hvert år utvides, gjennom ny tematikk, estetikk og mekanismer. Slik får spill også stadig nye brukere, og i dag spiller 96%

av gutter og 63% av jenter mellom 9-18 år, så vel som 50% av befolkningen totalt (Medietilsynet, 2018, s.3).

Spill er et etablert kulturfenomen og en del av våre felles referanserammer. Vi i utvalget vil jobbe for å gjøre dette til noe positivt for bibliotekene. En positiv mulighet er å samle unge til opplysning og utvidelse av horisonter. Her kommer *innkjøpsordningen for norske spill* inn i bildet. Gjennom ordningen, som administreres av NFI, blir et utvalg av norske spill gratis tilgjengelig for bibliotekene. *Mitt barn lebensborn* er et av spillene som har fått støtte gjennom ordningen. Spillet vant britenes BAFTA-pris med sin tyskerbarn-tematikk, og er et eksempel på spill som setter Norge på kartet internasjonalt. Dessverre vet vi at mange møter kompetansebarrierer når de skal formidle norske spill, så for å virkelig realisere muligheten med spill som *Mitt barn lebensborn*, er innkjøpsordningen noe vi kommer til å jobbe spesielt med i tiden fremover, og ønsker innspill på.

Spillutvalget ble etablert i 2019, men er nå godt i gang med arbeidet. Vi er i dialog med Nasjonalbiblioteket om kompetanseheving, og ikke minst det juridiske aspektet rundt spillformidling. Kulturrådets distribusjon av innkjøpte dataspill til bibliotekene har

Spill er et etablert kulturfenomen og en del av våre felles referanserammer. Vi i utvalget vil jobbe for å gjøre dette til noe positivt for bibliotekene.

forbedringspotensiale – noe vi har startet en dialog på med NFI. I dataspillstrategien får NFI 10 millioner til å styrke formidlingen av norske spill, en sum som skal økes med 10 millioner årlig de neste to årene. Det er en god begynnelse, men både de og vi ønsker den enkeltes bibliotekars hjelp. Med tiden vil Spillutvalget også formidle både praktiske eksempler på spillbaserte aktiviteter og informasjon om spill som fagfelt i stadig utvikling (herunder Virtual Reality). Vi samarbeider i den forbindelse også med spillformidlerne i Bibliogames om en planlagt konferanse.

Flere oppdateringer kommer om ikke lenge. Snart vil vi ha på plass en e-post adresse for innspill, men inntil videre finner du oss og våre ressurser på Bibliotekutvikling.no under:

<https://www.bibliotekutvikling.no/groups/5041>

Kildehenvisninger:

Medietilsynet. (2018). *Barn og medier 2018: 9 – 18-åringer om medievaner*. Oslo: Medietilsynet

Medlemsintervjuet Solveig Schytz

Gruppeleder for Venstre i Viken

Foto: Sveinung Bråthen

Hva er mest gøy med å være politiker? Og hva kan være utfordrende?

Det er veldig meningsfullt, og det er et privilegium, å være folkevalgt og få bidra til å påvirke både tjenester og løsninger for innbyggerne her og nå og viktige grep og prioriteringer for framtida. Det aller beste er å få oppleve at prioriteringer man har kjempa for blir gjennomført, og at det får betydning for enkeltmennesker. Det kan være frustrerende at det på mange områder tar veldig lang tid å få til utvikling og endring. Bibliotek er imidlertid et felt der konsekvensene av bevilgninger i budsjettet fra år til år ofte er svært synlig og konkret.

Hvilke bibliotekpolitiske saker opptar deg?

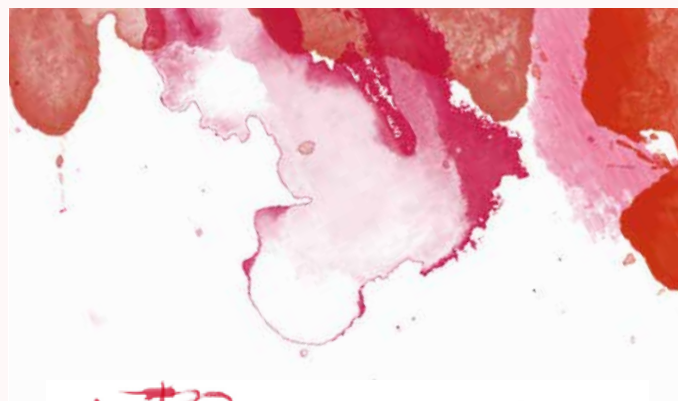
De helt grunnleggende tingene: Biblioteket må fortsatt være gratis og tilgjengelig for alle. Biblioteket som fellesskapsinstitusjon og lavterskel møteplass i lokalmiljøet er undervurdert. Og bibliotek trenger bibliotekarere. Samtidig er økt tilgjengelighet gjennom f.eks meråpent bibliotek og Ebokbib helt uvurderlig for at flere skal bruke biblioteket mer og låne flere bøker. Jeg elsker biblioteket, og sier det ofte høyt.

Hva er viktig med en organisasjon som Norsk Bibliotekforening?

Det er veldig bra at vi har en organisasjon som løfter bibliotekene og deres rolle i samfunnet. Både vi som er politikere og den jevne bruker av biblioteket trenger jevnlig påminnelser om hvorfor bibliotek er viktig, om mulighetene og om hva det betyr både for enkeltmennesker og samfunn. Biblioteket kan ikke tas for gitt.

Mini-biografi

Mini-bio: Solveig Schytz (43) er leder for Internasjonalt utvalg og medlem av sentralstyret i Venstre. Hun er gruppeleder for Venstre i Viken og første vara for Venstre fra Akershus på Stortinget.

**DET 77. NORSKE
BIBLIOTEKMØTE**
HAUGESUND 18. – 20. MARS 2020

Norsk Bibliotekforening arrangerer
18.-20. mars 2020 Det 77. norske
bibliotekmøte. Denne gangen i
Haugesund.

Dette er den største
bibliotekkonferansen som arrangeres i
Norge og her samles (nesten) alt som
kan krype og gå innenfor bibliotekfeltet.

Vi håper vi ser deg i Haugesund!

FØLG MED PÅ **WWW.BIBLIOTEKMOTE.NO** FOR
INFORMASJON OM ARRANGEMENTET OG PÅMELDING

Vi er på Instagram!

Norsk Bibliotekforening har fått en
Instagram-konto. Følg med på
@norsklibforening.

Vi vil låne kontoen vår til bibliotek rundt i
landet. Kontoen lånes en hel kalenderuke. Alle typer
bibliotek er velkomne til å melde interesse! **Vil du låne vår konto?**

Ta kontakt med Cecilia **ce@norsklibforening.no**

En automat på seks etasjer

AV TOMM JOHANNESSEN
SEKSJONSLEDER IKT OG LOGISTIKK,
DEICHMAN

I dag er det ikke lett å jobbe med logistikk på Deichman Hovedbiblioteket. Fremdeles bruker vi et manuelt system for å holde styr på hvor bøker og annet materiell befinner seg. Vi bruker en masse papir: plukklister og hentelapper som hver må leses for å finne ut hvilket av våre 23 bibliotek materialet hører hjemme på og hvor og til hvem det skal sendes. I tillegg kommer den rent fysiske belastningen ved å trille bøker fram og tilbake og opp og ned mellom etasjer.

Når vi til neste år flytter inn i det nye Deichman Bjørvika, får vi enda mer å gjøre, men ingen flere mennesker til å ta unna belastningen. Besøket og utlånet blir mangedoblet, og vi må sørge for kjapp og effektiv flyt av medier mellom seks etasjer. Skal vi klare dette, er vi nødt til å effektivisere og strømlinjeforme prosessen.

Derfor bestilte vi i 2013 det største automatiske sorteringsanlegget som leverandøren Lyngsoe Systems noen sinne har levert. Anlegget strekker seg fra kjelleren opp til femte etasje. For i det hele tatt å få det inn i bygget, har vi helt fra starten av måttet både planlegge og bygge rundt det.

Anlegget består av 133 avkast fordelt på de seks etasjene som mediene skal sorteres til. Vi har lagt ned en betydelig jobb for å sikre at anlegget fordeler alle typer medier til riktig avkast. Mediene skal sorteres til riktig etasje, hvor de skal plasseres ut på hyllene, men også samles sammen med medier som skal til samme typen område, slik at arbeidet til logistikkmedarbeiderne blir mest mulig effektivt. 40 av avkastene er i tillegg satt av til medier som skal distribueres ut på et av våre 22 lokalbibliotek. Logistikkmedarbeidere, IKT-personell og bibliotekarere i Deichmans samlingsseksjon har alle spilt avgjørende roller i å utvikle algoritmen.

Men nå er den klar, og sorteringsanlegget er – i hvert fall i teorien – klart til bruk. Det skal kunne håndtere opptil 1000 medier i timen. Flaskehalsene blir heisene som går mellom de ulike etasjene. I uke 47 skal vi derfor gjen-

nomføre en omfattende stresstest: Vi vil mate inn 12 000 medier i anleggets ti innmatingspunkter, og alle disse skal systemet håndtere.

Hvis testen går bra, kan vi puste lettet ut. Det vil innebære en ny, enklere og mer effektiv hverdag for alle som jobber med logistikk i Deichman, både på Deichman Bjørvika og på de 22 andre Deichman-bibliotekene rundt omkring i Oslo.

I dag frakter vi en del medier direkte mellom to lokalbibliotek uten at de er inntatt i logistikkentralen vår. Det krever at de ansatte holder oversikt over hvor hver enkelt bok, cd, eller dvd skal sendes. De ansatte skriver ut «lokasjonslapper» som de legger i hvert medium, og så plasserer de mediet i riktig kasse for videre transport. Når boksoringsanlegget i Bjørvika er i gang, vil de ansatte ikke lenger trenge å vite hvor en bok skal sendes, og vi vil ikke lenger trenge papirlapper i bøkene. Alt vil transporteres til Bjørvika, slik at vi får utnyttet anleggets kapasitet.

Slik vil anlegget fungere: I kjelleren ligger hovedsorteringen. Her finner vi også to innmatingspunkter som logistikkmedarbeidere bruker til å mate inn bøker og annet materiell som kommer fra lokalbibliotekene. I første etasje har lånerne våre fire innmatingspunkter tilgjengelige, hvor de leverer tilbake det de har lånt. Tre innleveringspunkter befinner seg i publikumsområdet og er åpne i bibliotekets åpningstid. I tillegg har vi et innleveringspunkt i et eget rom som i utgangspunktet vil være åpent hele døgnet. I hver etasje har vi også egne innleveringspunkter for de ansatte.

Det første som skjer med en bok etter at den er matet inn, er at anlegget transporterer den til hovedsorteringen i

Boksoringsanlegget strekker seg fra kjelleren (bildet) opp til femte etasje. (Foto: Jørn Johansen)

kjelleren. En skanner leser bokas RFID-chip og «spør» biblioteksystemet vårt om ytterligere data om mediet. Basert på disse dataene finner anlegget riktig sorteringsregel, som igjen avleder hvilket av de 133 avkastene boka skal sendes til. Anlegget sender boka via transportbånd og heis til riktig etasje og riktig avkast, hvor den havner på en tralle.

Så snart tralla er full, får logistikkmedarbeiderne varsel om dette via telefon og overvåkningsskjermer i bygget. De går til avkastet, setter på plass en tom tralle, og tar med seg den fulle tralla ut i bibliotekrommet for å sette ut bøkene i riktige hyller.

Alle som jobber med logistikk og i publikumsområdet, bruker et eget verktøy med RFID-skanner og strekkodescanner. Verktøyet fungerer som digital plukklister, det håndterer oppsett av medier på hentehyller, det hjelper til med rydding i mediehyller ved å fange opp feilplassert materiale, og det lar oss gjøre oppslag på lånere og søke opp medier.

De ansatte på lokalbibliotekene vil også bruke dette verktøyet. Vi begynner å rulle ut løsningen rett over nyttår, og i løpet av kort tid vil hele Oslos folkebiblioteknettverk si farvel til både hentelapper og plukklister på papir. Vi gleder oss til en lettere, mer miljøvennlig og mer effektiv hverdag, og vi tror og håper at lånerne våre også vil sette pris på sin nye bibliotekframtid. ■

Norsk bok- og bibliotekhistorisk selskap (NBBS) ble stiftet 23. november 1998 på initiativ fra Frode Bakken og Berit Ch. Nielsen, og med søsterorganisasjonen, Dansk Bibliotekhistorisk Selskab, som fadder. Initiativet ble støttet av en gruppe bok- og bibliotekelskere som besto av bibliotekarere, forfattere, forlagsfolk, forskere, professorer og studenter. Hva er vel mer naturlig som 20 års jubileumsmarkering i Norsk bok- og bibliotekhistorisk selskap enn et boklig bidrag til økt kunnskap innenfor dette viktige området av vår historie? Og selv om jubileumsåret egentlig var i fjor, så er det jo dette året, 2019, som er Bokåret!

Biblioteket er et politisk virkemiddel

Biblioteket hører like mye hjemme i kunnskapssektoren som i kultursektoren, mener Berit Ch. Nielsen.

Initiativtakerne til NBBS var i første omgang ute etter å undersøke om det var stemning for å etablere et miljø for bok- og bibliotekhistorie i Norge, forteller Berit Ch. Nielsen. I et brev datert 15. september 1998, som gikk til alle relaterte foreninger og interessegrupper i landet, het det blant annet:

«Det er etter hvert flere privatpersoner og fagmiljøer som har uttrykt interesse for dette fagområdet, og derfor ønsker vi å stifte en forening som kan samle disse. En viktig oppgave er blant annet å videreføre det arbeidet Gerhard Munthe har lagt grunnen for.»

Videre het det i brevet:

«Rammene for foreningens virke er å spre kunnskap om bokas og bibliotekenes historie i Norge ved bl.a. å ta opp områder som

- det ideologiske, idéhistoriske og kulturhistoriske grunnlaget for norske bibliotek, både fag-, forsknings- og folkebibliotek
- boka som samfunnsmessig fenomen
- lesingens historie og ved å registrere det som er gjort innen fagområdet tidligere
- inspirere til forskning og dokumentasjon
- arrangere møter og seminarer
- bidra til publisering av artikler, bibliografier»

I tillegg til disse mer formelle kriteriene var Nielsen selv svært opptatt av bibliotekforskning, politiske diskusjo-

ner, etableringen av Nasjonalbiblioteket, diskusjoner om folkebibliotekene og det utvidete kulturbegrepet, bare for å nevne noe.

Behov for bibliotekhistorie

– Jeg syns det kunne merkes en mangel på kunnskap om bibliotekenes historie også blant ansatte i bibliotekvesenet, og jeg hadde lyst til å videreføre det bibliotekhistoriske arbeidet Gerhard Munthe hadde lagt grunnlaget for. Så alt i alt mener jeg at tiden var moden for NBBS, sier Nielsen til Bok og Bibliotek.

Nielsen ønsker seg fortsatt flere medlemmer, selv om det har blitt større spredning i medlemsmassen de siste årene. Det er mye å være fornøyd med, mener hun.

– Vi har blant annet inspirert til kurs i katalogisering av eldre litteratur, vi får henvendelser om bokproduksjon og andre historiske emner. Vi har et levende nettsted – NBBS.no – og bruker Facebook som møtested, sier hun og legger til som en litt kuriøs opplysning:

Selskapet hadde fått penger fra ABM-utvikling til å digitalisere hovedoppgaven «Norsk bibliotekvesens historie fram til ca 1900: ein bibliografi» av Ove Arstein og Reidun Kringstad. Men de fikk ikke hjelp til scanningen og det endte med at daværende leder Jan Erik Røed og kasserer Ka-Jo Carlsen, tastet inn det hele.

Bokhistorie. Bibliotekhistorie.

En jubileumsantologi fra
Norsk bok- og bibliotekhistorisk selskap

Kunnskapspolitiske virkemidler

På spørsmålet om hva hun mener er viktig med jubileumsboka, svarer Nielsen at den viser sammenhengen mellom bok og bibliotek, får fram flere sider ved produksjon, materiale og lesing. – Vi skulle også gjerne hatt en artikkel eller to om bibliotekhistorie, men fristen ble for knapp. Det har vært morsomt å arbeide med boka, men til slutt må det være leserne som får avgjøre hva som er viktig.

Hva tenker du om biblioteket i dag og i framtiden?

– Både fag- og folkebibliotek skal være et kultur- og kunnskapspolitisk virkemiddel i samfunnet. Da snakker vi ikke om «kunder», men om brukere. De skal både være fysiske møtestedet som bokbuss/båt, egne lokaler eller bygg, men også tilby digitale tjenester av ymse slag på bibliotekets nettsted.

Organisering er viktig, mener Nielsen, og hun er skeptisk til å plassere

folkebibliotekene i kultursektoren. – Å definere biblioteket som kultur, dvs å legge det under kultursjefene i kommunen, var et feilgrep. «Kultur» er en «tvangstrøye» for bibliotekene, som noen av oss sa og fortsatt sier.

Skolebibliotek er prioritert i den nye nasjonale bibliotekstrategien, hva mener du om det?

Det er på tide. For å komme videre i utviklingen av skolebibliotek, tror jeg det er viktig at bibliotekbruk går inn som en del av lærerutdanningen. Det betyr ikke at lærere skal drive det, men lære og inspirere elevene til å bruke det. Her burde OsloMet kunne få til noe, der har man jo begge utdanningene.

Savner mer debatt

Har vi en god nok bibliotekdebatt?

– Jeg savner mer debatt, eller er det bare det at jeg ikke ser den? Kanskje er folk for snille og stille? Både biblioteknedleggelse og synkende mediebudsjetter burde føre til heftige debatter, for ikke å snakke om alle utfordringene

knyttet til kildekritikk og «fake news», og andre endringer i det norske samfunnet. Vi må ikke være redde for politikk, heller ikke om allianser ikke alltid følger de vanlige partilinjene.

– En utfordring både for Norsk Bibliotekforening og bibliotekene at «vesenet» ikke har ett departement eller tydelig «motpart» å forholde seg til. Da er det vanskeligere å nå fram med felles tiltak og overordnet politikk – enten det gjelder spørsmål om skolebibliotek, folks tilgang til faglitteratur, databaser og så videre, sier hun og legger til:

– Vi mangler steder å diskutere og jeg savner diskusjoner om Nasjonalbibliotekets rolle, skal det være et direktorat, litteraturhus, NRK-arkiv, et koordinerende organ for hele vesenet? Bibliotekrutdanningen bør også jevnlig under debatt, er for eksempel innholdet tilpasset vår tid? Og hva skal folkebiblioteket være, møtested, et stille sted, ungdomsklubb, litteraturhus? Og vi slipper ikke unna å diskutere innkjøpsordningen, som ble etablert som en

NBBS-gründer Berit Ch. Nielsen.

støtte til forlagene. Hvordan griper den inn i bibliotekenes bokvalg, og i hvilken grad kan den være en unnskyldning for å kutte i bibliotekbudsjettene, avslutter Berit Ch. Nielsen. ■

Norsk bibliotek i Philadelphia

Temple University i Philadelphia fikk ved semesterstart et nytt bibliotek i hjertet av campus, tegnet av de norske arkitektene i Snøhetta. Biblioteket tilbyr, med sine 220 000 kvadratmeter, det dobbelte av studiearealet som forgjengeren hadde, og det er ventet over 5 millioner besøkende hvert år. 70 prosent av bygningens takflate er et 4700 kvadratmeter stort grøntområde, ett av Philadelphias største, som skal spille en nøkkelrolle i byens styringssystem for overvann. «Ved å forene en mengde faglige ressurser, fagområder og nyskapende teknologi under ett tak, skal Charles Library forvalte Temples progressive oppdrag om å gi rettferdige læringsopplevelser for studentene, fakultetet og det omkringliggende samfunnet,» heter det i en pressemelding fra Snøhetta. ■

Kunstig intelligens skal lære å lese

I den antikke byen Herculaneum, en av de mindre kjente byene som ble begravd i samme vulkanutbrudd som Pompeii i år 79, var det et rikt bibliotek av tekstruller laget av papyrus. Arkeologene har lenge slitt med å lese flere av de mest forkullede rullene, men nå kan de ha funnet løsningen. Den går ut på at røntgenstråler med ekstremt høy energi kombineres med en underart av kunstig intelligens kalt maskinlæring, som innebærer at datamaskinen finner mønstre i store mengder data. Etter at maskinvaren har mestret fragmentene, håper forskerne at den også kan lære seg å lese seg innover i de forkullede rullene. ■

Bibliotheca in Foro Traiani. Illustrasjon av James E. Packer.

Offentlige biblioteker i antikkens Roma

Antikken hadde berømte biblioteker både i Egypt, Hellas og Roma, men det var private biblioteker som vanlige folk hadde meget begrenset tilgang til.

Julius Cæsar mente at det var viktig å sikre allmenheten tilgang til litteratur og hadde planer for et offentlig bibliotek. Dessverre ble han myrdet i år 44 f.Kr. innen han fikk realisert sine planer, så det ble Augustus som måtte føre denne og andre av Cæsars planer ut i livet.

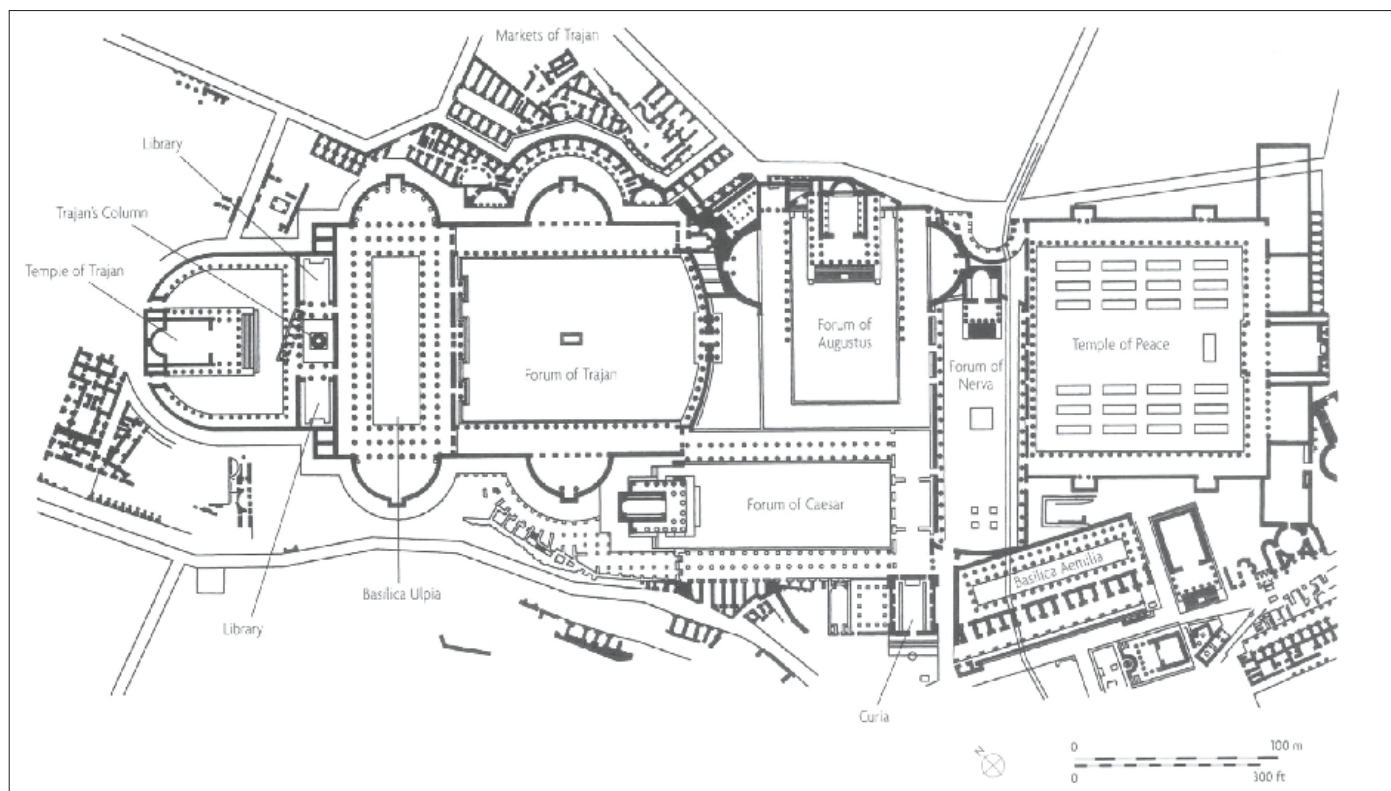
Av de ni offentlige biblioteker, som vi kjenner navnet på, er det bare syv vi kjenner plasseringen av.

De ni biblioteker var:

- **Bibliotheca in Atrio Libertatis**
- **Bibliotheca Templi Apollinis**
- **Bibliotheca Porticus Octaviae**
- **Bibliotheca Templi Augusti**
- **Bibliotheca Domus Tiberianae**
- **Bibliotheca Templo Pacis**
- **Bibliotheca Ulpia**
- **Bibliotheca in Capitolio**
- **Bibliotheca in Templo Aeculapii**

Tilskyndet av Augustus opprettet konsulen, krigeren og historikeren, Asinius Pollio, det første offentlige bibliotek i Roma, **Bibliotheca in Atrium Libertatis**. Biblioteket hadde en latin og en gresk fløy og var utsmykket med statuer av de største helter og andre berømte kunstverker. Denne overdådige utsmykning dannet skole for mange følgende biblioteker. Biblioteket inneholdt både sakprosa (bl.a. jus) og poesi. Pollio ble også selv forfatter og er kjent som en skarp litteraturkritiker. Han organiserte også litteraturopplesninger og han var den første romerske forfatter som leste egne verker offentlig. Vergil leste opp fra et verk han arbeidet på (*Æneiden*) og fikk ros av Augustus for sin opplesning. Så bibliotekarrangementer er ikke en ny (norsk) oppfinnelse! Åpningen av biblioteket er ikke helt tidfestet, men antas å være ca. 39 f.Kr. Ovid nevner 13. april som jubileumsdagen.

Augustus er også knyttet til grunnleggelsen av **Bibliotheca Templi Apollinis** og **Bibliotheca Porticus Octaviae**. Apollontemplet ble innviet 9. oktober 28 f.Kr. og var et av hans vakreste bygningsverker. Biblioteket hadde en latinsk og en gresk avdeling. Ovid omtaler at biblioteket inneholder ikke bare gamle verker, men også nylig utkomne verker. Marcus Aurelius skriver at han her har lest taler av Cato (d.y.). Biblioteket hadde De sibyllinske bøker, en gresk orakelsamling, som man rådførte seg med i hele Romerrikets historie. Både templet og biblioteket ble

Bibliotheca in Foro Traiani. Illustrasjon av James E. Packer.

hardt skadet under Neros brann i 64. De ble bygget opp igjen, men ble totalt ødelagt under brannen 18 mars 363.

Bibliotheca Porticus Octaviae ble opprettet av Augustus' søster Octavia til minne om hennes sønn som var død som 20-årig i 23 f.Kr. og må være bygget få år etter. Det er sannsynligvis verdens første «minnebibliotek». Det lå mellom Kapitolhøyden og Tiberen. Dette bibliotek ble ødelagt i en katastrofal brann i 80 e.Kr., men gjenoppbygget. Biblioteket sendte folk til biblioteket i Aleksandria for å få kopier av bøker som var ødelagt i brannen. Biblioteket ble ødelagt igjen etter en annen brann i 203 og totalt ødelagt i jordskjelvet i 442. Kirken Sant'Angelo in Pescheria ble bygget på ruinene omkr. 770.

Bibliotheca Templi Augusti lå i templet som ble bygget til minne om den guddommelige Augustus. Tiberius påbegynte byggeriet, men det var Caligula som gjennomførte det. Arkeologer har fastslått beliggenheten av dette tempel og bibliotek til det nord-, nordvestlige hjørnet av Palatinerhøyden.

Bibliotheca Domus Tiberianae var det tredje bibliotek på Palatinerhøyden. Ifølge samtidige kilder inneholdt det verdifullt materiale. I korrespondansen mellom Marcus Aurelius og Marcus Cornelius Fronto står det: «Du sier til din slave at han skal skynde seg å hente

disse taler [av Cato] i Apollon-biblioteket. Du sender ham forgjeves for disse taler er allerede kommet meg i hende. De må derfor søkes i Tiberius' Bibliotheca». Dette og andre samtidige utsagn viser at dette biblioteket inneholdt retoriske, historiske og politiske verker. Dette eksemplet viser også at i hvert fall disse to nevnte biblioteker ikke bare var presens-bibliotek, men også drev med hjemlån. Biblioteket er blitt identifisert av arkeologer ved Tiberius' palass. Det ble ødelagt i den store brann i 191. Bare få spor av fundamentet er igjen.

Bibliotheca Templo Pacis som lå på Forum Pacis inneholdt ifølge samtidige kilder grammatiske og filosofiske verker. Titus Flavius Josephus, en jødisk-romersk historiker, nevner at biblioteket inneholdt krigsbytte som var ført til Roma etter at den romerske fred hadde nådd Jerusalem og ødelagt templet der i 70.

Bibliotheca Ulpia (også kalt **Bibliotheca in Foro Traiano**) ble grunnlagt av keiser Traian i 114 e.Kr. er et av de best dokumenterte bibliotek i latinsk litteratur og arkeologer har lokalisert dets beliggenhet til rett nord for Forum Romanum. Dette bibliotek hadde også både en latinsk og gresk fløy. Det hadde «linter libri», linbøker, som inneholdt ikke bare viktig korrespondanse, men også keiserens daglige

krøniker, Acta Diurna, ble oppbevart her så man kunne gå tilbake å se når ting var hendt; for eksempel hadde Acta Diurna bildereportasjer om innvielsen av en ny triumfbue eller lignende store begivenheter. Det var Julius Cæsar som tok initiativ til opprettelsen av Acta Diurna og den kom ut fra 59 f.Kr. inntil keisersetet ble flyttet til Konstantinopol i 359 e.Kr.

Biblioteket synes å ha overgått alle andre biblioteker ikke bare i utstyr, men også i omfattende samlinger av offisielle og historiske dokumenter. Det var med andre ord Romas «nasjonalbibliotek». Etter ødeleggelsen av biblioteket i Alexandria var det ansett som verdens største bibliotek. Det var det eneste biblioteket som overlevde Romas fall, i første omgang i hvert fall, for det fins dessverre ikke lengre. Presis når det opphørte å eksistere vet ingen, for da germanerne, eller hvem det var, ødela nasjonalbiblioteket, var det ingen steder å oppbevare annalene om denne begivenhet, men det er nevnt så sent som i det 5. årh.

Napoleon I foranlediget utgravingen av Forum Traiani. Den latinske fløy av Bibliotheca in Foro Traiani var på den ene side av plassen og den greske fløyen var på den andre siden, mens templet avrundet plassen. Hver del av biblioteket var 18 meter lang og 14 meter bred. ►

Fasaden på Sant Angelo in Pescheria.

Bibliotheca in Capitolio er bare kjent av omtale, for Kapitolhøyden ble ramt av lynet og biblioteket brant fullstendig ned sammen med nærliggende templer. Om bestanden vet vi lite, men Paulus Orosius (f. 375), en galisisk teolog, beskriver at det inneholdt samlinger omhyggelig bygget opp av tidligere generasjoner, så det var et stort tap at det brant.

Det niende bibliotek, **Bibliotheca in Templo Aesculapii**, er kun kjent fra omtale i «Mirabilia Romae», en turistfører for klassiske Roma-farere.

Bibliotekene ble ledet av en «procurator bibliothecarum» (biblioteksjef), men av og til blandet keiseren seg opp i bokvalget. Caligula forlangte at alle verker og byster av Vergil og Titus Livius skulle fjernes fra bibliotekene. Dette skjedde ikke, kanskje på grunn av ulydige bibliotekarere, kanskje fordi keiseren skiftet mening, men hadde Caligula fått sin vilje var kanskje disse to kjente og viktige forfattere forsvunnet ut av historien. Eksemplet viser at helt fra

antikken har bibliotekarens arbeide ikke bare vært å ta vare på historien, men også å kjempe mot sensur og for ytringsfrihet. Noe som dessverre heller ikke er uaktuelt i vår tid! Eksemplet viser også at (i hvert fall noen av) bibliotekene var utsmykket med forfatter-portretter.

Keiser Tacitus, derimot, lot sin prominente forfader Cornelius Tacitus' verker kopiere ti ganger hvert år og plasserte dem i alle bibliotekene. En tidlig utgave av innkjøpsordningen.

En procurator bibliothecarum tjente 60000 sestetier, hvilket omtrent svarer 1,2 mill. n.kr., men det er betydelig mindre enn hva andre procuratorer tjente, så allerede den gang var bibliotekaryrket underbetalt.

Det er i de romerske bibliotekers glansperiode omkring år 100 at kodeksen (sammenbunden bok) begynner å dukke opp som alternativ til skriftrullen. Den først kjente omtale av kodeksen er av dikteren Martialis, som lovpriste bokformatet for å være hendig i bruk.

Man regner med at antallet offentlige biblioteker i Roma var vokste til 28 i det 2. årh.

Oppsummering

Det moderne bibliotek, som vi kjenner det i dag, oppstod i keisertidens Roma. Helt fra det første offentlige bibliotek åpnet var de romerske biblioteker mye mer enn boklagre. De var blant byens viktigste møteplasser. Her var det forfatterarrangementer og debatter. Omstillingen fra bokruller til kodeks («vanlig» bok) skjedde her og kanskje derfor ble det mulig med hjemlån, da det er lettere å låne bøker enn bokruller.

Det er neppe tilfeldig at gullalderen for latinsk litteratur begynner kort tid etter opprettelsen av offentlige biblioteker. Og det er helt sikkert bibliotekenes fortjeneste at så mange av verkene fra gullalderen er bevart i sin helhet, mens vi stort sett bare kjenner tidligere forfatters verker fra fragmenter eller fra omtale av senere forfattere.

Men bibliotekene inneholdt ikke

bare dikt, filosofi, historie og annen «unyttig» viten. Her var også verker om jordbruk, ingeniørkunst, arkitektur og mye mer. Det er meget tenkelig at Romas kolossale teknologiske landvinninger hadde vært betydelig færre uten offentlige biblioteker.

Jeg tror at utbredelsen av offentlige biblioteker var en viktig grunn til at leseferdighetene blant romerne var så store som de tilsynelatende var. Det var ofte her man leste om dagsaktuell politikk og om fødsler og dødsfall, giftemål og skilsmisser i den daglige avis

I Roma var det også bokhandlere (librarii), som ofte også var forleggere, og selv om bøker, takket være slavearbeide ikke var dyrere enn i våre dager, så var det kun de rikeste som kunne oppbygge seg et privat bibliotek, så uten de offentlige biblioteker hadde det nok vært så som så med leseferdigheten hos folk flest. Bokstaver var dominerende i det offentlige rom i Roma i et omfang som aldri var sett tidligere, og keisere og andre betydningsfulle menn hadde neppe brukt midler til å utsmykke sine bygg med bokstaver, hvis de fleste

innbyggere var analfabeter. Etter Vest-Romerrikets fall forsvant de offentlige biblioteker og bruken av bokstaver svant hen, noe som tyder på at folks leseferdigheter stort sett var fraværende, når biblioteker var forbeholdt klostre og fyrster.

De offentlige biblioteker i keisertidens Roma har ikke hatt vår tids forskeres store oppmerksomhet, men ved å samle brikker fra hist og pist (bl.a. uttalelser fra samtidige romere) dukker det frem et bilde av noen institusjoner som var helt grunnleggende for den enestående kulturelle og teknologiske utviklingen det romerske samfunn opplevde i keisertiden og som var med til å gjøre Romerriket så «moderne». De offentlige bibliotekers betydning kan vanskelig overvurderes. Da bibliotekene forsvant gikk all den viten som de inneholdt i glemmeboken, og det tok tusen år før levestandarden igjen kom opp på romersk nivå. Kanskje et tankekors for alle de rådmenn og politikere som ser på bibliotekene som en mer eller mindre unødvendig utgift? ■

Kilder:

Wikipedia (på diverse språk)

Store Norske leksikon

Boyd, Clarence Eugene: Public libraries and literary culture in ancient Rome, Chicago, 1915

Packer, James E.: The Forum of Trajan in Rome, Berkley, 2001

Ancient Roman Libraries, (<https://www.crystalinks.com/romelibrary.html>)

Cartwright, Mark: Libraries in the ancient world (<https://www.ancient.eu/article/1428/libraries-in-the-ancient-world>)

Rannem, Øivin: Bokstavene i historien, Oslo, 2017

Las bibliotecas Romanas (<https://gladiatrixen-laarena.blogspot.com/2019/07/las-bibliotecas-romanas.html>)

Espacio y tiempo en la percepción de la antigüedad tardía, Mucia, 2006

Foto: Mona Lindseth / Kulturdepartementet

Skal digitalisere historisk kulturarv

Arkivverket og Nasjonalbiblioteket skal lagre og tilgjengeliggjøre historiske lydopptak, konserter, fotografier og annet historisk materiell. Det kommer fram i regjeringens foreslåtte kulturbudsjett for 2020, skriver Aftenposten. Kulturminister Trine Skei Grande vil sette av 127 millioner kroner til digitaliseringsprosjektet. «Det er ikke alt som finnes lagret på papir, en del ting er kun lagret digitalt. Det er disse tingene, blant annet de gamle diskettene fra 1980-tallet, som vi er mest redd for. Det er mange slike digitale baser som står i fare for å forsvinne hvis vi ikke tar grep», forteller Grande. ■

Knausgård skriver hemmelig bok

Kunstprosjektet «framtidbiblioteket» tar sikte på å samle inn én originaltekst fra en forfatter hvert år mellom 2014 og 2014. Manuskriptene legges i skuffer inne i Deichmans nye hovedbibliotek i Bjørvika, der de skal ligge uberørt fram til 2114. Ingen andre enn forfatterne vet hva de inneholder. Den første forfatteren som ga sitt manus til fremtidbiblioteket var Margaret Atwood, kvinnen bak «The Handmaid's Tale». Atwood sa da hun leverte sitt manus at hun ikke var sikker på om folk fortsatt leste bøker når boka skulle avsløres. Under bokmessen i Frankfurt ble det annonsert at Karl Ove Knausgård er valgt ut som den første norske fremtidforfatteren. Knausgård forteller NRK at han er «mer enn vanlig glad over å få bli en del av dette prosjektet», og legger til: «Det setter jo livet vårt akkurat her og nå i perspektiv. Når disse bøkene blir lest, vil ingen av oss lenger finnes. En verden uten oss, klarer vi å tenke det? Hva vil vi bety for dem, disse framtidsmenneskene?» ■

Fem år etter at loven trådte i kraft ser vi at det så langt har vært økning i antallet kommuner med fagutdannet biblioteksjef.

Flere eller færre biblioteksjefer som oppfyller kompetansekravet?

Da bibliotekloven ble revidert i 2013 var naturlig nok mest oppmerksomhet rettet mot endringen av lovens formålsparagraf. I forkant av lovendringen var det et stort spørsmål om kravet om fagutdannet biblioteksjef kom til å forsvinne.

AV: SVEIN ARNE TINNESAND
AVDELINGSDIREKTØR, NASJONALBIBLIOTEKET

Det var ikke bare formålsparagrafen som ble endret i lovrevisjonen, revisjonen var også en generell gjennomgang og oppdatering av hele loven. Et av endringsforslagene som vakte oppmerksomhet og debatt, var kompetansekravet i paragraf 5. I departementets opprinnelige høringsutkast ble det lagt fram to forslag til hvordan dette skulle kunne ivaretas. Det første var en variant av eksisterende lov om at kommunene skulle ansette biblioteksjefer med godkjent bibliotekfaglig utdanning. Det andre forslaget var at kravet om bibliotekfaglig kompetanse for biblioteksjefer skulle erstattes med en funksjonsbeskrivelse.

De aller fleste høringsinstansene,

ikke minst fra biblioteksektoren, var veldig klare på at det var et ønske om å opprettholde kompetansekravet i loven. Noen tunge aktører som for eksempel KS-kommunens interesseorganisasjon ønsket å ta vekk kravet. Når lovforslaget ble lagt fram til behandling i Stortinget var kravet om fagutdanning opprettholdt med en lovformulering som var veldig lik eksisterende paragraf om dette. Den nye teksten ble følgende:

§5. Kompetanse
Alle kommuner skal ha fagutdannet biblioteksjef.
Departementet kan dispensere fra bestemmelsen i særskilte tilfeller og gir nærmere forskrifter om kvalifikasjonskrav.
I lovproposisjonen begrunnet

departementet dette med følgende: *På bakgrunn av den brede støtten for alternativ 1 i høringsnotatet, mener departementet at det er riktig å holde på et kompetansekrav knyttet til biblioteksjefer ved folkebibliotekene. Departementet foreslår en videreføring av muligheten til å dispensere fra kompetansekravet på fast basis og at nærmere bestemmelser om dette fastsettes i forskrift. En mulighet til å søke om dispensasjon fra kompetansekravet vil ivareta små kommuners autonomi og selvstyre.*

Ny forskrift

Departementet signaliserte dermed at det var forskriftsendringen som ble viktig når det gjaldt kompetansekravet.

Høringsutkastet til de nye forskriftene ble sendt ut i september 2013. Målet var at de skulle trå i kraft samtidig med loven 1.januar 2014. I høringsutkastet var henvisningen til bibliotekutdanningen i Oslo ute av teksten og fagkompetanse ble definert ut i fra studiepoeng i ulike utdanningsløp. I tillegg foreslo departementet at tre års bibliotekspraksis kunne erstatte 60 poeng biblioteks-spesifikk påbygging.

I høringsrunden kom det inn over seksti svar fra organisasjoner, kommuner og departement. Svært mange av disse ønsket ikke at realkompetanse skulle kunne erstatte 60 studiepoeng biblioteks-spesifikk påbygging, som departementet hadde åpnet for i paragrafens siste ledd. Flertallet av høringsinstansene mente at biblioteks-spesifikk kompetanse var noe vordende biblioteksjefer måtte tilegne seg gjennom teoretisk utdanning, ikke gjennom praktisk bibliotekerfaring. Dette ble derfor heller ikke med i definisjonen av kvalifikasjonskravet i den endelige forskriften.

Den andre viktige endringen i forslaget til forskrift var at det som tidligere het *Særlig dispensasjonsordning*, var tatt bort. Dette var en mulighet for større byer å søke om dispensasjon fra kompetansekravet om det var mange nok bibliotekfaglig ansatte i organisasjonen. Istedenfor la departementet inn en

generell unntaksbestemmelse fra kompetansekravet i loven: *Unntak fra kravet om fagutdannet biblioteksjef i kommuner. Kommuner med bred bibliotekfaglig kompetanse kan ansette biblioteksjef uten bibliotekfaglig utdanning. Med bred bibliotekfaglig kompetanse menes bibliotek med minst fem årsverk som oppfyller kvalifikasjonskravene i § 2.*

Flere høringsinstanser blant annet Bibliotekarforbundet, fylkesbiblioteks-sjefkollegiet, Bibliotekforeningen og bibliotekarutdanninga i Oslo var i høringsrunden negative til dette unntaket og mente at det ville undergrave formålet med paragraf 5 i loven.

At den som ble ansatt fikk fast dispensasjon og slik at kommunen slapp å lyse ut stillingen etter to år, møtte ingen motstand blant høringsinstansene.

Utviklingen fra 2014

I forbindelse med håndteringen av bibliotekloven ble det i forarbeidene sagt at i 1985 var det 183 kommuner (43 pst.) som hadde fagutdannet biblioteks-sjef. I 2014 var dette økt til 307 kommuner (71 pst.). Det ble slått fast at lovkravet ikke har medført full dekning og at noe av grunnen til at dette ikke var oppnådd, var at det er vanskelig å få fagutdannede søkere til deltidsstillinger i små kommuner.

Det første året den nye loven trådte i

kraft mottok Nasjonalbiblioteket 11 søknader om dispensasjon fra kravet fagutdannet biblioteksjef. Dette var ingen endring på nivået på antallet søkere fra tidligere år. Året etter skjedde det en endring. I årene fra 2015 til 2018 var det et tydelig fall i antall søknader om dispensasjon. I den samme perioden som antallet dispensasjonssøknader falt, steg antallet fagutdannede biblioteksjefer fra 307 til 324 (76 pst.) i 2018.

I debatten rundt §5 og tilhørende forskrifter ble det uttrykt en redsel for at de nye forskriftene skulle føre til nedgang i antallet fagutdannede biblioteksjefer. Ikke minst var det unntaksbestemmelsen som gjorde fagmiljøene skeptiske til endringen. Fem år etter at loven trådte i kraft ser vi at det tvert imot så langt har vært økning i antallet kommuner med fagutdannet biblioteksjef. Til neste år vil flere kommuner slå seg sammen. Erfaringen fram til nå er at større kommuner lettere rekrutterer fagutdannet biblioteksjef, noe som gjør at det er grunn til å tro at antallet fagutdannede biblioteksjefer vil fortsette å stige. På den annen side åpner unntaksbestemmelsen for at kommuner over en viss størrelse kan ansette personer med annen type kompetanse i disse stillingene. Hva kommunen velger å gjøre vil framtiden vise. ■

Innhold. Mange søker om midler til innhold: integrering/tilbud til minoritetsspråklige, aktiviteter for barn og unge, foredrag, debatt, forfatterarrangement og annet. Her fra et av arrangementene under Groruddalen Litteraturfestival i høst på Furuset bibliotek og aktivitetshus. (Foto: Odd Letnes)

Det lønner seg å søke arenamidler

Hvordan reflekterer søknaden om, og tildeling av, midler fra Nasjonalbiblioteket, bibliotekenes tematisering av det utvidede samfunnsoppdraget, spør Toril Åbotnes Iversen i denne artikkelen, som bygger på hennes masteroppgave fra juni 2019.

AV TORIL ÅBOTNES IVERSEN
AVDELINGSLEDER FOR VOKSENAVDELINGEN, LØRENSKOG BIBLIOTEK

Biblioteklandskapet i Norge består av et vidt spekter av bibliotek, fra bitte små med få eller én ansatt, til store organisasjoner med mange filialer og ansatte. Enhver kommune

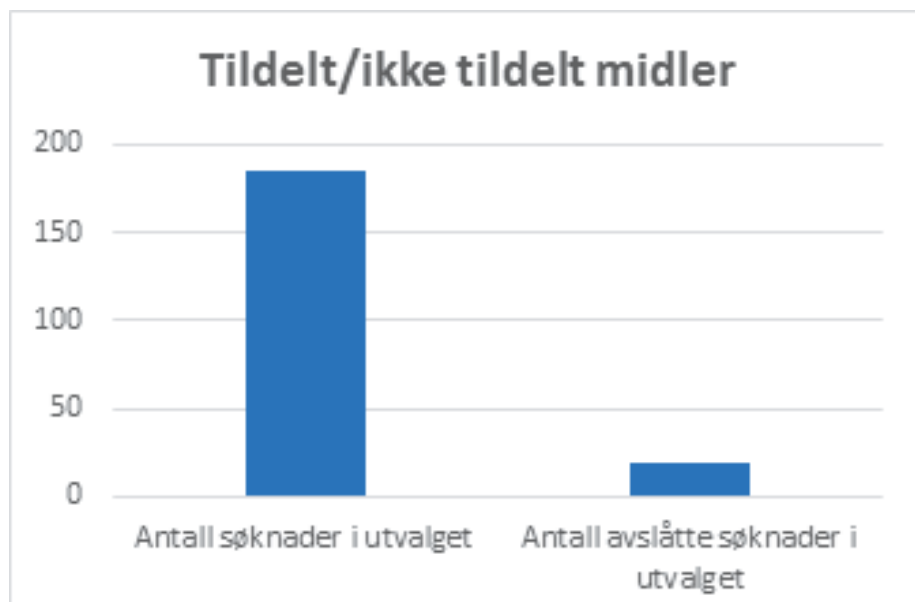
skal ha et bibliotek. Ifølge nasjonal bibliotekstatistikk for 2017 finnes det 674 bibliotekavdelinger i norske kommuner. Bibliotekene er møtesteder, kulturarenaer, stedet for research og en

uformell prat. Formelt eies de av kommunene, og finansieres over kommunebudsjettene, mens staten, ved lov og strategi, legger føringer for bibliotekenes innhold.

Bibliotekene er viktige institusjoner og viktig infrastruktur i samfunnet. Formålsparagrafen som trådte i kraft 1. januar 2014 slo tydelig fast at bibliotekene skal fungere som uavhengig møteplass og debattarena, og Nasjonal bibliotekstrategi 2015-2018 kom med verktøy som skulle fremme denne utviklingen av bibliotekene. Dette er utgangspunktet for masteroppgavearbeidet mitt, som resulterte i oppgaven «Bibliotekutvikling med arenamidler – en undersøkelse av søknader sendt til Nasjonalbiblioteket i strategiperioden 2015-2018», levert i juni 2019 ved OsloMet.

Jeg ønsket å finne ut av hva bibliote-

Figur 1 viser antall avslåtte søknader i utvalget.

kene ønsker og trenger mer penger til, om det er forskjell på hva store og små bibliotek søker om, og ikke minst om arenamidler er et velfungerende verktøy når det kommer til bibliotekutvikling, og hvor endringsvillige bibliotekene er. I tillegg var jeg interessert i å se hvordan bibliotekene selv ser på sin egen rolle, og hvordan de oppfatter sitt samfunnsoppdrag. Som overordnet problemstilling stilte jeg spørsmålet: *Hvordan reflekterer søknaden om, og tildeling av, midler fra Nasjonalbiblioteket, bibliotekenes tematisering av det utvidede samfunnsoppdraget?*

185 av totalt over 1000 søknader ble gjennomgått og analysert kvantitativt i dette arbeidet. Utvalget besto av alle søknader fra fylkesbibliotekene og et tilfeldig utvalg av folkebibliotek.

I undersøkelsen ble bibliotekene delt inn i to grupper: bibliotek i kommuner med mer eller mindre enn 5000 innbyggere. I utvalget er det 41 bibliotek i kommuner med innbyggertall under 5000 og 36 bibliotek i kommuner med over 5000 innbyggere. Det ble sett på mange variabler, besøkstall og så videre, og de viktigste kriteriene som ble lagt til grunn i undersøkelsen kan deles inn i:

- Søknad om midler til fysisk tilrettelegging av bibliotekrommet
- Søknad om midler til innhold.

I kategorien om *fysisk tilrettelegging* inngår ombygging, møbler, scene, lyd, lys, prosjektor, og øvrig utstyr. Kategoriene for *innhold* er delt inn i: integrering/

tilbud til minoritetsspråklige, aktiviteter for barn og unge, foredrag, debatt, forfatterarrangement og annet.

Svært mange av søknadene i utvalget inneholder enten begrepet «møteplass», «arena» eller henviser direkte til ny formålsparagraf, og at midlene de søker skal benyttes til å oppnå denne målsetningen. «Fleksible bibliotekrom» og tilrettelegging for arrangementer går igjen.

Søknadene varierer svært i utforming og omfang, fra veldig omfattende søknader med nøyaktige fremdriftsplanner og mange vedlegg, mens andre søknader er et knapt avsnitt. Det er også et vidt spenn i summene bibliotekene søker om. På den ene siden store ombygginger, mye teknisk utstyr og omfattende arrangementsrekker. Bergens søknad fra 2016 er en slik omfattende søknad, og er på nesten 7 millioner, som er den største i utvalget. På den andre siden av skalaen ligger Andøys søknad i 2016 på 19 500 kr for å kjøpe kaffemas-kin, ett bord, en strikkekurv og midler til ett arrangement. Dette kan forklares med de store ulikhetene blant kommunene og bibliotekene i Norge, med Deichman i Oslo som største bibliotek i landet, med 207,8 årsverk, mens Roan i Trøndelag var det minste biblioteket jeg fant i statistikken med 0,4 årsverk. Dette gir et bilde på hvor forskjellige bibliotekene er, og hvordan rammevilkårene for bibliotekdrift er fundamentalt ulike.

Det er også vesentlige nivåforskjeller på hvordan søknadene er utformet. Det ►

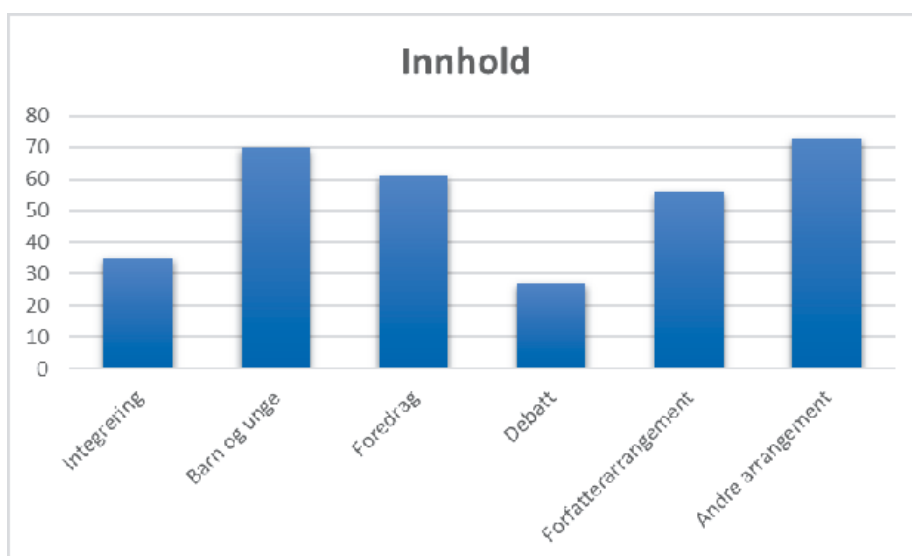
kan virke som at større bibliotek og fylkesbibliotek har mer erfaring med søknadsskriving enn det mindre bibliotek har. Det er vanskelig å si om dette har en betydning når det kommer til tildeling, da listen er lagt såpass lavt og omtrent alle som har søkt har fått tildelt midler. Det har heller ikke vært et krav om at prosjektene må være preget av nytenkning, da målsetningen heller har vært å skape flere arrangementer, ikke bare nye.

I tillegg fastslår retningslinjene for Nasjonalbibliotekets arbeid med tildelingene at midlene ikke skal fungere som driftstilskudd, og det blir lagt vekt på kommunestørrelse ved fordeling av arenamidlene. Det kan virke som at det ikke har noen betydning hvor omfattende eller detaljrik søknaden er, men heller at det er hva bibliotekene søker om som avgjør om de får tildeling av arenamidler. Altså hvor godt bibliotekene imøtekommer kravene i nasjonal bibliotekstrategi, og i utlysningen for det gitte året.

I utvalget er det 20 søknader som ikke har blitt tildelt midler. Totalt for perioden jeg har undersøkt kom det inn over 1000 søknader, hvor bare 72 søknader ble avslått. Resten fikk midler, om enn ikke hele beløpet de søkte om. Dette viser at det nytter å søke!

Søknadene viser en fantastisk

bredde i bibliotektilbudet i landet. Bibliotekene samarbeider med lokale klubber og foreninger, fra lokale ildsjeler i fiskelag og husflidslag til de største universitetene i landet. Søknadene viser at bibliotekene driver tradisjonell drift og lyrikkyoga, utlån av verktøy og instrumenter, og et svært stort antall arrangementer.

Figur 3 viser fordelingen av søknader om arenamidler til innhold.

Ser vi på utviklingen i besøk og antall arrangement, viser tallene for utvalget at besøket har økt fra 6 115 004 besøkende og 7045 arrangement i 2015 til 7 764 254 besøkende og 16 541 arrangement i 2017. Dette er en økning på henholdsvis 26,97 prosent i besøk og 134,79 prosent i antall arrangement. Økningen i antall arrangement fordeler seg nokså jevnt mellom store og små bibliotek. På landsbasis har besøket økt fra 22,5 millioner til 24,4 millioner, en økning på 8,64 prosent. På arrangementssiden har antallet økt fra 21 553 til 49 899, en økning på 131,52 prosent.

Av de 185 søknadene i mitt utvalg, er det 143 søknader om tilskudd til fysisk tilrettelegging og 121 søknader på tilskudd til innhold. Det er altså svært mange av søknadene som omfatter begge elementene: innhold og fysisk tilrettelegging.

Undersøkelsen har ikke vist at det er

veldig stor forskjell på hva store og små bibliotek søker om – de fleste søker ikke om ett isolert tiltak eller arrangement. Den største differansen mellom bibliotekene finner vi i antall søknader som omhandler innhold. Av søknadene fra bibliotek i store kommuner omhandler 70 prosent midler til innhold, mens det samme gjelder 45 prosent av de mindre bibliotekene. I begge gruppene søker majoriteten om midler til fysisk tilrettelegging.

Når det gjelder fysisk tilrettelegging går det igjen begrep som fleksible bibliotekrom, hjul på møblement, utstyr som prosjektor, lydanlegg og klappstoler.

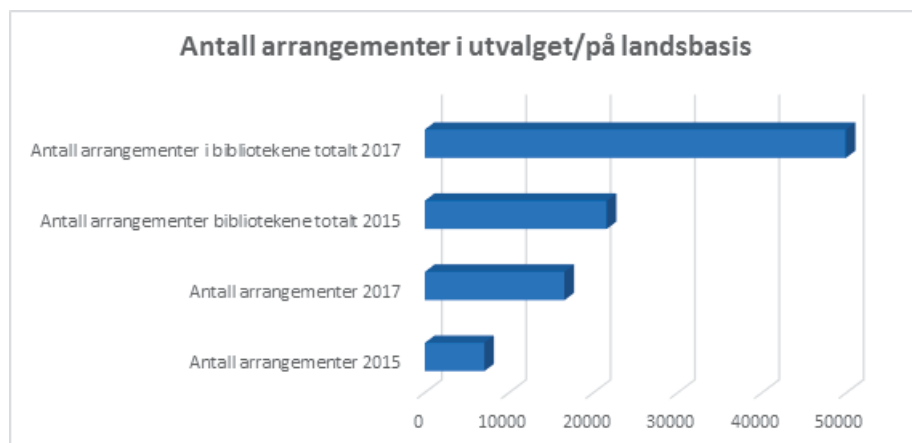
Av søknadene til innholdsproduksjon

er det debatt det blir søkt om midler til færrest ganger. Det er jo verdt å merke seg, når det er en målsetning at bibliotekene skal fungere som debattarena. Funnene i undersøkelsen viser altså at det er langt flere søknader til de andre kategoriene som ligger inn under møteplassbegrepet.

Hvis vi ser konkret på de små bibliotekene, altså bibliotek i kommuner med under 5000 innbyggere, kan vi se at 94 prosent av søknadene fra små bibliotek i utvalget omhandler fysisk tilrettelegging. Rett over 45 prosent av søknadene omhandler innholdsproduksjon.

Tallene i figur 4 viser at det er et stort behov blant små bibliotek for å få tilpasset bibliotekrommene til dagens behov.

Og her er nok den største forskjellen jeg fant i undersøkelsen – ser vi på de

Figur 2 viser hvor mange arrangementer bibliotek i utvalget gjennomførte i 2015 og 2017, og hvor mange arrangement som ble gjennomført på landsbasis samme år.

	Små bibliotek	%	Store bibliotek	%
Fysisk tilrettelegging	64	94,12	64	83,12
Ombygging	6	8,82	18	23,38
Møbler	49	72,06	36	46,75
Scene/lyd/lys/prosjektor	43	63,24	47	61,04
Øvrig utstyr	44	64,71	58	75,32
Innhold	31	45,59	54	70,13
Integrering	6	8,82	21	27,27
Aktiviteter barn og unge	19	27,94	33	42,86
Foredrag	15	22,06	36	46,75
Debatt	4	5,88	18	23,38
Forfatterarrangement	17	25	29	37,66
Annet	11	16,18	36	46,75

Figur 4 viser at det er et stort behov blant små bibliotek for å få tilpasset bibliotekrommene til dagens behov.

store bibliotekene, søker 83 prosent om midler til fysisk tilrettelegging, samtidig som 70 prosent av søknadene også er rettet mot innholdsutvikling. Det er altså en vesentlig større del av de store bibliotekene som søker midler til innholdsproduksjon enn de små bibliotekene. Det er en større andel av de store bibliotekene som søker midler til ombygginger, mens de små bibliotekene søker midler til mindre tiltak – som å få hjul på eksisterende reoler.

Som vi ser av tabellen er det generelt få søknader til debattarrangement, men det er desidert minst fra små bibliotek. Her er det bare 6 prosent av søknadene i utvalget som omhandler debatt, mens 23 prosent av søknadene fra store bibliotek gjør det samme.

Den aller største forskjellen finner vi i volumet på søknadene. De store bibliotekene søker om mer, og langt større beløp, og har også fått tildelt langt større beløp enn bibliotekene i de mindre kommunene. Dette samsvarer med Nasjonalbibliotekets retningslinjer som tilsier at det i tildelingen skal legges vekt på innbyggertall. Som vil si at større kommuner får mer penger.

Konklusjon

De mange søknadene viser ikke en veldig stor forskjell på hva store og små bibliotek søker om. Søknadene viser derimot en stor endrings- og utviklingsvilje, og ikke minst viser de at hvis du tilpasser søknaden til utlysningsteksten, så får du midler. Den uavhengige evalueringen av nasjonal bibliotekstrate-

gi 2015–2018, gjort av Advicia AS, viser i tillegg at «prosjekt- og utviklingsmidler» var det verktøyet i strategien som ble regnet som mest vellykket. I løpet av strategiperioden har 9 av 10 bibliotek søkt midler. 78 prosent av landets bibliotek har søkt arenamidler og nesten alle som søkte om arenamidler fikk tildelinger.

«Noen få bibliotekledere mener søknadsprosessen er for krevende. Dette gjelder gjerne små bibliotek med begrensede ressurser, hvor det for eksempel kun er en deltidsstilling ansatt» (s. 10). Advicia sin rapport konkluderer med at målene i strategien har blitt oppnådd, og det er skapt annet innhold i bibliotekene og annen bruk enn det som var før.

Bibliotekene viser en stor vilje til endring, og grepene gjort i biblioteksektoren de seneste årene har ført til økt besøk og dobbelt så mange arrangementer.

Bibliotekene er mange ting, og undersøkelsen underbygger oppfatningen av at bibliotekene driver med langt mer enn tradisjonell drift, utlån og litteraturspørsmål, selv om utlån fortsatt er primæraktivitet.

Bibliotekene identifiserer seg som møteplasser og opplever å ha, eller har et sterkt ønske om å ha, en tydelig rolle i samfunnet. Dette reflekterer søknadene når de omtaler bibliotekenes samarbeidspartnere, bredden i arrangementene og målgruppene de når og ønsker å nå. Bibliotekene stadfester posisjonen sin som viktig arena i den offentlige

sfæren.

Endring i formålsparagrafen, fulgt opp av Nasjonal bibliotekstrategi 2015–2018, har ført til økt besøkstall og en mer enn fordobling av antall arrangement. Et klart flertall av bibliotekene har søkt om arenamidler i strategiperioden, nesten 80 prosent, og de aller fleste av disse har fått tildelt arenamidler. Det lave antallet avslag på søknadene, viser at bibliotekene søker tilskudd til tiltak som er i tråd med det Nasjonalbiblioteket og staten ønsker.

Når det er sagt er det verdt å nevne igjen at få bibliotek i utvalget søkte om midler til å gjennomføre debatt. Formålsparagrafen spesifiserer at bibliotekene skal være arena for offentlig samtale og debatt. Undersøkelsen sier ikke noe som hvorfor så få søker midler til akkurat dette, men det er lett å tenke at å arrangere en debatt kan være mer ressurskrevende enn ett forfatterbesøk eller en eventyrstund. Det krever også en biblioteksjef som er bevisst sitt redaktøransvar, og som ønsker å la mange stemmer og meninger slippe til på biblioteket. ■

Artikkelen er skrevet med utgangspunkt i masteroppgaven «Bibliotekutvikling med arenamidler» Alle tall og funn presentert her finnes i oppgaven, sammen med en mer dyptgående analyse og teoretisk bakgrunn. For komplett kildeliste henvises det til masteroppgaven.

Litteratur:

Iversen, T.Å. (2019). *Bibliotekutvikling med arenamidler – en undersøkelse av søknader sendt til Nasjonalbiblioteket i strategiperioden 2015–2018*. Oslo: OsloMet.

Kulturdepartementet. (2015). *Nasjonal bibliotekstrategi 2015–2018*. Hentet fra https://kunnskapsbase.bibliotekutvikling.no/content/uploads/2016/09/nasjonal_bibliotekstrategi_2015-2018.pdf

Nasjonal bibliotekstatistikk. (2015). *2015 Rådata*. Hentet fra <https://kunnskapsbase.bibliotekutvikling.no/statistikk/statistikk-for-norske-bibliotek/folkebibliotek/historisk-statistikk-for-folkebibliotek/>

Nasjonal bibliotekstatistikk. (2017). *2017 Rådata*. Hentet fra <https://kunnskapsbase.bibliotekutvikling.no/statistikk/statistikk-for-norske-bibliotek/folkebibliotek/>

Rasmussen, J. F. (2019). *Rapport evaluering av nasjonal bibliotekstrategi*. Hentet fra https://bibliotekutvikling.no/content/uploads/2018/09/Rapport-evaluering-nasjonal-bibliotekstrategi-07.02.19_-006.pdf

Potterfan. Ungdommene i Tvedestrand har rustet seg til Rumpeldunkkamp.

Biblioteket – integreringsarena og folkehelseaktør *også* for barn og unge

Hvilket bibliotek blir vel ikke glad for at det strømmer inn skoleelever etter skoledagens slutt? Er ikke det bare positivt?

AV: CONNIE GRUT
PROSJEKTLEDER LEVESTEDET
FROLAND BIBLIOTEK

J o flere elever som strømmet inn til oss her i Froland folkebibliotek, jo mer så vi hvilke utfordringer det gav oss. De var mange, de laget mye lyd, og

vi hadde hverken rom eller ressurser til å kunne følge dem opp eller legge til rette for at denne møteplassen skulle være meningsfull i sosial, kulturell og

bibliotekfaglig forstand. Vi hadde heller ikke den nødvendige kompetansen til å ivareta barnas behov.

Så hva gjør man da, når de mange

Fornøyd gjeng. Personalet i Froland foran den veggen ungdommene nettopp har pyntet ferdig. Fra venstre: Prosjektleder Connie Grut, ungdomsarbeider Pernille Moripen, praktikant Ann Katrin Simonstad og leder for fritidsklubben Anna Moripen.

barna på eget initiativ gjør biblioteket til sin møteplass?

Biblioteksjef ved Froland folkebibliotek, Reidun Brinchmann, henvendte seg til leder av fritidsklubben i Froland, Anna Moripen. Fritidsklubben var lokalisert rett over samme tun i sentrum, og hadde da et tilbud til ungdom mellom 13 – 18 år. I samråd mellom de to ble et tilbud for elever på mellomtrinnet, etter skoletid to dager i uka, opprettet som en del av den ordinære driften.

Parallell i Tvedestrand

Samtidig, 35 kilometer lenger øst, hadde biblioteksjef Peter Svalheim ved Tvedestrand folkebibliotek mange av de samme utfordringene. Våren 2017 fikk Tvedes-

trand folkebibliotek en ytelse fra fylkesmannen over skjønnsmidler til et prosjekt for 10-12-åringene i biblioteket. Prosjektet var ettårig og startet høsten 2017, med en miljøveileder, Maja Andreassen, i 50% som viktigste tiltak. Mellom 20 og 30, iblant opp mot 50, barn kom til bibliotekklubben etter skoletid. I tillegg til leksehjelp, var ernæring og ulike verkstedsaktiviteter viktige deler av prosjektet. Det viste seg at det å være en tydelig og interessert voksenperson for barna var veldig viktig.

Uten å vite om hverandre gjorde altså fritidsklubben og biblioteket i Froland og biblioteket i Tvedestrand mye av det samme for å imøtekomme nytt bruksmønster av biblioteket for denne aldersgruppen. I Tvedestrand var

behovet for en ekstrainsats for barna i biblioteket like stor etter at dette første prosjektet ebbet ut.

Biblioteksjefene fra Froland og Tvedestrand fikk delt felles erfaringer og målsettinger i en stille krok på det årlige bibliotekmøtet på Agder, og det førte til idéen om et samarbeid på tvers av kommunegrensene. Sammen skrev de en søknad om utviklingsmidler fra Nasjonalbiblioteket til et toårig prosjekt. Prosjektet ble godkjent, og vi gikk i gang med å videreutvikle tilbudet på tvers av tjenester og kommunegrenser. Dette med medvirkning av barna selv, på deres premisser. *Prosjekt Levestedet* var født!

Til tross for at Froland og Tvedestrand hadde de samme utfordringene, ►

ble mye løst på forskjellige måter. Tvedestrand gav et tilbud innad i biblioteket, der tidsrommet for tilbudet gjør at biblioteket ikke lenger er et «stille sted» – det er en livlig møteplass.

I Froland vokste samarbeidet med fritidsklubben, der barna fikk egnede lokaler til samvær, spill, lek og trygg voksenkontakt. I januar 2019 overtok jeg ved Froland bibliotek prosjektlederansvaret.

Ved hjelp av utviklingsmidler fra Nasjonalbiblioteket, og prosjektstøtte fra Aust-Agder bibliotek og kulturformidling, har vi fått til veldig mye spennende og brukermedvirkende arbeid.

Workshop

I november 2018 fikk vi Tom Andreas Kristensen fra Natur og Ungdom til å holde et lite kurs for oss. Han er kursholder i metodikken Relasjon, Relevans, Ressurs, og han hadde en workshop med prosjektmedlemmene i Froland og Tvedestrand. Det resulterte i at vi økte brukermedvirkningsaktivitetene, og vi var på god vei fra samarbeid og mot samskaping.

Samskaping

Våren 2019 hadde vi besøk fra Danmark med kurs og veiledning av Louise Eltved Krogsgård, Utviklingskonsulent på Brønderslev bibliotek og leder av Brønderslev Forfatterskole på Jylland. Temaet var «samskaping», der vi ønsket å få veiledning i hvordan vi kan lettere få til brukermedvirkning på fritidsklubben.

Rytmask. Diskoteket på Froland fritidsklubb gir rom for både musikk og dans.

Etter skoletid, da barna var ferdig på skolen, ble de inkludert i workshopen. Da fikk vi prøvet ut noen av de konkrete arbeidsformene for samskaping, og kom frem til endringer i fritidsklubben med våre barn og unge som medvirkere.

Annen påvirkning for prosjektet

Ifølge ungdata.no øker antall unge som bruker mer enn fire timer i løpet av en dag foran en skjerm, noe som samsvarer med økningen av antall unge som føler seg ensomme. Samtidig viser ungdata at prosentandelen som tidligere var med i lag og foreninger og så videre, men som ikke deltar lenger etter fylte 10 år, øker voldsomt.

Tallene fra ungdata viser et tydelig behov for et bredere fritidstilbud for barn og unge, da både innen fysisk og psykisk helse. Da vi fikk overlevert tall og resultater for 2019, ble vi enda mer overbevist om at vi var på rett spor.

To år er snart gått, og vi ser at det er behov for å videreføre, videreutvikle og videreformidle våre tanker, erfaringer, arbeidsmetoder og resultater. Våre barn og unge trenger fremdeles et møtested, og de trenger biblioteket som en integreringsarena og folkehelseaktør. Da er det godt å vite at man kan få til veldig mye ved hjelp av støtte fra Nasjonalbiblioteket – og engasjerte prosjektdeltagere. Veien videre blir utfordrende, kronglete og, ikke minst, uhyre spennende. ■

«Ungdata er lokale ungdomsundersøkelser, som tilbys gratis til alle landets kommuner og fylkeskommuner. Siden 2010 har over 510 000 ungdommer fra 412 kommuner og fra Svalbard deltatt i ungdataundersøkelsene. Ungdata gir dermed et godt innblikk i hvordan det er å være ung i Norge i dag.»

www.ungdata.no

Husbiblioteket på Bislett

I Thereses gate på Bislett i Oslo ligger det et ukjent lite bibliotek. Det ligger bortgjemt inne i en av oppgangene, i et lite rom i første etasje. Husbiblioteket åpnet 7. mai 2012, finansiert av Kvindernes Boligselskap og med bokdonasjoner fra beboerne. «Utvalget er stort av magasiner og gode bøker i alle sjangre», står det på plakaten på veggen. ■

En grunn. Jeg hadde det helt fra ungdommen av slik at jeg måtte lete etter en grunn til å leve. Livet slikt det forelå meg var ikke nok. (Alle foto: Nina Kraft)

Ut i striden igjen

En av Norges mest kontroversielle forfattere gjennom tidene, Kaj Skagen, er ute med sin selvbiografi, og to av hans romaner gis ut på nytt i år. Hva er det med denne milde og hyggelige mann som provoserer så voldsomt?

AV NINA KRAFT
FRILANSJOURNALIST

Debatten rundt Kaj Skagens bok *Bazarovs barn* (1983) regnes som en av de mest lidenskapelige i norsk litteraturhistorie. Dels på grunn av den, dels på grunn av romanen *Himmelen vet ingenting* (1988), som frembragte minst like giftige reaksjoner, og dels fordi han tok sin oppgave som småbarnsfar svært alvorlig, var Skagen borte fra offentligheten i nesten to tiår.

Kaj Skagen sitter ved kjøkkenbordet i sin sjarmerende leilighet i Bergen, og snakker om hvordan det har vært å være uspiselig for kultureliten. I høst kommer han tilbake med et brak. Tre bøker kommer samtidig: selvbiografien *Den forseglede ordre* og nytugivelser av de to ovennevnte, mest omstridte bøkene.

Det okergule murhuset fra omkring 1900 ligger litt opp i åsen i det tradisjo-

nelle og godt bevarte byområdet Fjellet. Han bor i byen med de syv fjell, sammen med sin kone Margery Vibe, som er førsteamanuensis i litteratur, og de har utsikt til syv kirkespir. I leiligheten skal man lete lenge etter moderne designmøbler. Den rommer derimot massevis av eldre kunstsatter og kuriosas og har praktfull utsikt i tre himmelretninger. Bokhyllene går fra gulv til tak i ►

Latter. Kaj Skagen er en alvorlig mann, men latteren sitter også løst.

de fleste værelsene. Det er meter på meter med romaner og dikt, og bøker om litteratur, historie, religion og filosofi – særlig Rudolf Steiner.

I et av de tre eldre skatollene jeg ser, står det tett i tett med bilder av barna. Han har en sønn med sin første kone og tre barn med sin nåværende. Hun skriver også ofte hjemmefra, på parets soveværelse. Mens han har egen skrive-stue med separat inngang ved siden av, på samme trappeavsats.

Paria

– I selvbibliografien forteller du at du tidlig på 2000-tallet møtte en dame som spurte om du var i slekt med «den Kaj Skagen som skrev bøker i forrige århundre»?

– Jovisst, det er helt sant, ler han.

Men helt usynlig var han ikke. I selvbibliografien forteller han om en opplesningskveld i Studentersamfundet i Bergen der han stod på plakaten sammen med Dag Solstad og Vigdis Hjorth, og at disse to kom gående i publikumsstrømmen på vei inn rett bak ham, og at han hørte Vigdis Hjorth si til Solstad: «Vi må passe på at vi ikke blir sittende ved siden av Kaj Skagen.»

Han bøyer seg nesten tvekroket av latter med tydelig morskap i de brune øynene. Hvis han lider under å ha vært paria i kulturlivet i årevis, skjuler han det godt.

– Er «den forseglede ordre» diktergjerningen? Du forteller om hvordan du da du var veldig ung – litt wergelandsk synes jeg – ser utover stjernehimmelen og det slår ned i deg: Jeg skal bli forfatter!

– Tittelen er hentet fra Søren Kierkegaard. Han bruker et bilde på hvilken oppgave vi har i livet. Ikke bare forfattere, det gjelder alle. Kierkegaard ser for seg at du er kaptein på ditt eget skip. Du har fått en ordre du skal utføre i livet. Men ordren ligger i forseglet konvolutt. Den kan ikke åpnes før skipet seiler på åpent hav, på en måte før du alt har levd livet, forklarer Skagen.

– Men ja, ifølge selvbibliografien er det nettopp det tidlige gjennombruddet av trangen til å fortelle alle om hva som blir tenkt og opplevd alene, som er denne «forseglede ordren». Så seglet blir tidlig brutt. Men så lukker det seg igjen.

Fra kirke til opprører

For Skagens vedkommende var det en del bomturer før han fant kursen. Tidlig i tenårene ville han bli predikant eller misjonær, for det var umulig ikke å bli merket av det lavkirkelige miljøet han

Ordre. Du har fått en ordre du skal utføre i livet.

kom fra. I boken beskriver han at han forsøkte å ligge på gulvet om natten med bare et tynt pledd over seg, inspirert av en av sine forbilder, metodismens stifter John Wesley.

I 1969 var han elev ved det nystartede Forsøksgymnasiet, og ble valgt til formann i organisasjonen for gymnasiaster og ungdomsskoleelever i Oslo og Akershus. Dette var på den tiden de unge ville revolusjonere samfunnet, og politiet måtte rykke ut for å få ro på mange skoler i hovedstaden. Den nittenårige Skagen opptrådte som forgrunnsfigur i avisene og på Dagsrevyen.

– Jeg hadde skjegg, gikk med fredsmerke og var imot Vietnamkrigen. Vi unge syntes vi var forrådt av foreldregenerasjonen – og av kirken også.

Skagen begynte å gjøre seg gjeldende lenge før han ble ml-bevegelsens palasstormer. Han stiftet Drangedal KrfU som femtenårig ungdomsskoleelev, og skrev anonyme innlegg mot seg selv i lokalavisen i Kragerø – for å skape

debatt. Det ble debatt så det suste, særlig da redaktørene oppdaget at de var blitt lurte.

Etter den religiøse og den radikale venstre-politiske fasen prøvde Skagen seg som hippie en stund. Han var innom diverse typer narkotika, med politiet i hælene, reelt eller innbilt. På 70-tallet ble selv ett eneste gram med hasj slått strengt ned på.

Grunn til å leve

Deretter hadde han en periode med intens søken i andre spirituelle, filosofiske og religiøse tradisjoner enn kristendommen han vokste opp i. Svarene fant han i antroposofien.

– Jeg hadde det helt fra ungdommen av slik at jeg måtte lete etter en grunn til å leve. Livet slik det forelå for meg var ikke nok. Verden slik den bød seg frem for meg kunne jeg ikke leve i. Jeg måtte finne noe som ikke var umiddelbart synlig, eller forandre verden til et levelig sted for meg. Men jeg visste ikke

hvordan jeg skulle få dette til, og forsøkte alt som bød på en mulighet.

– *Og så fant du at ved å skrive, setter du ditt preg på verden?*

– Trangen til å skrive, eller identiteten som forfatter, lå under hos meg fra jeg var atten-nitten, men jeg skjønnte at det var et langt arbeid å realisere dette. Men som du sier følte jeg at ved å skrive mitt eget liv, så å si, ville jeg flytte dette livet ut i verden. Da ville det bli skapt et rom for meg også. Jeg tenkte ikke dette bevisst, men det var den underliggende drivkraften, eller «kallet». Ved å skrive, kunne jeg leve likevel.

– *Du var en ekstremt aktiv hjemmefar. Forstår du hjemmeværende mødre som mener de ikke kan kombinere jobb og barn?*

– De har rett i at dette ikke er mulig. Både barn og arbeid krever full innsats. Man må velge. Det lot seg ikke gjøre å skrive en stor roman og samtidig bli avbrutt av barnas behov hele tiden, men jeg skrev om kvelden og natten, og med ►

langt perspektiv uten tanke på å skulle bli ferdig med noe. Jeg forsvant inn i livet med barna og med et litterært erkjennelsesarbeid som etter femten år fortettet seg i Steiner-biografien *Morgen ved midnatt*. Og underveis mistet jeg all kontakt med forlagene og den litterære verden, sier han.

«Monster»-far

– Jeg ville ikke at offentligheten skulle prege mitt indre liv. Å leve samme med de små barna var som å tre inn i et transcendent rom, en lysende verden.

Siden han nettopp har skrevet en selvbiografi, kommer vi ikke utenom hans egen barndom. Han vokste opp forskjellige steder på både vest- og østlandet under relativt beskjedne kår.

De første sidene av «Den forseglede ordre» er en fascinerende studie i en paterfamilias fra en forgangen tid, en

mann som forsøkte seg som kunstmaler og legpredikant, og ikke lyktes i noe. Så ble han lærer, men kom stadig opp i sosiale konflikter og måtte flytte til nye steder med familien, og Kaj og hans søsken ble stadig rykket opp av skolemiljøene og savnet venner. Han beskriver faren sin som et både begavet og mislykket «monstrum» med et «vulkansk temperament» som slo ham og de to brødrene.

– *I motsetning til faren din har du utviklet talentet ditt. Mens han mislyktes. Identifiserer du deg likevel litt med ham, og synes du ligner ham, til tross for hans negative egenskaper?*

– Identifiserer: Nei. Men ønsket om å gå mot strømmen og være annerledes, kan ha gått i arv: Ja. Det er instinktivt hos meg. Han legger til:

– Fars komplette nederlag hadde en viss storhet over seg! Han var en mann

som levde i sin tid og var preget av sin kulturkrets. Når jeg levde så tett med barna mine mens de var små, var det som om jeg vant min egen tapte barndom tilbake. Jeg gjorde det for dem som jeg hadde ønsket at mine egne foreldre hadde gjort for meg.

– *Men faren din forsøkte å drepe din mors mulige beundrere med kniv og hugget hodet av kattungen din, lille Mi. Det var jo drøyt?*

Han ler litt, lydløst og rolig, med varme øyne.

– Ja, det var vilt! Den eksistensielle motvekten for meg mot denne arvesyndens, ble å være sammen med mine egne små barn og sette meg inn i deres verden.

Religion uten dogmer

– Å være med små barn på skikkelig vis over flere år er dannelse, understreker Skagen.

**Jeg lever som en ateist,
men tror på litt av hvert.**

– Du lærer tålmodighet, utholdenhet, evnen å løse kritiske psykologiske floker, og til å forstå det individuelle barnet, det individuelle mennesket. Du lærer å gjøre ting du ikke egentlig har lyst til, og gjøre det med glede. I tillegg skal du formidle dem fortellertradisjonene med eventyr, legender og sagn. Dermed blir du en kulturformidler for barna, samtidig som du utvider din egen horisont. På det praktiske område må du finne ut hva slags kosthold hvert enkelt barn trenger, og hvordan du skal håndtere vanlige, men for barnet skremmende sykdommer. Han legger til:

– Men vi var selvsagt to om dette, konen min og jeg.

– Du så klart at kirken i din barndom var full av «tomme ord og falsk sang»? Men du var veldig religiøs som ung allikevel, og sier i «Den forseglede ordre»

at du aldri tvilte på Guds eksistens?

– For meg var Gud som brua over Drammenselva, den vi kalte Korketrekkeren: en del av landskapet, som jeg aldri stilte spørsmål ved. Da kristendommen ble bygget ned for meg, forsvant de spesifikke dogmene, som jomfrufødselen og de andre miraklene. Men jeg rakk aldri å utvikle noen moderne ateisme, og kan derfor ikke forstå den.

– Siden skriver du: «Jeg trodde stadig at Gud fantes, men jeg så ham ikke lenger». Har du sett Gud siden?

Han ler igjen.

– Jeg lever som en ateist, men tror på litt av hvert. Det går an å oppleve at verden har åndelige dimensjoner uten å være full av trosdogmer. Men det er vanskelig å snakke om disse tingene, for det du vil uttrykke passer ikke inn i språket, men må nettopp oppleves. Jeg brukte femten år på bare å skrive om Rudolf Steiners ungdom.

– Og nå beskriver du deg selv i selvbiografien som «utidsmessig kristenantroposofisk kulturkonservativ» ...?

– Det er en beskrivelse av meg slik jeg var på 1970-tallet, da jeg startet tidsskriftet Arken. Det sier kanskje noe om meg idag også. Helst vil jeg ikke beskrive meg selv med slike innsnevrenede begreper. Jeg kan godt kalle meg kristen, eller antroposof, eller konservativ, men samtidig vet jeg at det folk flest forbinder med slike begreper er noe jeg selv slett ikke vil forbinde meg med. Derfor unngår jeg så godt jeg kan å kalle meg noe. Jeg forsøker å være en person som er opptatt av noe, uten at jeg som person er alt jeg er opptatt av.

Autoritær miljøbevegelse

– Hvis du skulle skifte kurs igjen, hva kan det bli neste gang? Miljøbevegelsen er jo sterk, og du var jo opptatt av miljøvern veldig tidlig?

– Engasjementet i hippiebevegelsen åpnet jo for den økologiske tenkemåten. Men i dag står miljøbevegelsen etter min mening i fare for å utvikle seg til en massebevegelse med autoritære trekk.

– Er denne betenkelige utviklingen i miljøbevegelsen en gjentakelse av det vi har sett for eksempel i sosialismens historie?

– Det er den samme dynamikken som er i virksomhet: Opposisjonen mot den størknede makten vinner frem, og blir selv makten og størkner. «Løsningsen» – leninisme og stalinisme – viste seg å være enda verre enn problemet

som skulle løses. Medisinen var dødeligere enn sykdommen. Idet miljøbevegelsen blir massebevegelse møter miljøaktivistene den samme utfordringen. Det samme gjelder alle andre slike bevegelser.

– Hvilke retninger tenker du på nå? Homobevegelse, kvinnekamp, antirasisme...?

– Dagens venstrebevegelse er blitt en religiøs kult eller menighet. Radikaliseringen er alltid på sin plass der det gjelder å skape bevegelse i et forherdet tanke- eller samfunnsliv. Men radikalismen har også alltid et punkt der den tipper over. Det skjer når radikalerne ikke kan skille mellom de omstendigheter som er politisk betinget og de betingelser som konstituerer livet, slik at de vil skape det fullkomne rettferdige samfunn og den absolutte lykke på jorden. Det fører alltid til teokrati og inkvisisjon.

Det blir ikke nok å gå inn for de homofiles rettigheter, som alle normale mennesker idag gjør, men man må også gå i tog og rope slagord for høyst problematiske praksiser som seksuell grenseløshet og kjønnskifte gjennom kjemisk og kirurgisk behandling, ellers kan du bli offentlig skandalisert. Det er ikke nok å gå inn for kvinners likerett og valgfrihet, man må også være fiendtlig innstilt til de som velger annerledes enn flertallet og ikke sender de minste i barnehagen.

Først fornuften, så følelsene

– I din bok Bazarovs barn sier du at moralen i samfunnet forsvinner uten kristendommen, du viser til Dostojevskijs berømte utsagn om at «uten Gud er alt tillatt». Og kristendommen har vært på tilbaketog siden midten av 1800-tallet. Så sier du: Først forandrer mennesker seg med fornuften, mens følelsene vedvarer. Det er når følelsene for de gamle verdiene også har forsvunnet, at den store krisen kommer...

– I Europa, som er den delen av verden jeg kjenner og kan si noe om, er kristendommen blitt fortrent fra livene våre, men den er der som horisont og bakteppe. Både kristendommens etikk og løfte om et bedre liv lever videre i humanismen og i arbeiderbevegelsen. Idealene våre om likeverd for alle og om økonomisk utjevning er sekulariserte kristne idealer, begynner Skagen.

– Men igjen dukker dette vippepunktet opp, der overdrivelsen av det gode undergraver det. Det som begyn-

ner med kamp mot fattigdom og frihet til selvrealisering går over i jakt på rikdom og voldelig egoisme. Kanskje den litt parodiske tv-serien *Exit* kan være en illustrasjon av hva som skjer når trangten til selvrealisering fullstendig mister forbindelsen med de kristne røttene som ennå er der i de humanistiske idealene.

– *Hva synes du om Greta Thunberg-fenomenet?*

– Jeg skjønner disse aller yngste godt. Jeg tenkte slik selv. Men jeg synes det er absurd å se hvordan hele den eldre generasjonen klapper og jubler for en ung jente som med en viss rett og til de grader rakker ned på dem. Hva klapper de for? Jubler de for å bli fordømt som umoralske? spør Skagen retorisk.

Miljøet er kjørt

Han mener miljøsakene stort sett er tapt. Det er trolig for sent allerede.

– Skal vi få ned CO²-utslippene, må vi desentralisere byene, senke produktiviteten, skape arbeidsplasser nær der folk bor. Vi må få ned inntektene og redusere folketallet på kloden med det halve. Tempo, mengde, forbruk, produksjon, reiser, luksus – alt må ned og atter ned. Dette er ikke mulig å oppnå på kort sikt. Den globale oppvarmingen kommer derfor til å fortsette som før. Og selv om en tvungen omlegging av hele jordens livformer, samfunnsstrukturer og økonomi hadde vært mulig, ville en slik hensynsløs og global revolusjon ha fått verre følger enn temperaturstigningen vil få.

Miljøkampen har forfalt til et skuespill hvor aktørene kappes om å ha de riktigste holdningene, synes Skagen.

– Vi har malt oss inn i et hjørne. Vi er i en uløselig situasjon med hensyn til global oppvarming. Faren er at når Gretas generasjon oppdager at det ikke nytter, vil de bli rede til å godta en mer autoritær politikk. Når begrunnelsen er at menneskeheten kan utslettes, kan mange bli så redde at de gir carte blanche til et globalt diktatur.

Multikultur og kulturløshet

– *Hva synes du om ideen om det multikulturelle samfunnet?*

– Jeg har ikke noe imot kulturelt mangfold. Men jeg ser med skepsis på en kultur som kaller seg «multikultur» og samtidig er rent faktisk kulturløs. Den norske multikulturalismen påstår

at det ikke finnes noen enhetlig norsk kultur, men mange kulturer som består av alle de forskjellige gruppene med mennesker som bor i landet.

Det «norske» er på en merkelig måte blitt noe tomt og kulturløst, mens alle de ikke-norske kulturene skal være fulle av innhold og kultur. «Norsk» kultur er dermed ikke noe eget, men består først og fremst i toleransen og respekten for alle de ikke-norske kulturene. Men dermed blir den kulturløse og tolerante norskheten en usynlig hovedkultur som står høyere enn alle de andre kulturene som bare har hvert sitt lokale perspektiv.

– *Du har skrevet kontroversielle ting om 68-ere og multikultur i blant annet Dag og Tid, og er tydeligvis ikke redd for beskyldninger om «brunhet» og «nazisme». Det er jo en taktikk som kan brukes med hell for å sverte politiske motstandere?*

– Jo, jeg er redd for slike beskyldninger. De kan brennemerke deg og gjøre deg til en utstøtt. Jeg er redd for offentlighetens kompakte personangrep, fordi jeg vet at det kan bryte ned selvbildet og gjøre deg til eneboer. Men jeg prøver å unngå at denne redselen får styre det jeg skriver.

Åndslivskatastrofe

I *Bazarovs barn* fra 1980-tallet begikk han selv regelrett karaktermord på datidens mest kritikerroste norske forfattere.

De fremstilte sine personer og hele samfunnet som totalt materialistisk, amoralsk og opportunistisk, mente han. Og litteraturen er ifølge Skagen ikke en sektor som tar temperaturen på tidens trender. Litteraturen og kunsten er med på å skape samfunnet. Når verden fremstilles som et sted uten moral, kan den etterhvert bli det.

Verst ut kom kanskje Knut Faldbakken, som Skagen kalte «en åndslivskatastrofe på to ben». Han fulgte ifølge Skagen til punkt og prikke Jens Bjørneboes ironiske råd til en ung mann som vil opp og frem i verden: «Skrid tappert frem i livets strid, – én time forut for din tid!».

Språket til Liv Koltzow, påsto Skagen, var så platt at personene ikke lot seg skille fra hverandre og forble klisjéer. Han omtalte henne som en «sjelelig teknokrat med ubevisst lengsel etter en Brave New World der alle er like fordi de er perfekte». Mens Tove Nilsens hovedperson betraktet sitt eget foster som en blodklump og en fiende. Tor

Obrestad opererte, slik Skagen leste ham, med en kollektiv sjel fullstendig dominert av produksjonsforhold og sosial klasse. Og Erling Gjelsviks personer har ingen motforestillinger mot mord som politisk virkemiddel.

– *Hadde du skrevet boken på nøyaktig samme måte i dag, når du vet hvilken ekstrem motgang du fikk, eller kanskje fordi du kan ha mildnet med årene?*

– Ja, i prinsippet på samme måte. I praksis er jeg jo en annen, det er gått snart førti år, og *Bazarovs barn* kunne bare skrives den gangen den ble skrevet. Men hvis spørsmålet er om jeg angrer på måten jeg skrev den, og om jeg ville ha moderert meg om jeg hadde visst hvilket raseri den kom til å vekke, så er svaret nei.

– *Bazarovs barn* hadde en frigjørende virkning på forfattere den gangen. De som tenkte annerledes enn den toneangivende kultureliten lot seg presse av tidens aggressive stemning, og det hendte de la til side romaner de trodde var for upassende.

Snart ny roman

– *Jeg opplevde Himmelen vet ingenting som en varm og klok hyllest av en god venn og stor forlagsmann. Ikke noe nidskrift, men en slags syndsbejelse. Hvorfor ble den så uglesett av kritikerne?*

– Jeg vet ærlig talt ikke. Det lignet et massehysteri. Dagbladet slo an tonen med en voldsomt fordømmende anmeldelse av romanen, og de andre fulgte etter.

– *Siden har du fått en renessanse – eller til og med oppreisning? Tidligere erkemotstandere som Hans Fredrik Dahl har skrevet pent om en av dine senere bøker, og Rune Slagstad satt i en jury som ga deg en pris?*

– Det er andre tider nå, ja. Årtitallets skandalisering virket kanskje litt traumatiserende på meg. Men samtidig gav den meg anledning til å leve og skrive på større avstand fra offentligheten. Det er mulig at særlig kritikerstor-men mot *Himmelen vet ingenting* førte meg litt vekk fra skjønnlitteraturen, slik at jeg etter *Hodeskallestedet* i 1994 heller arbeidet med sakprosaen. Det er vanskelig å kjenne grunnene til sine egne valg, ofte må man bare gjette. Men nå vil jeg igjen skrive en roman.

Kaj Skagen går i bokhyllen: – Les Augustin

Selvbiografien er en særlig verdifull sjanger som forener romanen og historien, mener Kaj Skagen og anbefaler Augustins «Bekjennelser».

– Kan man lese Augustin selv om man hverken er teolog, idehistoriker eller filosof?

– Til dels er han forbløffende moderne, men jo, en viss innsikt i idehistorie er nok en fordel, men ingen nødvendighet. Gode litterære selvbiografier er skrevet som og bør leses som romaner. Man kommer rett inn, ikke bare i et annet menneskes sinn, men i tiden forfatteren levde i. Det er ofte mer å hente her om historiske perioder enn i historiebøker, mener Kaj Skagen.

– Du er påvirket av både Huxleys Vidunderlige nye verden og Orwells 1984, forfattere av dystopier som advarer mot autoritære trekk i sin samtid. Kan man legge til nettopp Houellebecq, som du har skrevet svært positivt om?

– Absolutt, det er flere likheter mellom de tre, som jeg skriver om i etterordet til *Den forseglede ordre*.

– Hvem av de norske nålevende forfattere vil overleve?

– Altfor vanskelig spørsmål, her blindes vi av personlige preferanser. Kanskje *Elleve roman, bok atten* av Dag Solstad, om ikke tittelen gjør det umulig å huske den.

– Vil du fremdeles anbefale å lese Jens Bjørneboe – som du er ekstremt kritisk til i din bok *Norge vårt Norge*?

– Frihetens øyeblikk blir stående i litteraturhistorien, i motsetning til *Kruttårnet* med mange politiske foredrag som ikke holder lenger, sier Skagen og legger til:

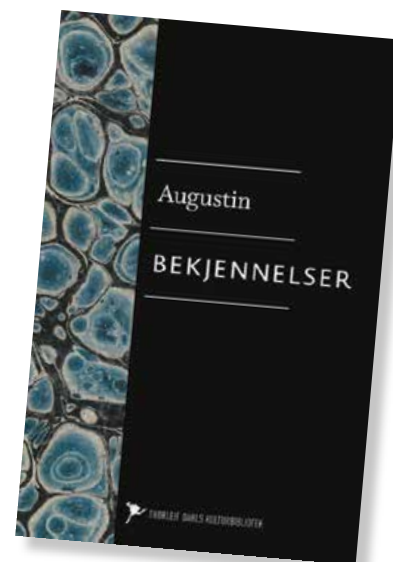
– Bjørneboe var en ekte opprører. Men han dannet skole, og jeg tror han selv hadde reagert på mange av etterplaprerne. De har opphøyet hans opprørske tanker til ufeilbarlige sannheter. Bjørneboe var jo mye av en farsskikkelse for meg, så mitt oppgjør med ham blant annet i *Norge, vårt Norge* fra 2018, men også i essayet *Råtten-skapens sødme* fra 2002, var vel et nødvendig fadermord, legger han til.

– Hvis jeg skal trekke frem de som har betydd mest for meg selv, foruten Bjørneboe, kan jeg nevne: Sandemose, Strindberg, Hermann Hesse, Thomas Mann. Og av nyere Orhan Pamuk, Houellebecq og Amos Oz, som skrev *A Tale of Love and Darkness*.

– I Bazarovs Barn snakker du om de store europeiske mytene som er i ferd med å forsvinne i vår kultur, og hvordan mye som er forbundet med dem vil dø med dem. For eksempel ideen om den store kjærligheten. Og så sier du – en smule kjetterisk – at Erich Maria Remarque i denne forstand kan være en like viktig forfatter som James Joyce, kanskje viktigere. Betyr det at du misliker modernismen som litterær retning?

– Nei, det betyr heller at jeg til en viss grad vil rehabilitere Remarque. Jeg leste flere av hans romaner da jeg var ung. Jeg prøvde den gangen å forstå hva som hendte i Tyskland i mellomkrigstiden, og det lærte jeg hos Remarque. Han skrev om erfaringene fra første

ver-

denskrig i *Intet nytt fra Vestfronten*, om hvordan det gikk med soldatene etterpå i *Tre kamerater* og *Den sorte obelisk*, og om de tyske flyktningene fra nazismen i *Elsk din neste* og i *Triumfbuen*. De to siste er også kjærlighetshistorier. Den siste romanen i rekken, *Natt i Lissabon*, handler såvidt jeg husker om hvordan flyktningene fra Hitler er kommet seg til Lisboa i håp om å få plass på en av båtene over Atlanterhavet. Disse erfaringene er viktig og tilgjengelig historie, selv om de formelt ikke byr på så store utfordringer for litteraturviterne. Vi kunne også ha snakket om mange andre forfattere, men nå spurte du om Remarque, sier Skagen.

– En forfatter som James Joyce har derimot sysselsatt talløse doktorgrads-studenter og litteraturvitere. Antagelig har han flere forskere enn lesere. For min del har jeg aldri vært opptatt av å finne opp noen ny form. Som Houellebecq sier i sitt litterære manifest fra 1990-tallet, *Rester vivant*, er dette både nesten umulig og nesten alltid unødvendig. ■

Foredrag mot samtidens historieløshet

Nasjonalbiblioteket har i høst hatt en foredragsserie av professor Terje Tvedt, hvor han trekker opp noen lange og sentrale linjer i verdenshistorien. Han leder oss gjennom oldtidssivilisasjonene for 5000 år siden, via korstog og oppdagelser fram til den moderne verdens begynnelse og helt opp til vår egen tid. «Bakgrunnen for serien er dramatiske forandringer i samtiden som gjør det nødvendig å stille nye spørsmål til verdenshistorien», sier Tvedt i en pressemelding. Han skildrer en kaotisk samtid preget av endringer i maktforholdene mellom Vesten og «resten», globale migrasjonsbevegelser som endrer både landene de går til og landene de går fra, religioners økende betydning som mobiliseringsgrunnlag for politisk handling. For ikke å nevne klima og dommedagsprofetier. Siste foredrag i serien er onsdag 4. desember klokka 19. ■

Nye muligheter. Mulighetene i den nye avdelingen er så enormt mange fler enn før, er barnebibliotekar Inger Bergan Mortensen og biblioteksjef Jørgen Hovde enige om.

Nedre Eiker:

Besøkstallene har skutt i været

De ansatte ved Nedre Eiker bibliotek hadde lenge tenkt biblioteket trengte et nytt og annerledes uttrykk. I 2017 begynte en omfattende omrokking, det ble laget en scene for voksenarrangementer og et amfi for større barn. Deretter var det småbarnsavdelingens (Avd. for barn 0-6 år, red.anm.) tur, og oppgraderingen av den ble en suksess fra første dag den åpnet i desember 2018.

TEKST OG FOTO: ODD LETNES
RÉDAKTØR

– Besøkstallene viser en imponerende vekst i 2019 i forhold til 2018, og det skyldes den nye småbarnsavdelingen, sier biblioteksjef Jørgen Hovde ved Nedre Eiker bibliotek og legger utskrift av to regneark på bordet. – Vi har foreløpig ikke tatt ut utlånsstatistikk, men vi mener bestemt at utlånet også har økt.

– Det samme kan vi si om besøkene til de ukentlige eventyrstundene i småbarnsavdelingen, legger barnebibliotekar Inger Bergan Mortensen. – Det

kommer for eksempel langt flere barnehager hit nå enn før.

– Tallene viser at oppgraderingen nærmest ble mer vellykket enn vi hadde tenkt. Men det er jo bare positivt. Det viser at innbyggerne i Nedre Eiker ser på biblioteket som deres. De kommer ikke bare én gang, men de kommer tilbake, sier Hovde.

– Vi får også eposter, telefoner og besøk av kolleger i biblioteksektoren som vil vite litt mer om hva vi har gjort, noe som også er et tegn på at ombyggin-

gen har vært vellykket. – Målet var at småbarnsfamiliene raskt skulle finne en spennende og attraktiv avdeling til barna sine, hvor *oppdagelse* var et viktig stikkord. I dag ser vi hvordan barna kan utfolde seg på egne premisser enten vi snakker om å bla i bildebøker, bli lest høyt for, bruke deler av avdelingen som en interaktiv lekestue, høre på eventyrstunder eller se barneteater. Mulighetene er i den nye avdelingen er så enormt mange fler enn før, sier Mortensen.

Brukermedvirkning

Brukermedvirkning var et viktig stikkord i utviklingsprosjektet, forteller biblioteksjef Jørgen Hovde. Han tenkte at det var viktig å komme i kontakt med småbarnsforeldre i kommunen, for å lære mer om hvordan de ser på biblioteket og hvordan de kan tenke seg at det kunne være.

– Vi startet derfor noe utradisjonelt ved å engasjere konsulentbyrået Innsikteriet til å gjennomføre fokusgruppeintervjuer. Byrået snakket med både foreldre som var bibliotekbrukere og ikke-brukere. Dette ga oss mye viktig informasjon om hva slags forventninger småbarnsforeldre har til en moderne småbarnsavdeling. Vi har på denne måten latt foreldrene være viktige i å sette premissene for utviklingsarbeidet, sier Hovde, som også peker på at Nasjonalbiblioteket har støttet prosjektet med 350 000 kr.

– *Er det noen spesielle erfaringer dere vil trekke fram nå i ettertid?*

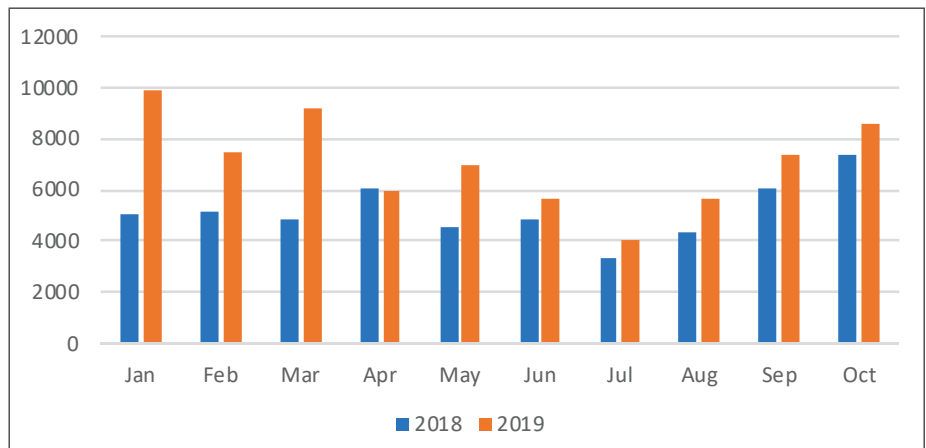
– Jeg tror det var veldig viktig å engasjere en lokal snekker. Ingen ting i avdelingen er «hylleware», alt er spesielt tilpasset våre behov. Det var også en stor fordel å bruke en ekstern konsulent. Da fikk vi friske innspill og en profesjonell håndtering av alle innspillene som kom fram gjennom brukermedvirkningen, sier Hovde.

– Kanskje vi burde ha tenkt litt mer på skilting i avdelingen, slik at det ble lettere for foreldrene å orientere seg, legger Mortensen til.

– Vi fikk også et par overraskelser. Blant annet hadde vi laget et par vinduer i det lille huset innerst i avdelingen. Lekeplasskontrolløren påpekte de at disse var farlige da barna kunne stikke hodet gjennom dem og sette seg fast eller komme i klem. Dette måtte vi rette opp og nå er avdelingen offentlig godkjent, sier Hovde med et smil og peker på en liten plakett (se bilde).

Offentlig godkjenning fra Lekeplasskontrolløren trolen AS.

Besøktall ved Nedre Eiker Bibliotek.

Oppdagelse. Å gå på oppdagelsesferd, er en viktig del av bibliotekbesøket for barna.

Ny småbarnsavdeling på utradisjonell måte

I 2017 begynte en omfattende ombygging i biblioteket på Nedre Eiker, det ble blant annet laget en scene for voksenarrangementer og et innfall for større barn. Nå er det småbarnsavdelingen som skal oppgraderes, og det er utradisjonell måte.

BY SMÅBARNSAVDDELING | BIBLIOTEK

Ut på dato

Utsendingen på dagens småbarnsavdeling samles for den gamle biblioteket. Byrået (som i bildet) på begynnelsen av 2000.

Vi tenker at avdelingen har gått ut på dato og regner med dagens krav til utforming vil bli et ganske annerledes uttrykk. Derfor er det interessant å bli kjent med målgruppen behov og ønsker for avdelingens utforming i lys av å være små barns plass, formidling og læringssone og digital arena. Vi er sikre på at det vil hjelpe avdelingen til å bli en viktig del av biblioteket i årene som kommer.

– Nei, vært i mål. Vi tenker at det er veldig viktig å vite at brukerne i den offentlige småbarnsavdelingen, siden barna er så små at de ikke selv kan forstå sine tanker om et godt bibliotek.

Biblioteket er et for barn, der er derfor viktig å vite at barn, sier Hovde til Leo Thoren for Innsikteriet.

– Den mest utfordrende er å finne ut hvordan vi kan presentere avdelingen som en faglig kompetanse.

– Hysj, hysj! – Kanskje for de voksne i familien, forteller Thoren.

– Kanskje for de voksne i familien, forteller Thoren.

– Kanskje for de voksne i familien, forteller Thoren.

– Kanskje for de voksne i familien, forteller Thoren.

– Kanskje for de voksne i familien, forteller Thoren.

– Kanskje for de voksne i familien, forteller Thoren.

– Kanskje for de voksne i familien, forteller Thoren.

– Kanskje for de voksne i familien, forteller Thoren.

– Kanskje for de voksne i familien, forteller Thoren.

– Kanskje for de voksne i familien, forteller Thoren.

– Kanskje for de voksne i familien, forteller Thoren.

– Kanskje for de voksne i familien, forteller Thoren.

– Kanskje for de voksne i familien, forteller Thoren.

– Kanskje for de voksne i familien, forteller Thoren.

– Kanskje for de voksne i familien, forteller Thoren.

Personlig godkjenning fra Lekeplasskontrolløren ved Nedre Eiker Bibliotek, trolen AS, for godkjenning.

Ny småbarnsavdeling tar form

Ombyggingen av småbarnsavdelingen på Nedre Eiker bibliotek nærmer seg slutten. Fortsett (12. november) er arealet en byggeplass med verkøy og materialer i et salg rom. Men noe begynner å ta form.

BY SMÅBARNSAVDDELING | BIBLIOTEK

Ut på dato

Utsendingen på dagens småbarnsavdeling samles for den gamle biblioteket. Byrået (som i bildet) på begynnelsen av 2000.

Vi tenker at avdelingen har gått ut på dato og regner med dagens krav til utforming vil bli et ganske annerledes uttrykk. Derfor er det interessant å bli kjent med målgruppen behov og ønsker for avdelingens utforming i lys av å være små barns plass, formidling og læringssone og digital arena. Vi er sikre på at det vil hjelpe avdelingen til å bli en viktig del av biblioteket i årene som kommer.

– Nei, vært i mål. Vi tenker at det er veldig viktig å vite at brukerne i den offentlige småbarnsavdelingen, siden barna er så små at de ikke selv kan forstå sine tanker om et godt bibliotek.

Biblioteket er et for barn, der er derfor viktig å vite at barn, sier Hovde til Leo Thoren for Innsikteriet.

– Den mest utfordrende er å finne ut hvordan vi kan presentere avdelingen som en faglig kompetanse.

– Hysj, hysj! – Kanskje for de voksne i familien, forteller Thoren.

– Kanskje for de voksne i familien, forteller Thoren.

– Kanskje for de voksne i familien, forteller Thoren.

– Kanskje for de voksne i familien, forteller Thoren.

– Kanskje for de voksne i familien, forteller Thoren.

– Kanskje for de voksne i familien, forteller Thoren.

– Kanskje for de voksne i familien, forteller Thoren.

– Kanskje for de voksne i familien, forteller Thoren.

Dette er tredje artikkel om oppgraderingen av småbarnsavdelingen ved Nedre Eiker Bibliotek. De to andre artiklene stod i Bok og Bibliotek nr. 4 og 5 2018.

Fornøyde deltakere: Hans-Petter Storemyr (f.v.), Ingrid Svennevig Hagen, Ross Todd, Heidi Kristin Olsen og Arne-Harald Steilbu.

IASL – internasjonal skolebibliotekkonferanse

International Association of School Libraries (IASL) er en global medlemsorganisasjon som jobber for å utvikle og fremme skolebibliotek. De er engasjert både i praksisfeltet og i forskningen, og arrangerer blant annet en årlig konferanse. Årets konferanse var den 48. i rekken, og ble arrangert i Dubrovnik i Kroatia i oktober. Forskningsdelen av konferansen, International Forum on Research on School Librarianship, ble arrangert for 23. gang.

IASL formulerer sitt idégrunnlag slik: «... to provide an international forum for people interested in promoting effective school library programs as viable instruments in the educational process. IASL also provides guidance and advice for the development of school library programs and the school library profession...»

IASL utgir et fagfellevurdert tidsskrift som er tilgjengelig for medlemmene. De har omfattende nettsider med mye relevant informasjon for skolebibliotekinteresserte, <https://www.iasl-online.org>.

Vi gjør det for elevene

Det var i år fire deltakere fra Norge i Dubrovnik, som her formidler noen av sine inntrykk.

HEIDI KRISTIN OLSEN
BIBLIOTEKUTDANNINGEN PÅ UIT – NORGES
ARKTISKE UNIVERSITET (t.o.m. 31.12.2019)

Ingrid Svennevig Hagen, Elvebakken vgs (NBF skole):

IASL i Dubrovnik var min første internasjonale skolebibliotekkonferanse. Nå var denne konferansen riktignok dominert av et amerikansk perspektiv, hvor hele verden dreier seg rundt deres akse, og det fikk meg til å tenke: Tidligere har jeg deltatt på den svenske skolebibliotekkonferansen i Stockholm, som alltid er spennende fordi svenskene har mange jern i ilden i skolebiblioteksammenheng. Nå har svenskene fått med seg utviklingen i Norge. På konferansen deltok dessuten ni representanter fra Island, som hadde mange gode samarbeidsprosjekter å fortelle om, mens Danmark og Finland ikke var representert. Jeg tror tiden er inne for et bredere nordisk samarbeid, både i forskningsmiljøene og blant skolebibliotekarere. Kanskje en felles nordisk skolebibliotekkonferanse kunne være en idé?

Skolebibliotekarere verden over står overfor lignende utfordringer i arbeidshverdagen. Noen fellesnevnerer er stå-på-viljen og evnen til å lage gode prosjekter med små midler, ønsket om å bidra til elevenes læring og være en veileder for dem gjennom skoleårene. Jeg hørte mange gode eksempler på dette i løpet av konferansen.

Likevel var det elevene ved Gymnazia Metković som berørte meg mest. De tre gutta som hadde forberedt en presentasjon på to språk, og som stolt viste fram skolebiblioteket sitt, de minnet meg om mine egne elever. For elevene våre er grunnen til at vi elsker jobben vår. Det er ungdommene våre med fremtidshåp, pågangsmot og ulik bagasje på godt og vondt som gjør jobben vår spennende. Det var en fin påminnelse etter alle gode eksempler på hvordan skolebibliotekarere verden over jobber med å skape gode skolebibliotek – vi gjør det for elevene.

Arne-Harald Steilbu, Lenvik bibliotek (NBF skole):

Det var med spenning jeg la ut på reisen fra Senja til Dubrovnik for å være med på IASL sin 48. konferanse. Fra jeg kom fram på tirsdag kl 14.00 og til torsdag kl 16.00 var det en mengde foredrag og workshoper å være med på.

Av workshopene jeg var på vil jeg trekke fram onsdagens workshop om å bygge nettverk for å styrke skolebibliotekets posisjon i skolehverdagen. Hun som hadde workshopen, Judith Moreillon fra USA, var tydelig på at vi gjør det for barnas skyld! Vi fikk presentert gode verktøy for å kartlegge hvilke personer/grupper/organisasjoner man bør jobbe inn mot for å fremme bibliotekets sak.

Jeg ble også nysgjerrig på boken hun har skrevet om temaet - "Maximizing School Librarian Leadership: Building Connections for Learning and Advocacy".

På torsdag var jeg på en forskningspresentasjon av en metastudie omkring årsakssammenhengen mellom skolebibliotek og studentenes prestasjoner. Studien handler om å få oversikt over hvilke empiriske studier som er gjort på dette (som er publisert på engelsk) fra hele verden. Ut fra en slik oversikt vil man finne det man mener er «beste praksis» på et område for så å formulere teori som flere kan nyte godt av.

Målet vil til syvende og sist vil være å vise – på grunnlag av forskning – hvordan skolebiblioteket kan utgjøre en forskjell i forhold til barn og unges læring. Det var spennende å få innblikk i hvordan forskerne jobbet og hvor mye arbeid det er å få på plass en metastudie. Mot slutten av presentasjonen tenkte jeg med meg selv at vi fortsatt har en lang vei å gå og at vi trenger gode forskningsprosjekter på dette området også her i Norge.

Et inntrykk jeg sitter igjen med er opplevelsen av at vi faktisk gjør en god jobb i NBF Skole. Vi skal være stolte av det vi får til. Samtidig skal vi være åpne for alle gode innspill fra praksisfeltet og fra forskning. Det blir spennende å få bearbeidet det vi har hørt på konferansen og se hvordan det kan bli til nytte i det arbeidet vi gjør i NBF Skole.

Hans-Petter Storemyr, St Olav videregående skole (NBF skole):

Jeg er litt kjent med internasjonal arbeid gjennom vervet jeg hatt i to år i IFLA sin skolebibliotekseksjon.

På IASL var vi 250 deltakere fra 43

forskjellige land. Som i IFLA så er mye av teorien dominert av vestlig og spesielt amerikansk forskning. Noe av intensjonen med konferansen er synergieffekten mellom teori og praksis. Mye av forskningen blir illustrert med eksempler fra ulike prosjekter rundt omkring i verden.

Det er en del forskjellige utfordringer rundt omkring i skolebibliotekene men også overraskende mange felles problemstillinger med andre bibliotekarer som jobber i utdanningssektoren.

Mange skolebibliotekarer fra vertslandet Kroatia var naturlig nok tilstede. Det var interessant å snakke med dem om hva de ser på som utfordringer i forhold til undervisning, personalressurser og økonomi.

Noe av det bedre jeg vil trekke fram er foredraget til kollega Darryl Toerien fra Storbritannia som også sitter i IFLA school library section. Toerien, som leder skolebiblioteket ved Oakham School, hadde lagt merke til at elevene hadde svært lite trening i å jobbe selvstendig med en ukjent problemstilling.

Spørsmålet er hvordan og på hvilket nivå underviser vi i informasjonskompetanse på ulike trinn i skolen? Han laget derfor en modell, FOSIL – Framework of skills for inquiry learning, for å hjelpe elevene i deres utforskende læring. The FOSIL group er et system som beskriver hvordan vi deler informasjonskompetansearbeid med kolleger. <https://fossil.org.uk/>

Studenter og kolleger må vite hva de gjør i de ulike fasene sa Toerien. Læreprosesser er viktige enn ren undervisning mente han.

Nettverk og kontakter internasjonal innenfor vårt fagfelt er viktig. Det var gode faglige samtaler med kolleger fra mange land i pauser og på sosiale arrangementer.

Heidi Kristin Olsen, bibliotek-utdanningen på UiT – Norges arktiske universitet:

Dette var en spennende konferanse å delta på! Jeg har vært på en del IFLA-konferanser, og der får man bredde, det var bra med en konferanse som representerte dybde om ett tema. Alt handla om skolebibliotek, sett fra mange vinkler – både geografisk og emnemessig.

Jeg fikk mest ut av forskningssesjonene, og dem var det mange av. De fleste av dem var både interessante og relevante tematisk, og gode presentasjoner. Det nyttigste var nok Lisa Åstrøm fra Rosendals gymnasium, som sammen med Barbara Schultz-Jones ved Texas University har replikert Ohio-undersøkelsen til Ross Todd og Karol Kuhlthau fra 2003 for å kartlegge elevers nytte av skolebibliotek. Kanskje noe å tenke på for en norsk replika også? En annen presentasjon som var særlig nyttig var Barbara Schultz-Jones metastudie som Arne-Harald har omtalt ovenfor.

Det var interessant å diskutere skolebibliotek med både bibliotekarer, skolebibliotekarlærere og forskere. Vi møter mange av de samme utfordringene, erfaringene og ikke minst gledene i skolebibliotek både i Sør-Afrika, Kina og Norge! Som nevnt over, det var dominans fra USA og Canada – ideen om en nordisk skolebibliotekkonferanse er god!

Jeg mener denne konferansen og organisasjonen er noe å følge med på for oss som er interessert i skolebibliotek. Og kanskje vi kunne fått til et innlegg eller tre fra Norge på neste års konferanse i Texas 8-12 juni i 2020 (<https://iasl2020.unt.edu/>)? ■

Donasjoner. På IASL var alle deltakerne oppfordret til å donere en barnebok fra eget land, dette er en tradisjon de har. De innsamlede bøkene doneres til en utvalgt barneskole i arrangørlandet.

Før. Bortigården fra den tiden det var bibliotek der. (Fotograf ukjent).

Biblioteket på Stavnes i Nordland – et ungdomslagsbibliotek i etterkrigstida

Biblioteket på Stavnes er et vitnesbyrd om et aktivt sosialt liv på en liten plass så lenge det var tilstrekkelig befolkningsgrunnlag. Tanken var at biblioteket skulle bidra til kulturell og åndelig oppdragelse, forteller Endre Mørck, som tegner et spennende bilde av dette lille biblioteket som eksisterte i åra mellom 1944 og 1964.

AV ENDRE MØRCK

PROFESSOR I NORRØN FILOLOGI, INSTITUTT FOR SPRÅK OG KULTUR, FAKULTET FOR HUMANIORA, SAMFUNNSVITENSKAP OG LÆRERUTDANNING, UNIVERSITETET I TROMSØ – NORGES ARKTISKE UNIVERSITET

Halvøya Stavnes ligger i Steigen kommune litt nord for Bodø og stikker fra øst mot vest ut i fjorden Nordfolda. Bebyggelsen på Stavnes ligger på den vestlige tuppen av halvøya. Mesteparten av halvøya er fylt av fjell som hindrer kontakt over land til innlandet. Kommunikasjon utad har derfor gått med båt over fjorden til Nordfold-halvøya eller videre innover eller helst utover fjorden.

På Stavnes økte bosettinga fra to

gardsbruk på slutten av 1800-tallet til 12 bruk på det meste i 1949. I takt med dette økte folketallet til 54 beboere da det var på sitt høyeste i 1946. Ikke lenge etter begynte ei fraflytting som førte til at det bare var 25 beboere igjen i 1960, og som endte med at siste fastboende drog i 1972.

Samlingsstedet på Stavnes var det ca. 30 m² store rommet Salen i andre etasje på Bortigården, det eldste og største huset på stedet. Her blei det holdt både

skole og møter av ulike slag. Blant dem som møttes på Salen, var ungdomsforeninga Vårvon tilknyttet Norges kristelige ungdomsforbund. På 1940-tallet var om lag 20 ungdommer med i denne foreninga. På Bortigården hadde ungdomsforeninga også et bibliotek der en kunne låne bøker.

Som det framgår av lovene for dette biblioteket, blei det oppretta på slutten av 1944, og bokutlånet begynte samtidig. Regnskapa og utlånsoversiktene for

Nå. Bortigarden i dag. (Alle fargebilder: Marit Stavnes Mørck)

biblioteket viser at aktiviteten var størst siste halvdel av 1940-tallet og fortsatt etter forholda stor første halvdel av 1950-tallet før den ebba ut fram til 1964 i takt med fraflyttinga.

Lover for «Vårvon»s lånebibliotek.

1. Bøkene skal være av godt stoff som kan opdra oss kulturellt og åndelig, og må være skrevet av godkjente forfattere. Styret må godkjenne bøkene.
2. Bøkene lånes fortrinnsvis ut til foreningens medlemmer; men også til utenforstående mot at de betaler kr 0,25 pr stk.
3. Lånetiden settes til fire uker; men kan også forlenges inntil 14 dager lenger ved forespørsel hos styret. Hvis det går over den tid betales 5 øre i leie pr. dag.
4. Hvær den som låner en bok er ansvarlig for den, og må erstatte eventuell skade.
5. Frivillige bidrag av bøker og penger til biblioteket mottas med takk.
6. Innleveringen skjer til bibliotekstyret.
7. Styret skal være ansvarlig og sørge for bibliotekets økonomi. Ved f. eks. utlodning eller lignende. Samt og

holde kontroll over ut og innlevering av bøkene.

8. Valg av styre skjer på hvært årsmøte. Stavnes den 17. desember 1944.

Økonomi

For heile tidsrommet som biblioteket var i aktivitet, er både inntektene og utgiftene til biblioteket på til sammen drøyt kr 650, jf. **tabell 1**, noe som tilsvarer rundt kr 13 000 i 2018. Størstedelen av pengene til biblioteket – i alt kr 596,59 – kom fra ungdomsforeninga, og dette er oftest bokført som inntekter fra juletefester. Resten av disse pengene kom i form av overføringer fra lagskassa og fra utlodninger, bl.a. av ei lommebok og en damejumper som innbrakte så mye som henholdsvis kr 90,00 og kr 103,40. De øvrige inntektene var gaver på kr 31,93, betaling for lån på kr 19,20, mulkt ved for sein tilbakelevering på kr 8,65 og et uforklart overskudd i kassa på kr 1,78.

Hovedutgiftsposten – i alt kr 538,37 – var naturlig nok bokinnkjøp. En diversepost på kr 107,42 er først og fremst for innkjøp av et bokskap for kr 100 i 1954, men ellers mindre utgifter til to protokoller, ei regnskapsbok, papir og porto. Regninger på til sammen kr

	Inntekter	Utgifter
1945	228,83	193,66
1946	6,60	56,60
1947	54,74	11,85
1948	4,10	18,84
1949	52,57	25,80
1950	87,58	31,75
1951	80,53	70,30
1952	52,40	46,05
1953	32,50	21,30
1954		100,00
1956	25,00	
1957–58	33,30	
1958–59		30,00
1959–60		15,19
1964		34,50
Sum	658,15	655,84

Tabell 1. Oppsummering av regnskapa for biblioteket på Stavnes

10,05 fra to enkeltpersoner er ikke nærmere spesifisert.

Økonomien til biblioteket var det tydeligvis særlig menn som styrte med. ►

Regnskapsføreren er bare nevnt ved navn én gang, og det er da en mann. I tillegg er det nevnt åtte menn som har vært med på å revidere regnskapa til sammen 25 ganger. Bare tre kvinner har fungert som revisorer én gang hver.

Bokinnkjøp

Det bevarte materialet fra biblioteket gir bare i begrensa grad opplysninger om hvordan og hvorfra bøkene blei skaffa til veie. Noen er kjøpt fra navngitte enkeltpersoner, bl.a. fra en emissær. Andre er kjøpt lokalt i Nordfold, Mørsvik, Røsvik og Bodø. Og en god del er bestilt fra forlaget Ansgar i Oslo.

Til slutt bestod biblioteket av ei samling på 105 bøker og hefter inkludert to eksemplar av C. Skovgaard Petersen: *Ungdom og vennskap* (nr. 48 og 88), ei veiledning til rett liv med kristen og ikke-kristen venn. Av regnskapa framgår det at det blei kjøpt 18 bøker i 1945, ni i 1946, to i 1947, tre i 1948, to i 1949, tre i 1950, sju i 1952, to i 1953, tre i 1958–59, to i 1959–60 og to i 1964, til sammen blir 53 bøker. Dessuten er det opplyst at det er kjøpt inn et uspesifisert antall i tillegg til de andre 18 i 1945 og et uspesifisert antall også i 1951. Det er ikke mulig å se om dette forklarer heile samlinga som til slutt utgjorde biblioteket.

Utlånsstatistikk

En oversikt over hvor mange bokutlån det var hvert år i den tida biblioteket var i virksomhet, er vist i **tabell 2**.

Bruken av biblioteket var klart størst i starten med 273 utlån i femårsperioden 1945–49 før den sank først til 149 utlån i femårsperioden 1950–54 og ytterligere til 74 utlån i resten av tidsrommet. Dette skyldes ikke nødvendigvis minkende interessen for å låne bøker, men har sikkert sammenheng med minkende folketall. Her kan vi for øvrig merke oss at kvinner (K) og menn (M) var like ivrige lesere ettersom så godt som like mange bøker blei lånt av kvinner som av menn.

Siden enkelte på Stavnes hadde

samme navn, er det umulig å avgjøre hvor mange personer det var som lånte bøker. Men vi kan se at det er noen enkeltpersoner som står for de aller fleste låna i tre siste åra: Én mann lånte åtte bøker i 1958 og en annen 26 bøker i 1962, mens ei og samme kvinne lånte alle de 20 bøkene i 1964.

Boksamlinga i biblioteket

En beskrivelse av hva slags bøker biblioteket bestod av, må bli litt skjønsmessig fordi det ikke er lett å fordele alle bøkene på klare kategorier. Men med dette forbeholdet er det likevel mulig å gi et inntrykk av hva denne boksamlinga inneholdt. Samtidig kan vi få et visst inntrykk av når ei bok kom inn i biblioteket, gjennom nummeret den har i samlinga.

Det framkommer tydelig at et viktig formål med biblioteket var åndelig oppdragelse når vi ser at alle de ni første bokinnkjøpa er reint oppbyggelig litteratur, og at alle de 13 bøkene som hører til denne kategorien, er blant de 19 første i bokfortegnelsen. Innholdet i disse bøkene framgår av titlene på bl.a. Otto Funcke: *Jesus og menneskene* (nr. 2) og Frank Mangs: *Åndens budskap til menighetene* (nr. 12). Som det vil bli vist nedafor, er den oppbyggelige litteraturen tydeligvis mindre populær blant kvinner enn blant menn. To slike bøker er lånt bare av kvinner, mens fem er lånt bare av menn.

Ni bøker gir etiske råd av ulike slag, bl.a. om hvordan en skal forholde seg til alkohol og til sine medmennesker, både venner og fiender, jf. den nevnte boka som fins i to eksemplar. Bøker i denne gruppa med andre tema er f.eks. Paul Tournier: *Sykdom og livsproblemer* (nr. 31), om psykiske problem og hjelp i kristen tro, og Otto Albert Geiseman: *Gjør ditt ekteskap lykkelig* (nr. 79), med råd for et kristent ekteskap.

Skjønnlitteraturen i biblioteket består av 48 bøker og er klart den største kategorien. Her er det et par kjente utenlandske bøker: John Bunyan: *Pilegrims vandring* (nr. 29) og Harriet

Beecher Stowe: *Onkel Toms hytte* (nr. 63). Av fortsatt anerkjente norske forfattere finner vi Alfred Hauge representert med tre bøker, bl.a. romanen *Ropet* (nr. 76). Ellers er mye av skjønnlitteraturen av forfattere som er mindre kjente i dag, og et par norske bøker som kan nevnes som eksempel, er Ingebjørg Mælandsmo: *Den tidlige våren* (nr. 39) og Per Hilleren: *Vegen og porten* (nr. 73). Det meste av skjønnlitteraturen er utgitt på kristelige forlag – først og fremst Ansgar (25 bøker), men også Indremisjonsforlaget, Lunde og Lutherstiftelsen – eller av de kristelige organisasjonene Det Norske Misjonsforbund og Det norske misjonsselskap. Det er all grunn til å anta at dette er litteratur som fremmer et kristent grunnsyn.

En annen større gruppe er 14 bøker om misjonsarbeid i utlandet. Madagaskar er tydeligvis interessant og er tema aleine for fire av bøkene, bl.a. J[ohannes] Einrem: *Vaffelland* (nr. 11), med tittel etter et landskap med topografi som overflata på ei vaffelplate, og G[unnar] Andr[eas] Meling: *Mens kampen sto. Fra den norske utefront på Madagaskar krigsårene 1939–1944* (nr. 59). Utenom beskrivelser av de tradisjonelle misjonsmarkene i Afrika og Asia og av arbeidet for Sjømannsmisjonen, som skildres i Sv[en Abraham] Schar-tum: *Livet derute. Livsskjebner og tildragelser* (nr. 10), er det to misjonsbøker fra Nord-Amerika: P. M. Legene: *Prærien brenner* (nr. 83), om misjonens virke blant indianere, og Sevald Simon-sen: *Legen på de store banker. Historien om dr. Grenfell på Labrador* (nr. 84), om en legemisjonær. Nedafor skal vi se at misjonslitteraturen er mindre populær blant kvinner enn blant menn. Bare ei slik bok er lånt bare av kvinner, mens fem misjonsbøker er lånt bare av menn.

Ni bøker er biografier om vi da inkluderer ei bok med sjølbioграфiske leirminner. Et eksempel er Johan Austbø: *Olav Bjåland. Idrottsmann og polfarar* (nr. 28), om en av dem som var med Roald Amundsen til Sydpolen. En annen biografi handla om nettopp

År	44	45	46	47	48	49	50	51	52	53	54	55	56	57	58	62	64	Sum
K		52	62	14	7	12	11	27	30	4	3		4				20	246
M	2	56	41	8	9	12	3	26	23	17	5	4	5	2	9	30		252
Sum	2	108	103	22	16	24	14	53	53	21	8	4	9	2	9	30	20	498

Tabell 2. Bokutlån fra biblioteket på Stavnes

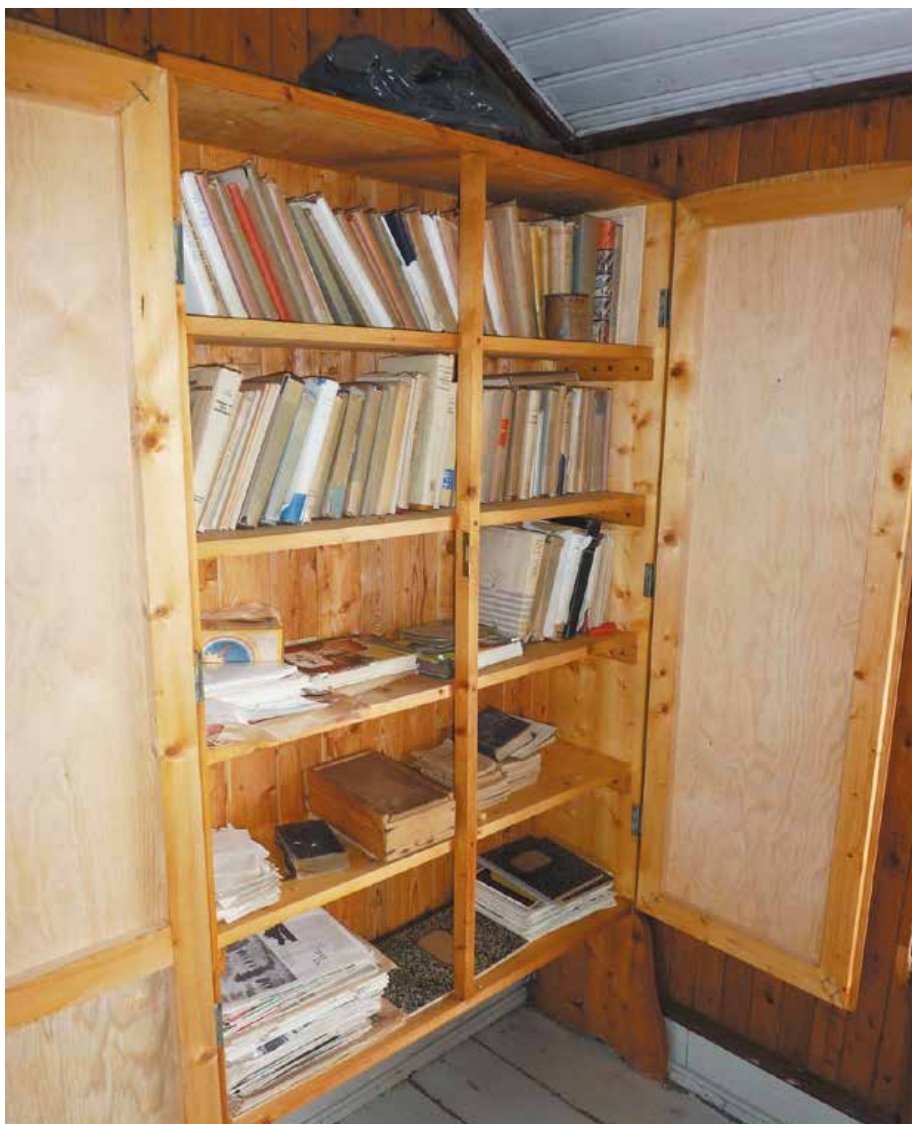
Amundsen, men ellers er det i stor grad biografier om personer med kristelig betydning. Noe påfallende med disse biografiene er at de, som det blir vist nedafor, enten blei lånt bare av menn eller var blant de minst utlånte.

Blant de fire reiseskildringene er polarforskinga representert med Hjalmar Johansen: *Med Nansen på 86° 14'* (nr. 16) – bearbeidd for ungdom og med et kapittel om forfatteren av Arne Skouen. De øvrige reiseskildringene er Racin Kolnes: *Gjennom Asia og Europa i krigstid* (nr. 60), om en misjonærs heimreise fra Kina, Per Westerlund: *Med «Ørkenvinden» til India* (nr. 71), ei barne- og ungdomsbok om tre svenske speideres biltur til India, og Martin Rikli: *Forunderlige Etiopia* (nr. 75), om dette landets historie og samfunnsforhold.

Av andre sjangere finner vi ei bok om litteratur av Fredrik Ramm, kirkehistorie i *Ungdom og misjon* og *Med rein og pulk i kirkens tjeneste*, krigshistorie i *Den norske kirke i kamp*, *Slik dør menn* og *Pro Patria*, og utgaver av tidsskrifta *Solstreif* og *Vi er gutter*, som alle blir nærmere omtalt nedafor.

Bøker på utlånstoppen

Med så lita befolkning som det var på Stavnes, kan en ikke forvente at bøkene nådde veldig store utlånstall. Av de 105 bøkene og heftene i biblioteket var det 59 som blei lånt ut 1–5 ganger, og ytterligere 26 som blei lånt ut 6–10 ganger, og tillegg var det, som vi skal se, 11 som aldri blei lånt av noen. På utlånstoppen med mer enn ti utlån

Det gamle bokskapet kostet 100 kroner, og står der fortsatt.

finner vi da de gjenstående ni bøkene. Det er naturligvis vanskelig for de bøkene som kom seint inn i biblioteket, å rekke å bli lånt ut så ofte, men det er heller ikke nødvendigvis de tidligst innkjøpte som er mest lånt ut.

Aller mest populære var en ungpikereoman av Jane Mårvig (pseudonym for Lalli Knutsen): *På gjensyn, Morten!* (nr. 26) med 17 utlån, en roman av Leonard Strømberg: *Lysridderne* (nr. 25) med 16 utlån, en historisk roman av Anders Kvellestad: *Tø sverd. En ungdomssaga for hundre år siden* (nr. 27) med 15 utlån og en roman av Runa: *Lydende malm* (nr. 22) med 14 utlån.

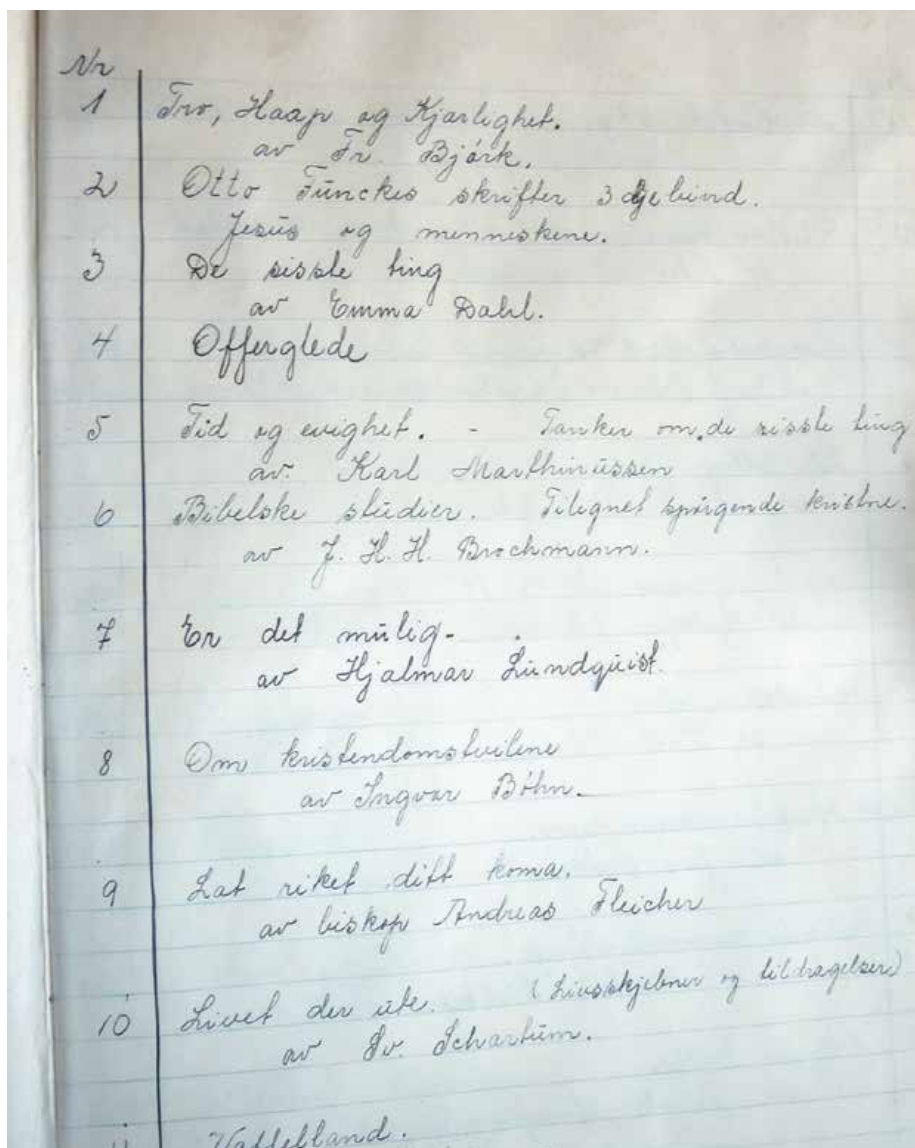
Videre har vi to romaner av Ester Lindberg: *Kjærlighetens bro* (nr. 35) og Alfred Hauge: *Storm over Siglarholmen* (nr. 41), som begge blei lånt ut 12 ganger. De øvrige mest populære – med 11 utlån hver – er Annie Berglund: *Gutten fra Klippøya* (nr. 30), som ser ut til å være ei guttebok, og to barnebøker

av Carl Sundby: *«Kjøp skolisser da Di!» Hva kan ikke unger finne på* (nr. 45) og *Jan og Inger på nye eventyr* (nr. 46).

For å få et inntrykk av hvilke bøker som var mest populære hos henholdsvis kvinner og menn, kan vi se på hvilke bøker som blei lånt ut mer enn fem ganger. Det er da snakk om 14 bøker lånt av kvinner og 7 bøker lånt av menn. Dette tyder på at kvinnene til en viss grad lånte de samme bøkene, mens mennene i noe større grad spredte sine lån på et breiere spekter av bøker. I de kjønnsdelte listene finner vi naturlig nok igjen mange av de bøkene som også samla sett var mest populære.

Mest populære blant kvinner

Mest lånt av kvinner var Leonard Strømberg: *Lysridderne* (nr. 25) med 11 utlån, Runa: *Lydende malm* (nr. 22) med ti utlån og Jane Mårvig: *På gjensyn, Morten!* (nr. 26) med åtte utlån. Videre var det fire bøker som blei lånt ut sju ganger, nærmere bestemt to romaner – Alfred Hauge: *Storm over Siglarholmen* (nr. 41) og Runa: *Trettenåringer* (nr. 54) – og to samlinger skjønnlitterære fortellinger – Gerda Karijord: *Bølger som bruste. Fortellinger fra de store vekkelser i Nord-Norge i 80-90 årene* (nr. 23) og Viktor Myren: *Grensefolk* (nr. 42). Heile sju bøker blei lånt ut seks ganger til kvinner, nemlig romaner av Alfred Hauge: *Septemberfrost. Eit folkelivsbielte frå åra 1812–14* (nr. 32), Ester Lindberg: *Hun kom tilbake* (nr. 34) og *Kjærlighetens bro* (nr. 35) og Ester Erling: *Alt eller intet* (nr. 64), ei samling fortellinger av Jon Kojen: *Fjellfolk* (nr. 40), ei barnebok av Carl Sundby: *«Kjøp* ►

Håndskrevet utlånsprotokoll.

skolisser da Di!» Hva kan ikke unger finne på (nr. 45) og historia om dødsdomte under 2. verdenskrig av Dagfinn Hauge: *Slik dør menn* (nr. 51). Kvinnene foretrakk altså stort sett skjønnlitteratur, inkludert en ungpikeroman og ei barnebok, med krigshistoria som eneste unntak blant de mest populære.

Mest populære blant menn

Mest lånt av menn var Anders Kvelles-tad: *To sverd. En ungdomssaga for hundre år siden* (nr. 27) med ti utlån og Jan Østby: *Roald Amundsen. Hans liv og ferder. Fortalt for ungdommen* (nr. 18) og Jane Mårvig: *På gjensyn, Morten!* (nr. 26), begge med ni utlån. Videre har vi Annie Berglund: *Gutten fra Klippøya* (nr. 30) med sju utlån og Ester Lindberg: *Kjærlighetens bro* (nr. 35), Carl Sundby: *Jan og Inger på nye eventyr* (nr. 46) og Otto A. Jensen: *Trekkefugl. Roman fra hvalfangsten* (nr. 85), alle tre med seks

utlån. Mest populære blant mennene var dermed ikke bare en historisk roman og en biografi, men også ei barnebok, en guttebok, en ungpikeroman og to andre romaner.

Bøker bare lånt av kvinner

Blant de bøkene som har vært utlånt til kvinner, er det ni som ingen menn noen gang lånte. Dette er bøker av ulike kategorier, og det snakk om bøker som kom inn i biblioteket til ulike tider.

Blant disse ni bøkene er det en roman av Emil Ernst Ronner: *Livets lykke* (nr. 62) og ei bok om litteratur av Fredrik Ramm: *Av kristen rot. Artikler om norsk og fremmed litteratur* (nr. 78). Videre er det to bøker til kristelig oppbyggelse – Karl Marthinussen: *Tid og evighet. Tanker om «de siste ting»* (nr. 5) og (fritt etter) Martin Luther: *Herren er min hyrde og andre småstykker* (nr. 19) – og to etiske veiledninger med livsråd

på kristent grunnlag av Daisy Knudsen: *Vi medmennesker* (nr. 68) og *Fortrolige brev til min datter* (nr. 80). Fjernt og nært misjonsarbeid er beskrevet i Frank Houghton: *China kaller* (nr. 20) og Mads Le Maire: *Med rein og pulk i kirkens tjeneste* (nr. 58), med kirkehistorie fra Finnmark. Endelig er det blant bøkene som bare blei lånt av kvinner, ei ikke-kristelig bok, nemlig Einar Rimmerfors: *Folke Bernadotte. En fredens ambassadør* (nr. 94).

Romanen av Emil Ernst Ronner blei lånt fem ganger av kvinner, og de øvrige bøkene som menn ikke lånte, blei lånt ut én–tre ganger.

Bøker bare lånt av menn

Når vi tar for oss det motsatte forholdet og ser på de bøkene som har vært utlånt til menn, men aldri blei lånt av kvinner, finner vi 18 bøker. Vi kan merke oss at det ikke er noe skjønnlitteratur i denne gruppa, og at det igjen er langt fra var bare bøker som kom seint inn i biblioteket blant disse. Det aller meste som mennene var aleine om å låne, er det en kan kalle annen kristelig litteratur i en eller annen form.

Her er det for det første ulike typer oppbyggelig litteratur av Fr. Björk: *Tro, haap og kjarlighed. Nogen tanker om det indre livs virkelighet* (nr. 1), Emma Dahl: *De sidste ting* (nr. 3), om Johannes åpenbaring og endetida, Hjalmar Lundqvist: *Er det mulig? En undersøkelse av skriftens lys av en gammel lære i ny drakt* (nr. 7), Ingvar Bohn: *Om kristendomsstadiene. Brev til min bror* (nr. 8), med forsvar for kristendommen, og Andreas Fleischer: *Lat riket ditt koma* (nr. 9). I denne sammenhengen kan det også nevnes en biografi om Moses – Albert Lunde: *På hellig jord* (nr. 15) – og ei etisk veiledning – Bjarne Slapgard: *Ungdomen og ungdomsfienden* (nr. 33), om alkohol og avholdsarbeid.

Videre er det bøker om misjonsarbeid av Gabriel Nakkestad: *Herrens hånd er her å merke. Fra vekkelsen på Østmadagaskar* (nr. 44), Volrath Bugge (red.): *Seks misjonsfelt. Geografi, historie, folkeliv, misjon* (nr. 61), Halfdan Endresen: *Slavekår i dagens Afrika* (nr. 99), om misjonens hjelp til rømte slaver, Reidar Balling: *Lars Røstvig. Pionér på Solskinnsøya, dvs. Madagaskar*, (nr. 100) og Alice Margaret Huggins: *Den falske drake* (nr. 101), med misjonsfortellinger for barn fra Kina.

Kristelig tema er det også i Hartvig

Caspar Christie: *Den norske kirke i kamp* (nr. 43), om kirken under 2. verdenskrig, og tidsskriftet *Vi er gutter* (nr. 50), som ser ut til å ha blitt utgitt av Norges kristelige ungdomsforbund. Det samme forbundets historie og virksomhet er behandlet i Anders Tangeraas: *Ungdom og misjon* (nr. 53) og egne leirminner fra et av forbundets leirsted i Andreas Borch Sandsdalen: *Knattholmen – o hoi!* (nr. 103).

De eneste ikke-kristelige bøkene som bare blei lånt av menn, er de to biografier av Jan Østby: *Roald Amundsen. Hans liv og ferder. Fortalt for ungdommen* (nr. 18) og Jon Kojen: *Dikteren fra gruvene* (nr. 93), om Johan Falkberget.

Biografien om Roald Amundsen var en av de mest populære bøkene blant mennene, som lånte denne i alt ni ganger. Ellers er det nok litt tilfeldig hva mennene skilte seg ut ved å låne, for de øvrige i denne gruppa blei bare lånt ut én–tre ganger.

Minst populære bøker

Sjøl om skjønnlitteratur ellers var populær lesning, er det ikke så overraskende at de to romanene som var de aller siste tilskudda til biblioteket – Käthe Magelund: *Over grensen til livet* (nr. 104) og Lars Rustbøle: *I mørket skinner stjerner* (nr. 105) – aldri rakk å bli lånt ut. Det var heller ingen som lånte de to biografiene om grunnleggeren av Kristelig forening for unge menn: Anders Kvaløy: *George Williams. Han som vann ungdomen* (nr. 92) og Sverre Magelsen: *Fra London til verdens ender. Historien om George Williams* (nr. 102). Et annet seint innkjøp som ikke blei lånt av noen, var Sigfred Johansen: *Bhagaban. En kristen arbeidsfører i India* (nr. 98), om en fra de urørlige kastene.

Om vi ser på tidligere innkjøp til biblioteket, så var det ingen som lånte verken en preken av Peter Marstrander: *Dersom du tror, skal du se Guds herlighet* (nr. 13), en brosjyre om avholdssak av Karl Marthinussen: *Kristendom og totalavhold* (nr. 21), brevkurs om misjon av Oscar Handeland, Arne Tiltne & August Vik: *Den lille jubileumsboka* (nr. 36) eller årgang 1945 av *Solstreif* (nr. 47), organ for Salten krets av Norges kristelige ungdomsforbund. De øvrige bøkene som aldri blei lånt av noen, var etiske og teologiske betraktninger av prost Henrik Aubert Seip: *Den kristne kjærlighet til fiender* (nr. 49) og *Pro*

Økonomisk regnskap for året 1945		Inntekt	Utgift
4	1	Gave til biblioteket	kr. 10 - kr.
5	"	Kjøpt 5 bøker i N. f.	150 0
19	2	Kjøpt hos M. S. 2 b.	14 -
7	3	En regnskapsbok	1,52
15	"	Betalt bok fra L. Hoff	10 -
"	"	En protokoll	2 -
9	4	En protokoll	1,52
1	5	Utlodding på Lønnabok	90 -
"	"	Sendt til forlag i Oslo	40 -
19	6	Kjøpt bøker i Bodø	24,51
15	9	Kjøpt 4 bøker i Nordfold	21,55
27	9	En bok i Morsvik	500
25	9	Gave hos Anne Bjørsvik	3 -
10	10	Kjøpt 10 bøker i Bodø	19,54
21	11	" " " "	29,50
"	"	Kjøpt papir	0,78
14	12	" " " " en bok	1,96
19	"	Betalt regning på en bok	11,75
"	"	Ans. holdning på en kassejumper	10340
		<i>Avsluttet</i>	20640 19366

Utdrag fra regnskapet.

Patria. Til minne om studenter som falt i kampen for Norges sak (nr. 67) utgitt av Norges kristelige student- og gymnasiastlag.

Avslutning

Biblioteket på Stavnes er et vitnesbyrd om et aktivt sosialt liv på en liten plass så lenge det var tilstrekkelig befolkningsgrunnlag. Tanken var at biblioteket skulle bidra til kulturell og åndelig oppdragelse, og dette avspeiler seg tydelig i boksamlinga, som det på ulike måter er gitt et innblikk i ovafor. Skjønnlitteraturen er i stor grad det en gjerne kaller kristelig litteratur, og i tillegg er det mange bøker til religiøs oppbyggelse, bøker med etiske råd og bøker om kristent misjonsarbeid. Samla sett var det mest populært å lese romaner inkludert barne- og ungdomsbøker, mens det er litt mer variert hva som aldri blei lånt ut. Kvinner og

menn var omtrent like ivrige brukere av biblioteket, men det ser ut til at kvinnene helst holdt seg til skjønnlitteraturen, mens mennene mer enn dem var interessert i oppbyggelige bøker, misjonslitteratur og biografier. ■

Kilder

Beskrivelsen av biblioteket bygger på materiale velvilligst utlånt av Trond Karijord, nåværende eier av Bortigarden: to protokoller, nærmere bestemt «Fortegnelse over bøkene i «Vårkons» lånebibliotek» med et innlagt ark med lover for biblioteket og «Regnskapsbok for «Vårkons» lånebibliotek Stavnes», ei kladdebok med «Fortegnelse over utlån og innlevering i «Vårkons» lånebibliotek» supplert med et løst ark, og tre kladdebøker som var kassabøker for den kristelige ungdomsforeninga «Vårkon» for åra 1943–1952, 1952–1963 og 1963–1971.

Opplysningene om bosettingshistoria på Stavnes er fra Marit Stavnes Mørck (red.): *Stavnes mellom fjord og fjell*. [Tromsø 2011].

Odd Heide Hald

Odd Heide Hald var en av de første lærerne som fikk fast ansettelse ved Statens bibliotekskole. Han døde i sommer 80 år gammel.

Odd var filolog med fagene fransk, engelsk og russisk. Han begynte som stipendiat ved Statens bibliotekskole i 1967. Den gangen var skolen i en oppbyggingsfase. Utdannelsen ble forlenget, studenttallet utvidet og fagkretsen fornyet. Samtidig ble det rom for større spesialisering og utviklingsarbeid. Odd hadde en imponerende faglig

bredde. Han var en dyktig og elsket lærer som like gjerne underviste i skjønnlitteratur som i informasjonssøking. Mange husker også med glede hans innføringskurs i russisk språk der han i et 30 timers kurs lærte studentene å transkribere, oversette titlene og emnebestemme russiskspråklig faglitteratur!

Odds viktigste fag ble likevel referansearbeid og informasjonssøking. Han arbeidet med flere omfattende revisjoner av faget. På slutten av 60-tallet var

studentene misfornøyde med at timene ble brukt til å gjennomgå store mengder med oppslagsverker. Praksisfeltet ville også at det ble lagt større vekt på kommunikasjon med brukerne. Derfor ble undervisningen lagt om, og i 1985 ga han ut en lærebok med temaer som kundebehandling og intervjueteknikk. Boken kom i flere utgaver og ble brukt i undervisningen helt til 2010. Odd bidro også ved neste store omlegging. Allerede på 1970-tallet var det klart at informasjonssøkingen ikke lenger bare ble basert på trykte kilder, men også på databaser. Odd var sentral i utarbeidelsen av nye undervisningsopplegg med bruk av elektroniske kilder og etter hvert nettbaserte tjenester.

Odd laget også to store bibliografier. Den første ble utgitt i 1993 og registrerte litteratur om norsk film. Den andre, fra 1997, var over museologisk litteratur. Han var også fast anmelder i fagtidsskriftet Synopsi.

Odd vil bli husket for sin faglige dyktighet og for sin raushet. Han delte sjenerøst av sin kunnskap. Odd var dessuten både sporty og svært interessert i idrett. Han var ivrig på ski. Sykkelen ble brukt til og fra jobb hele året. Han var omgjengelig og hadde en treffende humor.

*Øivind Frisvold,
Jofrid Holter,
Søren Hvenekilde*

BOK OG BIBLIOTEK

Nr. 5-2019 – Årgang 86

Bok og Bibliotek er et redaksjonelt uavhengig tidsskrift og redigeres i samsvar med Redaktørplakaten og Vær Varsom-plakaten. Debattinnlegg og innkjøpte artikler uttrykker ikke nødvendigvis Bok og Biblioteks mening. Antall utgivelser: 5 per år.

I REDAKSJONEN

Odd Letnes, ansvarlig redaktør
odd.letnes@bokogbibliotek.no

POSTADRESSE

Postboks 4 St. Olavs plass, 0130 Oslo
Telefon: 41 33 77 86
www.bokogbibliotek.no

UTGIVER

ABM-Media AS
Postboks 4 St. Olavs plass, 0130 Oslo

Frist for red. stoff: Ferdigtrykt

Nr. 1	10.01.	07.02.
Nr. 2	21.02.	20.03.
Nr. 3	08.05.	06.06.
Nr. 4	07.08.	04.09.
Nr. 5	23.10.	20.11.

ABONNEMENT

kundeservice@art-as.no
Akershus Reklameteam AS,
Pb. 209, 2021 Skedsmøkorset
Tlf 63 87 26 00

Forsideillustrasjon: Niels Poulsen

Grafisk produksjon: X-ide AS

ISSN 0006-5811

ANNONSER

LK Media as
Salgssjef Anne-Lise Fængsrud
Telefon 996 48 546
anne-lise@lkmedia.no

ANNONSEPRISER

Innside av omslag	kr. 14 900,-
Baksiden	kr. 15 900,-
Dobbelside	kr. 19 900,-
Helside	kr. 13 900,-
1/2 side	kr. 9 800,-
1/3 side	kr. 7 200,-
1/4 side	kr. 5 900,-

Fagpressen
OPPLAGSKONTROLLERT

BOK OG BIBLIOTEK

– med medlemssider fra Norsk Bibliotekforening

Nr. 4-2019

**Et siste farvel
fra Hammersborg**

BOK OG BIBLIOTEK

– med medlemssider fra Norsk Bibliotekforening

Nr. 3-2019

**Spennende interiør
øker sjansen for gode
leseopplevelser**

**Bibliotekrom
må lokke folk inn**

BOK OG BIBLIOTEK

– med medlemssider fra Norsk Bibliotekforening

Nr. 1-2019

**Edvard Hoem 70 år:
De lange linjers dikter**

BOK OG BIBLIOTEK

– med medlemssider fra Norsk Bibliotekforening

Nr. 2-2019

Frå drill til Dante

Send oss gjerne en tekst

Bok og Bibliotek tar gjerne i mot tekster til bladet og www.bokogbibliotek.no. Tekster og bilder sendes som vedlegg til epost, fortrinnsvis med så lite typografisk formatering som mulig.

Debattinnlegg og kommentarer som ikke er bestilt, blir vanligvis ikke honorert. Dersom annet ikke blir avtalt, forbeholder vi oss retten til å publisere artikler og bilder både på papir og på Bok og Biblioteks nettsted.

Stoff kan sendes til:

odd.letnes@bokogbibliotek.no eller redaksjon@bokogbibliotek.no

Bok og Biblioteks redaksjonsråd

Magnhild Johansen, biblioteket, Bodin vgs, Bodø
Line Nybakk Akerholt, UB, Universitetet i Oslo
Kristin Elisabeth Røijen, Læringssenteret, OsloMet.
Åse Kristine Tveit, OsloMet, avd ABI
Joep Aarts, Buskerud fylkesbibliotek (permisjon)

				SLAG	INDISK BIBLIO- TEK TEO- RETIKER	ROMER- TALL 5 FJERN- SYN		ROMER- TALL 100 INN- SAMLET		EN JULES
	↳						BØKER		TV- TITT- ERE	
ERSTATT- ERNE										
POP										
↳						HVAL- ARTER IKKE INN				↘
VOKS, ØK	↓		ØRKEN DE UT- GIR BØKER	↘	VIRAK	PJOKK- EN ALV				
SCARM										
↳			BOK- SKRIV- ERE							
DØDS- GUD	↓		MUSIKK- INSTRU- MENTET HAST				SPISE SKIT- TEN			
↳										
						GRUS			LEGENS- DELENE	PRESENS AV VÆRE
VOND					ROMER- TALL 500	BIBLIO- TEK PÅ BLINDERN	FUGL- ER			
RØYK										
↳			HOR- MON GREIT				PREF. (ANNE- LEDES)			
KJØRE- TØY					PLANET					EN JANE
SKALL- DYR										
↳					ROMER- TALL 1000		DIA- GRAM		STRAFS OSS	
YTE, VIE	↓		OMFANG, VIDDE		EN- TALL (FORK.)		KRØT- TER		SUND, VIK TIDL. NSB	
↳					SAM- LINGENE OPPDRETT					
KJ. TEGN GULL					KOM- MUNE I BELGIA				MATE- MATISK UKJENT	RE- KLAME- FORM
ROMER- TALL 10										
	↳				→			→		↑

Kryssordforfatter: Rolf Bangseid

Send løsningen (den markerte setningen) til kryssord@bokogbibliotek.no

Bli med i trekningen av et gratis årsabonnement på Bok og Bibliotek.

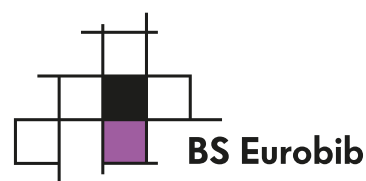
Lykke til!

Gratulerer til Randi Hausken, Gjetsum,
som vant kryssordkonkurransen i nr. 4.

**Vi ønsker alle lesere og
annonssører en riktig god jul**

Hilsen BOK og BIBLIOTEK

BEYER HANDEL

LES OG LYTT PÅ BOKMAGI

Hold kamera på telefonen
over QR-koden og kom
direkte til tilbudet

OVER
40
SPRÅK

TEST
GRATIS

Polylino er en digital boktjeneste for barnehagen og virksomhet rettet mot barnehagen i kommunen. Alle bøker i appen er innlest på norsk og mange av bøkene i appen finnes innlest på over 40 andre språk! Alle barn bør få oppleve bøkene magi, på sitt språk!

Ta gjerne kontakt med vår kundesrådgiver, André Rostad, for å høre mer:
andre.rostad@polylino.no // tlf: 939 13 416

Polylino

